

לוּחַ שְׁנָה

לְשַׁנַּת תְּשׁוּבָה

לְבְנֵי אֲשֶׁכְנֹז

על הלוח...

הלוח שלפניכם הינו לוח שנה מדויק ומושקע, הכולל זמני היום לכל קהילות אשכנז בארץ ישראל. זריחה ושקיעה יומיומי, ועוד תשעה זמנים שבועיים. הזמנים נערכו בדקדוק רב לפי מנהג כל עיר ועיר על פי פסיקת רבניה ותנאי השטח שלה. כל הימים המיוחדים והלכותיהם ומנהגיהם מסודרים לפי מנהג אשכנז. בלוח זה מובאים לראשונה ימי פטירתם של מאות מגאוני ורבני אשכנז בכל הדורות, מסודרים לפי תאריכי השנה. עם תוספות רבות בחלק העליון של הלוח: מנהגים, ביאורים, תולדות גדולי אשכנז, דברי מוסר והתעוררות ועוד. בסוף הלוח מובא מידע חשוב על קהילות אשכנז בארץ ובעולם.

לכל ענייני הלוח ניתן לפנות ל: אברהם אומן,

רח' הרבי מנדבורנה 32/4 ביתר עילית.

טלפון: 052-7135863

דוא"ל: 5804286@gmail.com

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אילה דבורה אומן ע"ה

בת הרב אברהם סילברט זצ"ל

נלב"ע טז טבת תשפ"ג

תנצב"ה

לוח שנה

לשנת ה'תשפ"ד

שסימנה זח"ג מעוברת, שנת "התשיעית" = ב' לשמיטה, פירותיה חייבים במעשר שני, 2445 לחורבן הראשון, ו1955 לשני.
עם זמנים מדוייקים לאופק ירושלים, בני ברק, מודיעין עילית, חיפה, ביתר עילית ורכסים.

ביאור זמני ומאפייני הלוח בקצרה

פלג המנחה (בימי ו'): שעה ורבע זמניות לפני השקיעה.
הדלקת נרות ע"ש ויו"ט: כמנהג בירושלים וביתר 40 דקות, בחיפה רכסים ומודיעין עילית 30 דקות, ובבני ברק 22 דקות לפני השקיעה.

מוצאי שבת ויו"ט: 36 דקות אחרי השקיעה במעלות (8.5 מעלות מתחת לאופק).

ר"ת (רק במוצ"ש): 72 דקות שוות לאחר שקיעת החמה שבלוח.

מוצאי צומות דרבנן: כשהשמש נמצאת 6.45 מעלות מתחת לאופק.

זמני הלבנה: המולד (מופיע בשבת מברכין, ויש לציין שאין נוהגים באשכנז להכריז אותו בציבור), תחילת הזמן ג' ימים אחר המולד, סוף הזמן כשיטת הרמ"א, כל זמני הלבנה תורגמו לשעוננו על פי שיטת מוה"ר ר' יונה מרצבך (הגרימ"ר) אב"ד דרמשטט ומראשי ישיבת קול תורה.

תיאור היום: מנהגי היום בקצרה (בלוח התחתון): אמירת תחנון, פיוטים, סליחות, הוספות בתפילה, סדר היום וניגונים מיוחדים. בשנה זו נוספו גם ניגוני 'שיר המעלות בשוב' המקובלים לכל חג ומועד במהלך השנה אצל יוצאי אשכנז.

מנהגי היום מפורט (בלוח העליון): פירוט מלא של כל מנהגי ימות השנה, בעריכת מכון מורשת אשכנז ובאדיבותם, בדרך כלל

כל זמני היום הם לפי המנהג המקובל בלוחות הנפוצים בארץ, ומחושבים בדקדוק רב באמצעות תוכנת חזון שמים שעליה סומכים רוב הלוחות הנפוצים בארץ. ולהלן הפירוט:

זריחה: בירושלים וב"ב זריחה נראית, ובשאר הערים - מישורית. בשנה זו הוספנו זריחה נראית מיוחדת לשכונת רמות, על פי המקובל בשכונה למדוד את הזריחה מהמקום הגבוה בשכונה (רמות 06).

שקיעה: בירושלים ובמודיעין עילית ובחיפה - בהתחשבות בגובה (בחיפה הוא גובה שכונת הדר). בב"ב - ללא התחשבות בגובה.

עלות השחר: 90 דקות לפני הזריחה - במעלות. (זמן זה הוא רק לחומרא ואין לסמוך עליו לקולא עד עה"ש 72).

סוף זמן ק"ש מג"א: ג' שעות מחושב לפי עה"ש הנ"ל.

סוף זמן ק"ש גר"א: ג' שעות מחושב מהזריחה לשקיעה.

סוף זמן תפילה גר"א: ד' שעות כנ"ל.

חצות היום: כשהשמש באמצע הרקיע.

השמטנו את המנהגים שכבר מופיעים בלוח התחתון, וכן בחגים ובמועדים שיש הרבה מאוד מנהגים נאלצנו לקצר ולהסיר חלק מהמנהגים מחמת קוצר היריעה. (או להביאם בשבוע שלפני החג) במקומות שיש מעט מנהגים הכנסנו גם מנהגים אחרים כלליים,

טעמי מנהגים / תולדות גדולי אשכנז (בלוח העליון): לצד פירוט המנהגים הכנסנו גם את טעמי המנהגים ותולדות גדולי ישראל שיום פטירתם חל באותו שבוע.

ימי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים (בלוח התחתון): ימי פטירתם של גדולי אשכנז שחיו ופעלו בארץ אשכנז/גרמניה לאורך הדורות ובקהילות יוצאי אשכנז ברחבי העולם. ישנם עוד רבים מגדולי אשכנז שלא נודע לנו תאריך פטירתם, או שלא הספקנו להכניס אותם ובע"ה יכנסו בשנים הבאות.

התנצלות: בחודשים האחרונים הייתי עסוק מאוד בסיום עריכת המחזור לראש השנה, כדי שיספיק לצאת עוד לפני ר"ה תשפד, כתוצאה מכך התעכבה מאוד הוצאת הלוח, והוא מגיע לידיכם באיחור ועמכם הסליחה.

ולסיום אודה לכל אלו שעזרוני במידע ובעצה טובה, למוה"ר ר' בנימין שלמה המבורגר ובנו הרב משה על העזרה בכל תחומי הלוח, לר' יהודה אהרן הורוויץ ראש מכון הערוך לנר על העזרה בתאריכי היאהרצייט. וזאת אבקש מהקורא הנעים: אם נתקלת בטעות או במידע חסר בכל מקום בלוח, אנא שלח לי הערה בדוא"ל/פקס/טלפון/ד. המופיעים בראש הלוח וזכות הרבים תלויה כך.

כד יום ראשון של סליחות. משכימים בבוקר לסליחות. שץ מתעטף בטלית שלו או של קהל. אם עוד לילה אינו מברך (וכשיגיע זמן ציצית ימשמש בה ויברך). מתחילים 'אדון עולם' ו'לך ה' הצדקה'. לאחרים מאריכים בפסוקי שבח (שומע תפילה עדיך כל בשר יבוא' עד 'הנשמה לך'). אין אומרים 'פתיחה' עד ערב ר"ה. בכל יום אומרים ג' סליחות ופזמון וחטאנו. (ובין כל אחד מהם אומרים פסוקים מתאימים), וידוי ג' פעמים, ושאר הנוסח כפי שמופיע בספרי הסליחות.

הסליחות נאמרות בניגונין המיוחדים, ישנם ניגונים מיוחדים גם להקדמה לידוי (תבוא לפניך וכו'). הוידוי עצמו נאמר בלחש), עננו (שנאמר – לפחות בחלקו – בצורה שהקהל עונה 'עננו' אחרי כל פסקה). מי שענה (כנ"ל), מחי ומסי, מכניסי רחמים, מרן דבשמיא ושומר ישראל.

ניגונים מיוחדים ישנם לסוגי הסליחות השונות: סליחה, שניה, שלישיה, עקידה, פזמון וחטאנו.

ניגונים מגוונים ישנם לפזמונים השונים: במוצאי מנוחה, מלאכי רחמים, ישראל נושע, שופט כל הארץ, וזכור ברית. שאר הפזמונים נאמרים בניגונים הנ"ל.

בכל הדורות השכימו לסליחות לפני התפילה, בעיקר באשמורת לפני עלות השחר, וגם לאחר המצאת החשמל ושיבוש שעות השינה, המשיכו להקפיד לומר את הסליחות בבוקר לפני התפילה, ולא בלילה לפני השינה. גם לא בלילה הראשון של 'מוצאי מנוחה'. וזאת, כדי להמשיך את התעוררות הסליחות לכל היום, בניגוד לאמירת לילה שגורמת לשינה מאוחרת ועייפות למחרת.

כז ביום זה אומרים את סליחת 'אזון תחן' ופזמון 'ה' ה' – אזכרה אלהים'. ב'חטאנו' אומרים 'אדון משפט בקרבך'.

כט ערב ראש השנה. משכימים מוקדם מהרגיל, אוכלים לפני עלות השחר, ומאריכים מאוד בסליחות. (פתיחה, טו סליחות, פזמון, חטאנו, פזמון זכור ברית, תחינה לידוי

ולמכניסי רחמים. בפזמונים פותחים (הארון). נוהגים להתיר נדרים אחר התפילה. פורסים פרוכת ומכסאות לבנים עד יו"כ. לובשים בגדי שבת. הנשים מדליקות נרות בכניסת שבת ויו"ט ומברכות 'להדליק נר של שבת ויו"ט' ו'שהחיינו'. יש לדאוג להשאיר נר דולק עבור הדלקת הנרות וברכת 'מאורי האש' של מחר.

ניתן להשיג מחזורי ראש השנה מבווארים כנוסח אשכנז אצל ר' אברהם אומן, בשנה זו יצאה מהדורה מצומצמת בכריכה רכה. 052-7135863

לאחר מנחה אומרים קבלת שבת בשלמותה. תפילת ערבית בניגון ימים נוראים, 'השכינו' בניגון. 'שמרו', 'תקעו' ולאחר מכן חצי קדיש שחציו הראשון בניגון ימים נוראים וחציו השני בניגון שבתות שבין 'נחמו' ליום כיפור.

בכל תפילות עש"ת מוסיפים 'זכרנו' ו'מי כמוך' וכתוב 'ובספר חיים'. במקום 'האל הקדוש' אומרים 'המלך הקדוש'. ובר"ה ויו"כ מוסיפים 'ובכן תן פחדך'. בתפילת העמידה מוסיפים את כל הוספות השבת המובאות במחזוריים.

ב'אתה בחרתנו' ובקידוש משלבים את הזכרת השבת בנוסח הבא: "ותתן לנו ה' אלוקינו את יום השבת הזה ואת יום הזכרון הזה זכרון תרועה באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים". ובסיום 'מלך על כל העולם' משלבים את הזכרת השבת בנוסח הבא: "שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו כך ישראל אוהבי שמך כי אתה אלקים אמת ודברך מלכנו אמת וקיים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון".

לאחר תפילת העמידה אומרים 'ויכלו' וברכה מעין שבע ולאחריה קדיש תתקבל. כמה מדליקין, קידוש עם שהחיינו. עלינו ויגדל'.

בסיום התפילה מברכים איש את רעהו 'לשנה טובה תכתב'. בקידוש הבית מתחילים 'ויכלו'. לאחר המוציא אוכלים את הסימנים. בסיום הסעודה אומרים 'שיר המעלות בשוב ה' באחד מניגוני הימים הנוראים.

א שחרית – אחת מחמש השכמות.

בתפילות הבוקר, לובשים 'סארגנס' (קיטל) ומצנפת לבנה. רבים נהגו להתעטף בטלית לבנה לגמרי שפסיה לבנים. נערים ובחורים, וכן חתן בשנה ראשונה, חובשים מצנפת לבנה אך לא 'סארגנס'.

(ניתן לרכוש מצנפת לבנה בחנות ג'רוזלם ירמולקע ברח' מאה שערים 21 ירושלים, בשם "כיפה רבנית לבנה"). נשים מהדרות אחר בגדים לבנים.

הפיוטים המובאים במחזוריים נתקנו ע"י תנאים גאונים וראשונים וכתבו הפוסקים שמצווה לאומרים. ובכל הדורות נהגו לאומרים בשלמותם בחדרת קודש. ללא דילוגים, וללא שיבוש סדר האמירה.

לאורך תפילות היום משנים בתפילות ובפיוטים מפאת השבת כמובא במחזוריים (וביום השבת' לאחר פרשת התמיד, 'הכל יודוך', הוספות בתפילת העמידה ובברכות ההפטרה, החלפת פיוטים בשחרית ובמוסף כמובא במחזוריים. ואין אומרים אבינו מלכנו בשבת. בקריאת התורה קוראים שבעה קוראים. לאחר ההפטרה אומרים 'יקום פורקן' ומתחילים מוסף. לאחר ברכות מלכיות וזכרונות ושופרות אומרים 'היום הרת עולם' ו'ארשת'.

המתפלל ביחידות אינו מתפלל מוסף עד לאחר זמן ק"ש. ראה בלוח התחתון.

התשליך נדחה למחר, ובמנחה קוראים בתורה שלושה קוראים בפרשת האזינו.

ערבית ליל ב'. 'מה טובו' לפני ערבית. בתפילת לחש מוסיפים 'תודיענו'. לפני 'עלינו' מקדשים על הכוס. ואומרים 'יקנהו' (יין קידוש נר הבדלה זמן). מניחים פרי חדש לפני הש"ץ לברכת 'שהחיינו'.

אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'גוט יום טוב'. הנשים מדליקות נרות כשחזוריים מתפילת ערבית. ויש להזהר לשים לב לזמן צאת השבת. (ראה בלוח התחתון). גם בהדלקת נרות ובקידוש הבית מניחים פרי חדש לברכת שהחיינו.

כ יום שני של ראש השנה. בתפילות מחליפים ואומרים חלק מהפיוטים של היום הראשון כפי שמופיע במחזורים. בבית האחרון של הפיוט "מלך עליון" החזן חוזר אחרי הקהל את כל הבית, והם עונים אחריו "אמת" אחרי כל פיסקה. בקריאת התורה, התוקע הוא חיוב לעלות לתורה. והמקרא מכובד בגלילת ספר שני.

לחולים בלבד הותר לקדש ולאכול לפני התקיעות, לפיכך לא נהגו לערוך הפסקה כלשהי לפניו. הרב דורש לפני התקיעות. ואין הציבור אומר 'למנצח לבני קורח'. תוקעים בשופר על הבימה ולפני התקיעות מכריזים "שתיקה יפה עד אחר גמר כל התקיעות".

המקרא יושב בעת הברכות וכל התקיעות דמיושב, וכן מחזיקי ספרי התורה ממשיכים לשבת בשעת התקיעות.

מברכים שהחיינו ביום השני מכיון שלא תקעו ביום הראשון. קול התקיעה, השברים והתרועה, מושמעם לפי מסורת קדומים המקובלת באשכנז:

תקיעה. תחילת התקיעה בצליל רגיל, ומיד יורד התוקע לצליל נמוך יותר ותיכף עולה חזרה לצליל הראשון וממשיך בו עד סוף התקיעה שמסתיימת בהתחזקות קצרה של הנשיפה (שנשמע בצליל עולה).

שברים. שלושה קולות מחוברים עולים ויורדים.

תרועה. תשעה קולות מחוברים ורועדים.

מפסיקים קמעה בין 'שברים' ו'תרועה' של סדר תשר"ת. המקרא קורא: 'שברים', ותיכף אחר השמעתם קורא: 'תרועה' והתוקע מריע. אך אין המקרא קורא 'שברים תרועה' יחד.

בין סדר תשר"ת לתש"ת ובין סדר תש"ת לתר"ת אומר המקרא: "שב!". התוקע מסיר את השופר מפיו ומניחו בסודר שהיה נתון בו לפני התקיעות, ונח התוקע כשליש דקה ואז חוזר ונוטל את השופר ומשיבו אל פיו.

אחר תקיעה גדולה אומר הקהל 'אשרי העם' עד 'יהלכון' בניגון ימים נוראים.

מוסף - חצי קדיש לפני העמידה ושתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ נאמרים בניגון שבת. 'זכרנו' ו'מי כמוך' - בניגוני ימים נוראים.

תקיעות דמעומד - תוקעים פעם אחת תשר"ת לפסוקי מלכות; פעם אחת תש"ת לזכרונות; פעם אחת תר"ת לשופרות.

תקיעות בסוף התפילה - כפי שהתקבלה ההנהגה בדורות האחרונים, תוקעים בגמר התפילה ששים תקיעות נוספות, בקרבת מקום למושב הרב ולא אצל הבימה, להורות שכבר יצאו ידי חובה בארבעים התקיעות דמיושב ודמעומד.

לפני 'עלינו לשבח' תוקעים שלושים תקיעות, ואחר 'אנעים זמירות' תוקעים שוב שלושים תקיעות.

בכל התקיעות שאחר חזרת הש"ץ - שהונהג לתקען רק בדורות האחרונים - תוקעים 'שברים-תרועה' בנשימה אחת, וכך מקריאם המקרא.

מנחה - אין הש"ץ כופל 'לעילא' בקדישים של מנחה.

אומרים 'אבינו מלכנו' בלא פתיחת ארון הקודש.

תשליך - ביום ב' של ראש השנה אחר הצהריים הולכים אל הנהר לאמירת 'תשליך'. 'בתשליך' אומרים רק את ארבעת הפסוקים 'מי אל כמוך' וגומר.

ש"ץ אומר 'הוא רחום' ו'ברכו' בניגון הארוך של מוצאי שבת בימי הסליחות.

לאחר התפילה, וכן בשאר הימים עד ליום הכפורים, מברך איש את רעהו: 'חתימה טובה'.

עשרת ימי תשובה - כבימי הסליחות - הש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה בערבית הקודמת ובשחרית. אבל לא מנחה.

ג **צום גדליה** - עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה הפזמון נאמר בניגון מיוחד לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. לאחר נפילת אפים אומרים את הפיוט 'שומר ישראל'.

לפני הוצאת ספר התורה של שחרית אומר הש"ץ 'אל ארך אפים', והקהל חוזר ואומר אחריו, אך אין אומרים י"ג מידות ותחינת 'רבנו של עולם' (רבון העולם).

במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'עננו'. 'שים שלום'. 'רבון העולמים'

של תענית. בארץ ישראל הכהנים עולים לדוכן. לאחר נפילת אפים של מנחה חוזרים ואומרים את הפיוט 'שומר ישראל'.

ה **שבת שובה** - בכרכת 'מגן אבות' אומרים 'המלך הקדוש'. בשחרית אומרים יוצר 'אור עולם קראו', אופן 'כי אם שם' בניגון, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מעל הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אל אלהינו'.

את ההוספות 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב לחיים', ו'בספר חיים', אומר הש"ץ בניגון הברכה שבה הן מופיעות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש דרשת שבת שובה. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במלים: 'ובא לציון גואל במהרה בימינו אמין'. אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.

ב'מי שברך' לעולי התורה, בשחרית ובמנחה, מסיימים בתוספת המילים: 'ויכתבהו בספר החיים'. הרב חיוב לעלות לתורה.

הפסוק 'ה' בדד ינחנו' נקרא בהרמת קול.

חמישי קורא עד 'וחש עתדות למו'.

חצי קדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה.

מפטירים 'שובה' עד 'יכשלו בם' וממשיכים בהפטרות 'תקעו שופר' ומסיימים במילים: 'וידעתם... ולא יבושו עמי לעולם'. אין אומרים את פסוקי 'מי אל כמוך'. להפטרה זו אין מעלים פנוי. מזכירים נשמות גם בשבת זו, אף שיש בה יוצרות.

בסוף ה'מי שברך' לקהל, מוסיף הש"ץ: 'ויכתבם בספר החיים'. בשבת זו אין אומרים שיר היחוד, מפני שעתיד להיאמר בליל יום הכפורים.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ואף על פי כן אין אומרים את סופו של קדיש שלם בניגון נבחר.

בערבית של מוצאי שבת אומרים את 'הוא רחום' ו'ברכו' בניגון הארוך של מוצאי שבתות בימי הסליחות.

אין אומרים 'יהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

ת	ראשון	ב' דראש השנה	מוצאי החג	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	הפיוטים כבמחזורים, 'המלך המשפט' במוצאי"ט. 'הוא רחום' של סליחות במוצאי"ט. ומאז ועד י"ב מאחלים: "חתימה טובה" ועושים כפרות.														
ז	17	ב' דראש השנה	מוצאי החג	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	הפיוטים כבמחזורים, 'המלך המשפט' במוצאי"ט. 'הוא רחום' של סליחות במוצאי"ט. ומאז ועד י"ב מאחלים: "חתימה טובה" ועושים כפרות.														
ז	18	צום גדליה	צאת הצום	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	בשחרית 'עננו' בחזרת הש"ץ, וא"א, במנחה 'עננו', שים שלום' וריבון'. שומר ישראל בשחרית ובמנחה. מוסיפים "אבינו מלכנו" בשחרית ומנחה מהיום והלאה זמן ברכת הלבנה בערב, אך ממתינים למוצאי"כ.														
ז	19	שלישי	סליחות לב' דעשי"ת	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים															
ה	20	רביעי	סליחות לג' דעשי"ת	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים															
ו	21	חמישי	סליחות לד' דעשי"ת	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים															
ז	22	שישי	סליחות לה' דעשי"ת	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	הדלקת נרות במנחה א"א אבינו מלכנו														
ח	23	שבת	שבת שובה	<p>האזינו (שבת שובה)</p> <p>מפ"ט: שובה ישראל תקעו שופר</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים</p> <p>7:12 7:12 7:12 7:12 7:12 7:12</p> <table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>6:23:50</td> <td>6:24:20</td> <td>6:23:50</td> <td>6:23:50</td> <td>6:23:50</td> <td>6:23:50</td> <td>6:23:50</td> </tr> </table>							ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	6:23:50	6:24:20	6:23:50	6:23:50	6:23:50	6:23:50	6:23:50
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת																		
6:23:50	6:24:20	6:23:50	6:23:50	6:23:50	6:23:50	6:23:50																		

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ב « רבי מרדכי מרקס ב"ר בנימין וואלף מרגליות יפה שלזינגר מוינה, תקטו. רבי נפתלי הירש קצנלנבויגן ב"ר משה, אב"ד מנהיים, תקסא. רבי אפרים אנסבכר ב"ר יונה מפתח תקוה, תשכא. ח' ג « רבי ישראל ב"ר גדליה ליפשיץ, מ' תפארת ישראל, תרכא. רבי שמואל בן אליעזר "צור אייכל", אב"ד פפד"מ, שע. רבי אלחנן משה ב"ר ברוך קונשט מפולדא, ראש ישיבת קול תורה, תשנה. רבי מאיר ב"ר יהודה זעלקל גראטוואל, רב וראש ישיבה בקליווא ומגנצא, תנא. ח' ד « רבי צבי הירש ב"ר נפתלי הירש אשכנזי, אב"ד הלברשטט בעל כוס ישועות, תקח. רבי יצחק אריה ב"ר מתתיהו וורמסר, הבעל שם ממכילשטט, תרח. רבי אריה הלוי הורוויץ מהנובר, תעז. רבי משה טוביה זונדהיימר ב"ר יחיאל מיכל, אב"ד הנאווי, מ' אור פני משה, תקצא. ח' ה « רבי יעקב פריי מהאג, תרמג. ח' ו « רבי בנימין וולף איגר ב"ר עקיבא (הראשון), אב"ד לייפניק מ' יער הלבנון, תקנו. ח' ז « רבי דוד ב"ר אברהם אופנהיים, מ' נשאל דוד, תצז. רבי יהודה ליסא, אב"ד הנובר, תקז.

ט **כפרות** - בכל אשכנז נהגו במנהג הכפרות עם תרגולים, ובטל במאה שנה האחרונות בגלל מחסור בתרגולים וגזירת השחיטה. הזמן הראוי הוא עיו"כ בעלות השחר. אך כדי למנוע לחץ ופסילת השחיטה נוהגים לעשות במהלך שאר עש"ת. לוקחים תרגול לזכר (או לכמה זכרים) ותרגול לנקבה (או לכמה). ואומרים את 'זה חליפתי' וסדר הפסוקים. שוחטים את התרגולים ואוכלים אותם ונותנים את מחירן לעניים. ויש שנותנים את העוף עצמו.

משכימים לסליחות לפני עלות השחר ומרכים בסליחות כמו ער"ה. (בסליחה 'אני עבדך' מדלגים את הקטעים ששייכים לר"ה). ופותחים את הארון בשני הפזמונים. בסיום הסליחות אומרים וידוי פעם אחת ומסיימים את הסליחות ללא תחנון. הולכים לבית הקברות ומקצרים שם באמירת תחינות. ונוהגים לטבול במקווה, ואם אינו יכול לטבול ישפוך על עצמו ט' קבין מים.

מנחה עיו"כ - מתפללים מנחה גדולה עם וידוי, ולאחר התפילה מלקים זה את זה. סדר המלקות מובא במחזורי מכוון מורשת אשכנז (ניתן להזמין אצל המחבר 052-7135863). לאחר מנחה אוכלים סעודה המפסקת ובסיומה מנגנים 'שיר המעלות בשושן ה'... באחד מניגוני הימים הנוראים. (מכוונים שלא מקבלים את הצום בברכת המזון בסיום הסעודה). הנשים מדליקות ומברכות 'להדליק נר של יו"כ' ומדליקות גם נר בחדר השינה. (יש לזכור להכין נר שידלק עד ההבדלה שיוכלו לברך עליו). ומביאים נרות גדולים (24 שעות) גם לבית הכנסת עבור כל זכר.

חולצים נעליים ולובשים בגדי לבן ומצנפת לבנה והולכים לבית הכנסת. מברכים זה את זה בברכת "לשנה טובה תחתם". לפני 'כל נדרי' מתעטפים בטלית (רבים נוהגים להתעטף בטלית עם פסים לבנים), שנים מנכדי הקהל עומדים מצידי הש"ץ, פותחים הארון, והש"ץ אומר ג"פ 'בישיבה של מעלה', ולאחר מכן ג"פ 'כל נדרי' ובכל פעם מרים קולו יותר. הקהל אומר עמו בלחש. בכל נדרי אומרים 'מיו"כ זה עד יו"כ הבעל"ט' (ולא 'מיו"כ שעבר עד יו"כ זה). לאחר כל נדרי אומרים פעם אחת 'נסלח' ולאחר מכן 'שהחינו' וסוגרים

הארון. (בנות שאינן מדליקות ואינן הולכות לבית הכנסת צריכות לזכור לברך 'שהחינו' לעצמן).
ערבית - לאחר סיום תפילת לחש פותחים הארון עד לקדיש תתקבל. 'גדל' ו'אדון עולם' בניגון ימים נוראים, ורכים נשארם בבית הכנסת לומר את כל 'שיר היחוד' ו'שיר הכבוד'. בסיום שיר הכבוד אומרים 'שיר מזמור לאסף' וקדיש יתום.

ו **שחרית** - משכימים לתפילה. (תזכורת להביא בד להפסיק בכריעות של סדר העבודה). אומרים את כל התפילות הפיוטים והסליחות כפי שמופיעות במחזורים ואין מדלגים בהם. בדורות האחרונים החלו ברוב קהילות אשכנז לדלג את רוב הסליחות, אך עדיין המשיכו להקפיד לומר לפחות שלוש סליחות ופזמון בכל תפילה. בכל קהילה היו בוחרים מבעוד יום את הסליחות שייאמרו בשנה זו ומדפיסים את הרשימה לשימוש הציבור. המנהג לומר את סליחת 'רבת צררוני' בשלוש התפילות, ולפחות עקידה אחת בכל תפילה. ובתפילת מוסף תמיד אומרים את סליחת 'אני הוא השואל' שנאמרת כולה ע"י הש"ץ בניגון מיוחד.

בתפילת נעילה אומרים רק פזמון (המורכב מכ-14 פזמונים כנגד כל ימי הסליחות). וזכור ברית. תפילת שחרית של יום הכיפורים היא התפילה הארוכה ביותר בשנה עם כ-69 פיוטים וסליחות. הסילוק של תפילה זו הוא הארוך בשנה.

קריאת התורה - בהוצאה אומרים יג מידות. קריאת התורה בניגון המיוחד לימים נוראים, וכן ברכות העולים לתורה ו'מי שבירך'. מוסיפים ב'מי שבירך' את המילים: 'ויכתבה בספר מחילה וסליחה'. קריאת המפטיר וברכותיו - בניגון קריאת התורה של כל השנה.

הזכרת נשמות - לאחר ההפטרה מייחדים זמן קצר להזכרת נשמות, בה כל יחיד מזכיר נשמות אבותיו ובני משפחתו, גם אלו שנפטרו בחודש האחרון או השנה האחרונה. אף מי שהוריו בחיים נשאר בבית הכנסת.

מוסף - בחזרת הש"ץ אומרים עלינו וסדר העבודה, ומשתחיים על הארץ (כולל הנשים). לאחר סדר העבודה אומרים את סדר הסליחות, שרובן מיוסדות על סדר עבודת יום הכיפורים. בסיום קדיש תתקבל של מוסף מוציאים מיד את ספר התורה לתפילת מנחה.

לאחר קדיש תתקבל של נעילה פותחים את ארון הקודש ואומרים 'שמות': ש"ץ אומר 'ה' הוא האלקים' שבע פעמים והקהל חוזרים אחריו בכל פעם. 'שמע ישראל' פעם אחת, 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' בלחש. ולאחר מכן הרב קורא 'תקיעה' והתוקע משמיע תקיעה אחת אצל הבימה. ולאחר מכן מתחילים תפילת ערבית. מבדילים בבית הכנסת על נר ששבת, ומברכים ברכת הלבנה מיד בסיום התפילה.

יא משכימים לתפילה יותר משאר הימים.

יד בכל תפילות יום טוב מוסיפים את הוספות השבת. מחליפים את המערבית לזו של יום ב' מכיון שהמערבית של יום א' מדברת על ארבעת המינים שאין נוטלים אותם ביום זה. (ומסיבה זו מחליפים גם את הקרובות של שחרית שמדברים אף הם על ארבעת המינים).

טו **שחרית חג הסוכות**. אדון עולם, חצי קדיש שלפני ברכו, ברכת כהנים, הודו ואנא שבהלל, חצי קדיש של קה"ת - נאמרים בניגון סוכות (ניגון הנענועים). ש"ץ של שחרית מתחיל מ'הגדול בכבוד שמך'.

קדיש תתקבל בסיום שחרית בניגון מיוחד ליום שקוראים מגילה. לאחר מכן קוראים את מגילת קהלת מתוך הקלף ולאחריה קדיש יתום.

במוסף מוסיפים את כל הוספות השבת (כולל 'זה קרבן שבת וקרבן יום חג הסוכות כאמור') ולפני קדיש תתקבל אומרים הושענות לשבת בלי פתיחת הארון כפי הסדר שבמחזורים. במוצאי יום טוב עושים הבדלה בבית הכנסת..

ט	ראשון	ערב יום כיפור	הדלקת נרות	מאריכים בסליחות באשמורת, בשחרית א"א מזמור לתורה, ולא אבינו מלכנו ולא תחנון ולמנצח. הולכים לבית החיים. מתודים במנחה. מלקות לאחריה. כל זכר מביא נר לב"ה.	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
24	24	ערב יום כיפור	הדלקת נרות	מאריכים בסליחות באשמורת, בשחרית א"א מזמור לתורה, ולא אבינו מלכנו ולא תחנון ולמנצח. הולכים לבית החיים. מתודים במנחה. מלקות לאחריה. כל זכר מביא נר לב"ה.	5:58	6:13	6:07	6:06	5:59	6:04	6:38	6:35	
25	25	יום כיפור	מוצאי החג	משכימים לתפילה ונשארים בבית הכנסת עד הלילה, מתוודים פעמיים בכל תפילה, ומרבים בסליחות ופיוטים בכל התפילות. במוצאי"ט תוקעים, מבדילים עם נר ששבת, ומאחלים 'גוט יו"ט'.	7:09	7:09	7:09	7:09	7:09	7:09	6:37	6:34	
26	26	איסרו חג. אין גאט'ס נאמען	איסרו חג. אין גאט'ס נאמען								6:30	6:30	
27	27	רביעי	רביעי								6:34	6:31	
28	28	חמישי	חמישי								6:33	6:30	
29	29	ערב סוכות	ערב סוכות	א"א תחנון ולמנצח, ומחליפים הפרוכת ושאר הכיסויים באלו המיוחדים ליו"ט. בלילה אומרים קבלת שבת בשלמותה. מערבית של ליל ב', במה מדליקין, ומקדשים בבית הכנסת כרגיל.	5:52	6:07	6:01	6:00	5:52	5:58	6:32	6:28	
30	30	סוכות	סוכות	יוצר אופן זולת וקרובות לשחרית, (קרובות של יום ב'), קוהלת. הושענא - אום נצורה. במוצ"ש 'לדוד ברוך' כרגיל, ואין אומרים 'ויהי נועם'. 'שיר המעלות בשוב ה' בכל ימי חג הסוכות בניגון הנענועים של 'הודו' ו'אנא'.	7:02	7:02	7:02	7:02	7:02	7:02	6:30	6:27	
		שבת סוכות		שבת סוכות		שבת סוכות		שבת סוכות		שבת סוכות		שבת סוכות	
		מפטי': הנה יום בא לה'		מוצאי שבת		מוצאי שבת		מוצאי שבת		מוצאי שבת		מוצאי שבת	
		י-ם		י-ם		י-ם		י-ם		י-ם		י-ם	
		ב"ב		ב"ב		ב"ב		ב"ב		ב"ב		ב"ב	
		ק"ס		ק"ס		ק"ס		ק"ס		ק"ס		ק"ס	
		חיפה		חיפה		חיפה		חיפה		חיפה		חיפה	
		ביתר		ביתר		ביתר		ביתר		ביתר		ביתר	
		רכסים		רכסים		רכסים		רכסים		רכסים		רכסים	
		7:02		7:02		7:02		7:02		7:02		7:02	
		שבת		שישי		חמישי		רביעי		שלישי		שני	
		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:29:35	
		זריחה רמות		זריחה רמות		זריחה רמות		זריחה רמות		זריחה רמות		זריחה רמות	
		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:28:50		6:28:50	

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ט « רבי אביעזרי זליג ב"ר צבי בנימין אורבך אב"ד ור"מ הברשטט מ' אבי הנחל, תרסב. רבי שמחה הלוי במברגר ב"ר יצחק זעקל אב"ד שטוטגארט מ' שארית שמחה (תשיח), תשיח. ח' י « רבי אלכסנדר זיסקינד ב"ר שלמה וורמיישא, סח. רבי יצחק זעקל ב"ר אליעזר הלוי אב"ד מיץ, שפא. רבי שלמה ב"ר מרדכי אנסבכר רבה ומייסדה של ק"ק עדת ישראל נירנברג, תערב. רבי אהרן הלוי הורוויץ ב"ר משה אב"ד ברלין, תקלט. ח' יא « רבי יצחק ב"ר אשר הלוי הריב"א משפירא תלמיד רש"י, ד'תצג. רבי ברוך ווייל ב"ר יצחק מהנובר, תפט. רבי אברהם אביש מליסא ב"ר צבי הירש אב"ד פפד"מ מ' ברכת אברהם, תקכט. רבי שמואל הכהן שאטן ב"ר משה, רב קלוזי מנהיים, תקנז. רבי יעקב כהן ב"ר משה רב דקלוזי אלטונה, תרסו. ח' יב « רבי יוסף יוזפא ב"ר משה הלוי קושמן מ' נוהג כצאן יוסף, תקיט. רבי גדליה שניידר ב"ר משה יהודה רא"י תורת אמת בלונדון, תשסח. ח' יג « רבי חגי חנוך הלוי פרנקל ב"ר דוד אב"ד הנאוי, תנא. רבי נתן ליידרסדורף ב"ר משה הנובר, תקכא. רבי עקיבא איגר ב"ר משה גינז אב"ד פוזן מ' דרוש וחידוש רע"א, תקצח. ח' יד « רבי מנדל בס ב"ר יצחק אביגדור אב"ד פפד"מ, תכז. רבי שניאור זיסקינד גונדרסהיים ב"ר הירש אב"ד טריר ופפד"מ מ' מקור חיים, תקסג. הרב גרשון ב"ר אליעזר פוזן דיין בפרנקפורט, תרצג. ח' טו « רבי שמואל הלוי ר"ר דוד משה אר"ד הדרשנוזי רמררג וכלינישוזיניוד מ' נחלח שרשה. חמא.

טז הנחת תפילין בחול המועד לשיטת רבותינו הראשונים והאחרונים באשכנז ככל הדורות – היא חובה גמורה הקיימת בארץ ישראל כמו בחוץ לארץ. ולדעת רעק"א – גם מי שאבותיו חדלו מלהניח מכל סיבה שהיא, עליו לחזור ולהניח, ואין כוח באביו לבטל מצוה דאורייתא של תפילין. בנוסף, רוב הראשונים בכל הארצות, ובאשכנז ופולין גם רוב האחרונים – מחייבים הנחת תפילין בחול המועד, ולכן ראוי לחוש לדעתם בספק דאורייתא (שהוא מן המצוות החמורות). וראה בעניין זה באריכות בספר 'שרשי מנהג אשכנז' חלק ה'. מברכים על התפילין בלחש. ראוי להסיר רצועות היד בזמן נטילת לולב והושענות מחשש חציצה. המנהג הישן באשכנז שאין לחלוץ את התפילין עד אחר מוסף. ובדורות האחרונים פשט המנהג לחלצן קודם מוסף בהשפעת בני פולין. נהגו ליטול רק אתרוג שיש עליו מסורת מדור דור. כיום ראשון של חול המועד מברכים שהחיינו על הלולב. בקריאת התורה של חול המועד נהגו באשכנז לקרוא כל יום ארבעה קראים לפי הסדר הבא: אתמול, היום, מחר, ספיקא דיומא (דהיינו אתמול והיום), בארץ ישראל שאין ספיקא דיומא, אין הרביעי קורא אלא את קרבן היום הנוכחי. אך שלושת העולים הראשונים קוראים גם בא"י כבחול"ל כיון שאין קריאתם קשורה לספק היום, והם אינם צריכים לקרוא את קרבן היום דווקא. (כשם שבשאר המועדים – אין כל העולים קוראים מעניין היום. לדוגמא ביום הראשון של סוכות – הראשון קורא שור או כשב, השני – פסת, השלישי – שבועות, הרביעי – ר"ה ויו"כ. ורק החמישי קורא מעניין חג הסוכות). בכל ימי חוה"מ אין קוראים את קרבנות יום טוב (לא יום טוב ראשון ולא שמיני עצרת). ככל ימי חג אומרים 'הושענא': מוציאים ס"ת ומחזיקים אותו על הבימה, והקהל מקיפים את הבימה עם ארבעת המינים ואומרים את פיוט ההושענות. לא נהגו לחזור את המילים 'הושענא' אלא אחרי שני החרוזים האחרונים כמובא בסידורים. ארון הקודש נשאר סגור במהלך ההושענות, חוץ מבהושענא רבא.

כ כלילה זה הוא ליל הושענא רבא. נוהגים להיות ניעורים עד לאחר חצות, וללמוד את ספר דברים וספר תהלים בחבורה.

כא לפני התפילה מסירים את טבעות הלולב ומחליפים את הערבות שבלולב. שמים פרוכת ומעילים של יו"כ. אך הש"ץ אינו לובש קיטל. חלק מהתפילה בניגון ימים נוראים. בקריאת התורה ג' הראשונים קוראים: חמישי, שישי, שביעי. בהושענות מוציאים שבעה ספרים, ומחזירים אחד אחר כל הקפה.

המנהג הישן להקיף עם הערבות (כלבד, או עם הלולב), והמנהג המאוחר הוא להקיף עם הלולב ולקחת את הערבות לפני 'תענה אמונים'.

חבטת הערבות לאחר קדיש תתקבל.

בערבית מוסיפים את הוספות השבת, שם החג בתפילה הוא "שמיני חג העצרת". קדיש תתקבל בניגון מועדי השנה (יאהרס קדיש). קידוש עם שהחיינו.

כב בחלק מהתפילות של היום מנגנים ניגונים מכל מועדי השנה. בתפילות היום מזכירים את הזכרות השבת, (במיוחד צריכים לשים לב בני ארץ ישראל שאומרים את הפיוטים של שמחת תורה שברוב המחזורים לא צוינו בו הזכרות השבת מכיון שבחול"ל שמחת תורה אינו חל בשבת. כמו כן ישימו לב שלא לומר 'משיב הרוח' בשחרית של שמחת תורה כפי שמופיע במחזורים המיועדים לבני חו"ל).

הקפות – סדר ההקפות כדלהלן: לאחר קדיש תתקבל עומדים הש"ץ ובעל ההוצאה לפני ארון הקודש. הש"ץ אומר את פסוקי 'אתה הראית' בקול רם בניגון, והקהל עמו בלחש. בסיום הפסוקים והוצאת כל ספרי התורה שבארון הש"ץ ואוחזי ספרי התורה מקיפים את הבימה ג' פעמים בשירת 'אנא ה' הושיעה נא' ובריקוד. הציבור אינו מקיף עמם. בסיום שלוש ההקפות מחזירים את כל הספרים לארון מלבד

שלושה ספרי התורה המיועדים לקריאת היום.

ש"ץ וקהל שרים 'על הכל' לסירוגין כבכל ימי 'מתנת יד'. קוראים רק שבעה קראים לספר התורה. שאר האנשים יכולים לכוון לצאת בברכת העולים ונחשב להם כאילו עלו לתורה בעצמם. (כהנים יכוונו עם הכהן, ולויים עם הלוי, וישראלים עם הישראלים).

מוסיפים ב'מי שבירך': 'ולכבוד הרגל' ויזכר לעלות לרגל'. השביעי עולה עם כל הנערים, הם מברכים ברכות התורה יחד עמו. לאחר הקריאה וברכות התורה קוראים על פה פסוק 'המלאך הגואל'.

לאחר מכן אומרים 'רשות' לחתן תורה, והוא עולה וחוזר שוב מ'מעונה' עד סוף התורה. את שלוש הפסוקים האחרונים הוא קורא בעצמו, כאשר לפסוק האחרון הקהל מקדים ואומר לפניו. ולאחר שמסיים קוראים לו 'חזק ונתחזק'. לאחר ברכת התורה שרים לו 'אחד יחיד' (חרוז אחד).

'רשות' לחתן בראשית, ועולה החתן וקורא בעצמו מבראשית עד 'אשר ברא אלהים לעשות'. הציבור מקדימים לפניו 'ויהי ערב ויהי בוקר וגו' ויכלו השמים'. ברכת התורה, חצי קדיש, וחרוז אחד מפיוט 'אחד יחיד'.

לאחר ההפטר מברכים את כל המתפללים מגיל 13 ומעלה ב'מי שבירך' המיוחד ל'מתנת יד'. (וא"א יזכור).

לאחר 'אשרי' עומדים חשובי הקהל עם שלושת הספרים על הבימה, והש"ץ אומר 'אשר בגלל אבות', ולאחר מכן אומרים בשירה וריקודים את הפיוטים 'שישו וגילו בשמחת תורה', 'התקבצו מלאכים', 'ואגיל ואשמח'.

במוסף תולים פרוכת לבנה ומנגנים קדיש בניגון ימים נוראים. לפני תפילת לחש מכריז הש"ץ "משיב הרוח ומוריד הגשם" והציבור מתחילים לומר אותו החל מתפילה זו והלאה. בחזרת הש"ץ אומרים את כל פיוטי תפילת גשם בניגוניהם.

אחר הצהריים מתאספים לסעודה עם ריקודים ומחולות לכבוד התורה וחתניה בחצר בית הכנסת. מובן מאליה שאין מדליקים מדורה בשנה זו שחל שמחת תורה בשבת. משליכים פירות וממתקים לפני הילדים והם אוספים אותם.

במוצאי שבת שרים לדוד ברוך ואומרים 'ויהי נועם' ויתן לך'.

מז	ראשון	א' דחווה"מ סוכות	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה
טז	1	א' דחווה"מ סוכות	זריחה	6:33	6:39	6:32
יז	2	ב' דחווה"מ סוכות	שקיעה	6:29	6:26	6:27
יח	3	ג' דחווה"מ סוכות	זריחה	6:34	6:40	6:33
יט	4	ד' דחווה"מ סוכות	שקיעה	6:28	6:24	6:25
כ	5	ה' דחווה"מ סוכות	זריחה	6:35	6:41	6:34
כא	6	הושענא רבה	שקיעה	6:23	6:22	6:23
כב	7	שמחת תורה	זריחה	6:36	6:42	6:35
		שמחת תורה	שקיעה	6:23	6:19	6:20
		שמחת תורה	פלג המנחה	5:05	5:07	5:06
		שמחת תורה	זריחה	5:07	5:09	5:08
		שמחת תורה	שקיעה	6:37	6:43	6:36
		שמחת תורה	זריחה	8:47	8:49	8:48
		שמחת תורה	שקיעה	9:32	9:33	9:33
		שמחת תורה	זריחה	10:30	10:32	10:31
		שמחת תורה	שקיעה	12:27	12:29	12:28
		שמחת תורה	זריחה	6:21	6:18	6:19

יעלה ויבוא, קרבן היום: "וביום השני", הושענא - אערוך שועי

יעלה ויבוא, קרבן היום: "וביום השלישי", הושענא - אל למושעות

יעלה ויבוא, קרבן: "וביום הרביעי". הושענא - אום אני חומה.

יעלה ויבוא, קרבן היום: "וביום החמישי", הושענא - אבן שתיה. ■ היום בשעה 18 יתקיים כנס חג בקהילת "שורון" ב"ב. מנחה, דרשה, ערבית ולאחריהן שירה עם הזני הקהילות. הציבור מוזמן.

יעלה ויבוא. קרבן היום: "וביום השישי", הושענא - אדמה מארר. בלילה מכינים אגודות ערבות ואומרים תיקון.

יום השכמה. יעלה ויבוא, קרבן היום: "וביום השביעי", הושענא להר. יה"ר שנוכה לסוכת לוייתן. קבלת שבת, מכירת המצוות. ובלילה מערבית. ויש מקיפים עם הס"ת בשירה וחמרה.

יוצר אופן זולת תפילת גשם, מתנת יד. בתפילות אומרים "יום שמיני חג העצרת הזה". בקדיש שלפני ברכו, בקדיש שלפני מוסף וכן 'קדיש תתקבל' שלאחריו כופלים 'לעילא ולעילא'. 'שיר המעלות בשוב ה" בניגון 'אגיל ואשמח בשמחת תורה'.

הדלקת נרות

י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
5:43	5:58	5:52	5:50	5:43	5:48

שמחת תורה

מפטי': ויהי אחרי מות משה

מוצאי שבת

י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
6:54	6:54	6:54	6:54	6:54	6:54

זריחה רמות	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
6:32:30	6:32:55	6:32:30	6:32:30	6:32:30	6:32:30	6:32:30	6:32:30

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: טז « רבי יצחק דב הלוי במברגר ב"ר שמחה אב"ד וירצבורג מ' מלאכת שמים, תרלט. • רבי יששכר ברמן פרנקל ב"ר דוד יצחק זעקל בעל "מטה יששכר" ראש ישיבת פיורדא, תסט. ח' יז « רבי ידידיה טיאה ב"ר יעקב נתנאל ווייל, תקסו. • רבי אהרן לוריא ב"ר יהושע משה פפד"מ, שעד. • רבי דוד כהנא שפירא ב"ר מרדכי צבי מוורשא, אב"ד פיורדא, תשל"א. • רבי דוד אוקס ב"ר משה אשר מקלן, אב"ד לייפציג ויאחוד שיבת ציון, תל אביב, תשל"ה. • ד"ר חיים ביברפלד, רב קרלסרוה, דיין בברלין, תש. ח' יח « רבי יצחק טלסק ב"ר מרדכי, ברלין, תקס. • רבי שמואל הלוי אב"ד מייניץ, תקעד. • רבי אפרים קרליבך ב"ר שלמה אב"ד לייפציג, תרצז. • רבי יונה ב"ר משה מרצבך דרמשטט - קול תורה, תשמ"א. • רבי בן ציון ב"ר יוסף אהרן הלוי במברגר משגיח בפוניבוז, תשמ"א. • רבי זלמן טריר אב"ד פרנקפורט, תרז. ח' יט « רבי אליעזר לייזר ב"ר מרדכי היילפרון חריף, רבה של פיורדא, תס"א. ח' כ « רבי משה ב"ר שאול קאצנלנבוגן רב בפירודא, תקד. • רבי ד"ר משה רוטשילד מייסד מעיני הישועה, תשעט. ח' כא « רבי יחיאל ב"ר אורי אבי הרא"ש, כד. • רבי מאיר שטרן ב"ר יהודה ליווא אב"ד פולדא אמסטרדם, תמ. ח' כב « רבי מוהר"ר יעקב משה דוד טעבלי ב"ר מיכל שיער אב"ד מגנצא והמדניה, תקמ"ג. • רבי צבי הירש לעהרן ראש ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם, תר"ד. • רבי שמשון הרזה אונרויזר ר"ר אררהם אר"ד אמסטרדם. ח' כז « רבי יוסף פולדא ר"ר יצחק פפד"מ. ח' כח.

זכרונות ומסורות על החתם סופר

לרגל יום פטירתו החל בשבוע זה

מרנא ורבנא רבינו הקדוש בעל חתם סופר זצ"ל, הוא ניהו רבינו משה בן הרב המובהק הצדיק מוה"ר שמואל סופר זצ"ל ושם אמו הצדקת וחסודה בנשים ריזל ע"ה, זרחה שמשו עלי הארץ בק"ק פרנקפורט דמיין, ביום ערב שבת קודש סמוך לקבלת שבת, ז' תשרי שנת תקכ"ג. (שמעתי פלא שנתקיים פה הקהילה הקדושה [פרשבורג]: 'זרח השמש ובא השמש' כי מרנא בעל חתם סופר זצ"ל נולד בשנה שנפטר מרנא רבי יצחק דוקלא ז"ל האב"ד ור"מ דפה.

ובעודנו מרנא זצ"ל ילד שעשועים כבר נראה בו סימני קדושה וחכמה עצומה. ויהי היום, והנער משה היה כבן שלוש שנים, והוא בא בצהריים ביום אחד מבית הספר לבית אביו, ושפתיו ברור מללו שנתייטר ביום זה בשבט מאלופו, ומה זה על מה זה? 'יען אמרתי לו, כי לא הבנתי את אשר הגה מפיו אלי כאשר למד עמי בפרשת בראשית: 'עפר מן האדמה' ותרגם לי בלשונינו 'ערד פון די ערד'. ושאלתי לרבי מהיכן לוקחים 'ערד', ומה חידש לנו הכתוב? והוא גער בי, ובשאלי אותו עוד הפעם יסרני קשות'. כשמוע אבי מרנא ז"ל רבי שמואל הנ"ל, נצטער מאוד, כי המלמד הלזה יבקש לסגור דלתי השכל לבן חכם. ויען כי מרה נפשו בקרבו אודות דבר זה, סיפר דברים אלו להחסידי שבכהונה, הנשר הגדול, רבי נתן אדלער זצ"ל, שהיה בעת ההיא תופס ישיבה בק"ק פרנקפורט דמיין. והגאון ז"ל השיב על דבר זה לאבי מרנא ז"ל: "אם זכית לבן משכיל כזה, למה תתנהו ללמוד אצל אחרים? קחהו אל מעונך וקיים בו: "ושננתם לבניך".

ויהי כשמוע את דברי איש אלקים, השליך כל עסקיו מנגד, וישב ללמוד את בנו, אשר היה אז בן שלוש שנים, ויהי מרכבתו דבר אמת ומלכשתו ענווה ויראת חטא, בן חכם מכבד אב סר למשמעתו, ויורה עץ חיים תורת ה' ויחכם מכל בני גילו.

וכאשר היה בן שבע שנים, היה שגור בפיו חמשה חומשי תורה, וביותר ספר ויקרא תורת כהנים, מסודר בהלכותיו, אשר העריך לו אביו. גם סיים בשנה ההיא מסכת ביצה, ועוד הגיד לנו אבינו זצ"ל הכ"מ, אשר חידש חידושי דאורייתא בסיומא דהיא מסכתא, ויתמהו עליו גדולי הדור דקהילת קודש פרנקפורט דמיין, הלא המה הרב הגאון מופת הדור מוהר"ר פנחס הלוי איש הורוויץ זצוק"ל, בעל המחבר ספר 'הפלאה', ואיש אלקי חסיד שבכהונה מוהר"ר נתן אדלער הכהן זצוק"ל, וישימו אותו מטרה לדבריהם הקדושים ויהי שעשועם יום יום, כי ראו את חכמתו, הבינו לאחריתו. והיה עדי עובד ה'. גם אביו שמר את הדבר אשר הגיד לו הגאון מוה"ר אביש החסיד זצוק"ל הנ"ל לאמר: לאט לי אל הנער כי יעמוד לנס עמים בקרב הימים".

ויהי אביו מלמדו תורת ה' וחכמות, כל אשר שאלו עיניו לאל האציל מאתו. שמעתי מפיו הקדוש, כי כן הדריכו אביו מיום עמדו על דעתו: לא העלהו על משכבו בלילות, כי אם מתוך דברי תורה אשר העיר לו אביו, פעם קושיא והערה בענייני דעסוק בה, ופעם מדרש תמוה בפרשת השבוע כאשר יכול שאת אז. והיה כהעיר השחר ישאלהו...

כג איסרו חג, אין אומרים תחנון ולמנצח, ואין אבל עובר לפני התיבה. מאריכים בניגון 'ברכו' ערבית ושחרית בניגון ימים שאין אומרים בהם תחנון. ומרכים בו קצת בשמחה וסעודה.

כט אומרים פיוט 'יוצר' אל נישא, אופן 'לבעל התפארת' בניגון ידוע. זולת 'אחשבה לדעת' בניגון 'הורית דרך תשובה'. חתן בראשית עולה לתורה. כהן קורא עד 'יום שלישי', לוי עד 'יום חמישי', שלישי עד 'לעשות', רביעי עד 'הוא שמו', חמישי עד 'וילבשם', ששי עד 'לקח אתו אלהים'.

שלישי נחשבת לעליה חשובה, בגלל קריאת 'ויכולו' שבסופה, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת באחת מהנגינות הידועות.

מפטירים הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת 'ויאמר לו יהונתן מחר חודש'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש מרחשון יהיה למחר ביום הראשון וביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון 'הלכה ותוספות', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

בסוף קדושה של מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם ישכיל'.

הש"ץ אומר קדיש 'תתקבל' בניגון נבחר. מסיבת חתן בראשית לכלל הקהל אחר תפילת מוסף. במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

כג	ראשון	אסרו חג	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
8		א"א תחנון ולמנצח, תזכורת לשלם מתנת יד	זריחה	6:37	6:44	6:38	6:36
			שקיעה	6:20	6:17	6:19	6:17
נד	שני		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
9		א"א תחנון. אל ארך אפים בניגון.	זריחה	6:38	6:44	6:38	6:37
			שקיעה	6:19	6:16	6:18	6:16
נה	שלישי		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
10		א"א תחנון	זריחה	6:39	6:45	6:39	6:38
			שקיעה	6:18	6:14	6:16	6:15
נו	רביעי		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
11		א"א תחנון	זריחה	6:39	6:46	6:40	6:39
			שקיעה	6:17	6:13	6:15	6:14
נז	חמישי		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
12		א"א תחנון אא"א בניגון.	זריחה	6:40	6:47	6:40	6:39
			שקיעה	6:15	6:12	6:14	6:12
נח	שישי		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
13		הדלקת נרות	זריחה	6:41	6:48	6:41	6:40
		א"א תחנון	שקיעה	6:14	6:11	6:13	6:11
			פלג המנחה	4:58	4:59	4:59	4:58
נט	שבת	שבת מברכין ער"ח	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	
14		המולד ליל ראשון 18:33 1 חלק'	זריחה	5:12	5:14	5:13	5:13
			שקיעה	6:13	6:10	6:12	6:10
		מפטי': ויאמר לו יהונתן מחר חודש	זריחה	6:41	6:48	6:41	6:41
		מוצאי שבת	שקיעה	6:41	6:48	6:41	6:41
		י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים	זריחה	6:45	6:45	6:45	6:45
		מוצאי שבת	שקיעה	6:45	6:45	6:45	6:45
		ראשון שני שלישי רביעי חמישי שישי שבת	זריחה	6:35	6:36	6:35	6:35
		זריחה רמות	שקיעה	6:10	6:13	6:12	6:10

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כג « רבי יוסף צבי ב"ר אליעזר לייזר הלוי דינר אב"ד אמסטרדם, תערב. ח' כד « רבי אליהו גוטמכר ב"ר שלמה מגריידין מ' צפנת פענח, תרלה. ח' כה « החת"ס - משה ב"ר שמואל סופר מפפד"מ, תר. • רבי אברהם נפתלי הירץ ב"ר יעקב משה דוד טעבעלי שיער אב"ד מגנצא "תורי זהב", תקפג. • רבי משה אריה לייב ב"ר יצחק דב הלוי במברגר אב"ד באד קייסינגן, תרס. ח' כז « רבי מנחם מנדל ברסלויער אב"ד ברסלוי מ' פאת השולחן, תשכג. ח' כח « רבי יצחק וויסמן מיץ, תקסד. • רבי ישעיה הכהן הולנדר ב"ר אהרן קלוזי אלטונה, תרלג. ח' כט « רבי עקיבא איגר ב"ר בנימין וולף קלוזי הלברשטט, תקפד. • רבי יעקב אריה גויטיין ב"ר אליהו מנחם פפד"מ-חיפה, תש. • רבי טוביה לוינשטיין ב"ר משה יהודה אב"ד האג, קופנהאגן, ציריך, תשיג.

ראש חודש

בראש חודש אין אָבֶל עובר לפני התיבה בכל התפילות. אף לא בערבית של מוצאי שבת. בעל 'ארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך כליל ב' של ראש חודש לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

כליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; כליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד ראש חודש אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'הלכה ותוספות' (כמו ב'יחדשהו' של ברכת חודש מרחשון), וממשיך בניגון יום חול.

בקבלת שבת יש שאומרים את הפסוק 'ה' למבול ישב' בניגון מיוחד לשבת זו.

מפטירים 'רני עקרה' ומסיימים במילים: 'כי פארך'.

תענית בה"ב של מרחשון מאחרים למחצית השניה של החודש. בקהילות שאין להם

ציבור בפני עצמו לתענית בה"ב, ומתענים בה"ב עם בני פולין-ליטא בתחילת החודש, או ב'מי שברך' של קהל, אחר 'וצדקה לעניים', מוסיפים בשבת זו את המילים: 'וכל מי שיתענה שני

וחמישי ושני'.

[שימו לב שהמנהג הרשמי של קהילת "ערלוי" הוא להתענות בה"ב בסוף מרחשון כמנהג אשכנז. בתי הכנסת של הקהילה פזורים בכל רחבי הארץ (בירושלים, בני

ברק, צפת, פתח תקווה, חיפה, אלעד, ביתר עילית, בית שמש, מודיעין עילית ואשדוד) מי שמעוניין להתפלל שם, כדאי בכל זאת לברר מראש אצל הגבאים שיש

מניין בימים אלו ושאלו הם מתכוונים לנהוג בזה כמנהג ערלוי].

במנחה, לוי קורא עד 'ונסוע הנגבה'.

במוצאי שבת אור לז' במרחשון, לפני שמונה עשרה, מכריזים בקול רם: 'שאלה', כדי להזכיר לקהל לומר 'ותן טל ומטר'. (בארץ ישראל בלבד).

הרב עזריאל מונק

מתוך "מנהג אבותינו בידינו"

בערך בשנת תרפ"ד ביקר הרב מפוניבז זצוק"ל בברלין, לצורך עריכת מגבית בעבור ישיבתו. היה זה בש"ק שובה, בעת שעת מנחה, והרב שאל היכן נמצא בית כנסת כדי שיוכל להתפלל בו.

סיפר הרב (מפוניבז') שבהכנסו באותה שבת לבית הכנסת, ציפה לשמוע שיחה לכבוד שבת שובה. הוא סיפר שהיה בטוח שתוכן הדברים יהיה קשור למאורעות שבגרמניה שהם רחוקים מהנושאים הקשורים לפרשת שובה.

אחרי מנחה עלה הרב מונק על הבימה, ודרש בסוגיא שהודיע עליה קודם לכן. הרב מפוניבז' סיפר, שכששמע את השיחה חש כאילו נמצא בישיבתו בפוניבז'. בגמר הדרשה ניגש אל הרב מונק ולחץ את ידו ליישר כח, ובהזדמנות זו הוסיף שלפני עזבו את ישיבתו דרש ודן באותה סוגיא שעתה נאמרה. בדרשתו בישיבה השאיר מספר קושיות ללא תירוץ, ואמר שיתכן כשיחזור יתרץ את הקושיות, ועתה שמע בדרשה זו את כל התירוצים וימסרם בישיבתו. אגב, מאז ואילך היה הרב מפוניבז' אורח קבוע בבית הרב מונק בביקוריו בגרמניה.

בתענית שני חמישי ושני צם בימי שני חצי צום, ובחמישי צם צום שלם. (מנהג אשכנז מזמן תוספות והראשונים לעשות ימים אלו כתענית ציבור גמורה לברכת עגנו וקריאת ויחל ואמירת סליחות, וכן נפסק בשו"ע אור"ח סי' תצב. בדורות האחרונים רבו המקילים להתענות בימים אלה חצי יום בלבד. ראה כמה מקורות שם בהערה).

תשרי - מרחשון ה'תשפ"ד

הזמנים לפי שעות קיץ

אוקטובר 2023

יום	ראשון	א' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ז	15	א' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:42	6:49	6:42	6:42
שקיעה			6:12	6:08	6:11	6:09
זריחה		ב' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:43	6:50	6:43	6:42
שקיעה			6:11	6:07	6:09	6:08
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:43	6:51	6:44	6:43
שקיעה			6:10	6:06	6:08	6:06
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:44	6:51	6:45	6:44
שקיעה			6:08	6:05	6:07	6:05
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:45	6:52	6:45	6:45
שקיעה			6:07	6:04	6:06	6:04
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			6:46	6:53	6:46	6:45
שקיעה			6:06	6:03	6:05	6:03
פלג המנחה			4:51	4:53	4:52	4:51
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			5:27	5:41	5:35	5:33
שקיעה			5:27	5:35	5:33	5:27
פלג המנחה			5:31	5:27	5:33	5:27
זריחה			יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
זריחה			5:17	5:18	5:17	5:18
זריחה			6:46	6:54	6:47	6:46
זריחה			8:50	8:52	8:51	8:51
זריחה			9:35	9:37	9:36	9:36
זריחה			10:31	10:33	10:32	10:33
זריחה			12:24	12:25	12:25	12:25
זריחה			6:05	6:02	6:04	6:02
זריחה			6:05	6:02	6:04	6:02

מברכין הלכנה בערב החל מ-12:19

הדלקת נרות

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
5:27	5:41	5:35	5:33	5:27	5:31

במוצ"ש מכריזים: "שאלה"

נח

מפטי": רני עקרה לא ילדה

מוצאי שבת

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
6:38	6:38	6:38	6:38	6:38	6:38

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
6:41:30	6:42:15	6:41:30	6:41:30	6:41:30	6:41:30	6:41:30

מברכין בה"ב (פולין)

שבת

21

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: א « עזריאל (עזרא) ב"ר אליהו הכהן מונק, רב ברלין, תשא. ח' ג « רבי אברהם אויערבך ב"ר אביעזרי זליג אב"ד בונא, תרו. ח' ד « רבי דוד אלכסנדר ב"ר יוסף וינטר אב"ד ליבק ובאד-הומבורג, תשיד. ח' ה « רבי משולם זלמן ב"ר שמריה - " זלמן חסיד" - מרבתי של בעל החת"ס, תקנא. • הרב שמואל ב"ר אברהם אויערבך אב"ד נורדהויזען ובאד-הומבורג, תרמא. • רבי אברהם יוסף ב"ר מאיר רייס מבוטלימור, תרכג. • רבי אברהם ב"ר שמשון רפאל ארלנגר מראשי ישיבת קול תורה "ברכת אברהם", תשפב.

מסורת אבותינו בידינו

מתוך כתבה ביתד נאמן

"בגיל שנתיים התייתמתי מאבי זכרוננו לברכה, לא עליכם", מספר הרב הגאון רבי בנימין שלמה המבורגר שליט"א, "ובילדותי ובבחרותי התחנכתי וגדלתי במחוזות שונים: בבית מדרש חסידי, בישיבה בחו"ל ובישיבה בארץ הקודש. אבל זאת תמיד ידעתי כי הורי הם ילידי אשכנז, וכי מצד אבי אני נין ונכד למרן החתם סופר זצוק"ל."

"ילד בן עשר הייתי", ממשיך הרב המבורגר בתיאור שנות ילדותו, השנים שבהן הונח היסוד למפעל חייו, "ושמעתי ברחוב כיצד פלוני שואל את דעתו היכן הוא התפלל בשבת, והלה ענה לו ב'דויטש מניין', כשכוונתו לאחד המניינים של יוצאי אשכנז שעדיין היו קיימים בימים ההם. והלה הגיב בביטול, והתגובה שלו נחרטה בזכרוני: 'אה, המניינים הללו עוד מעט ייסגרו, כבר כמעט ולא נשאר זכר לייק'ס של פעם'..."

"באותו רגע אני זוכר שחשבתי בליבי, מדוע שהמסורת המפוארת תיפסק? הרי אני בן ונכד לקהילות אשכנז המפוארות, ואני יכול להמשיך את המסורת המפוארת!"

"כעבור כמה שנים, כשכבר הייתי בחור צעיר, למדתי בספרי זקני, מרן החתם סופר זי"ע, והתעוררה לי שאלה: כיצד אנהג כשיש מחלוקת להלכה בין המשנה ברורה לחתם סופר? הרי מצד אחד המשנה ברורה הוא הפוסק האחרון, שאחר פסקיו צועדים כלל ישראל, ומאיך הלא אני צאצא של החתם סופר. הצגתי את השאלה בפני מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל,

והוא השיב לי על אתר: "אתה תנהג כהחתם סופר!" הרגע הזה היה עבורי רגע מכונן בחיים. הרי מרן החתם סופר זצ"ל היה המהרי"ל של דור אחרון, והוא זה שהעמיד את התורה בהונגריה כולה בדורו ובדורות שאחריו, הוא זה ששמר על מנהגי פפד"מ שם גדל, והוא התמרור שלאורו בני אשכנז צועדים". כמעט ונשתכחה מסורת אשכנז

המפגש המרתק עם הרה"ג רבי בנימין שלמה המבורגר מתרחש בביתו, בשכונת רמת אהרן שבבני ברק. אנחנו נכנסים לחדר עמוס קלסרים, המכילים אוסף עצום של מקורות למנהגי יהדות אשכנז המפוארה לדורותיה, ולצידם אוסף הקלטות של תווים ומנגינות שונות מניגוני אשכנז לדורותיהם, ומבקשים לעמוד על רז סודה של 'מורשת אשכנז', שאותה הוא מייצג בגאון זה עשרות שנים.

הרב המבורגר נענה לבקשתנו, וראשית פותח את דבריו בשבח למערכת 'מוסף שבת קודש', אשר מקדישה גליון מיוחד לנושא החשוב והיסודי של 'מסורת'. "הנה, למרות שרוב רבותינו הראשונים הם בני אשכנז, ולמרות שלאורך מאות שנים התורה עברה מדור לדור בכלל ישראל דרך קהילות אשכנז, הרי שהמציאות של הדור שבו גדלתי הייתה, שכמעט ולא נשאר שריד מיהדות מפוארת זו."

היו כמה בתי כנסת ותיקים כאן בבני ברק: 'אהבת חסד' של הגר"י הלברשטט ו'קהל עדת ישורון' של הגרי"י ארנטרוי זכר צדיקים לברכה. היו גם בתי הכנסיות 'מקור חיים' בפתח תקווה ו'אהבת תורה' בחיפה. אבל אלו היו מקומות בודדים, ומרבית

המתפללים בהם היו מבני הדור המבוגר, כשבניהם אחריהם כבר הלכו בדרך כלל לישיבות הקדושות שנהגו כמסורת ליטא, ולא המשיכו את מנהגי אבותיהם. וכך נוצר מצב עגום, שמרבית הצאצאים של יוצאי אשכנז אינם מכירים את טיבה של עדתם ומנהגיה."

"והגיעו הדברים לידי כך, שיש אף רבים מביניהם שסבורים כי הנהגת 'תורה עם דרך ארץ' היא מהותה ודרכה של יהדות גרמניה מקדמת דנא, ואינם מודעים כלל לעובדה שיהדות אשכנז שלפני תקופת הרפורמה התנהלה באופן אחר לגמרי. יש גם רבים שסבורים שכל 'מסורת' אשכנז מסתכמת בטלית לילד בבית הכנסת ובהמתנה בת שלוש שעות בין אכילת

בשר וחלב (שאגב, זו דעת הרבה ראשונים ואחרונים),

ואינם יודעים שמדובר בעולם מלא מנהגים והלכות וניואנסים שונים בניגונים ובנוסחאות."

הרב המבורגר עוצר משטף דבריו, וממשיך לתאר את המצב העגום של מורשת אשכנז בדור הקודם: "מו"ר המשגיח הרב וולבה זללה"ה מתבטא במאמר: 'כמה אמונה תמימה היתה מצויה בין יהודי אשכנז, כמה דקדוק במצוות תוך מסירות נפש, כמה תמימות באמונה פשוטה דווקא! מי יכול לספר על הקהילות הנהדרות והמסודרות להפליא שיהדות אשכנז התברכה בהן!'"

במה מדליקין בערבית של ליל שבת

רבי שלמה מגרמיישא: "ועוד תקנו בו שיהיו פסולי פתילות ופסולי שמנים שגורים בפי כל אדם ויזהרו בהם ... באותה שעה שאנו אומרים אותו לאו זמן הדלקה ועישור ועירוב הוא שכבר קדש היום, ואפילו הכי אנו אומרים אותו כדי שיהיה נזכר לשבת הבאה".

חסידי אשכנז "במה מדליקין תיקנו לומר בבית הכנסת ולהאריך בתפילת ערבית מטעם של מעלה (שהוזכר שם לעיל) דשכיחי מזיקים בלילה זו...".

גם במחזור ויטרי וארחות חיים כתבו שאמירת במה מדליקין נתקנה כדי להאריך את תפילת ערבית וכך המאחרים לא ישארו בבית הכנסת לבד.

ובטור סידר את הסימנים כך שהלכות במה מדליקין נמצאים לאחר הלכות תפילת ערבית של ליל שבת.

והשו"ע כתב שם שמנהג הספרדים לומר במה מדליקין לפני ערבית. והגר"א בביאורו הסכים עמו.

אך שאר פוסקי אשכנז ופולין תמכו במנהג הישן, וכן כתב המש"ב שבמקומותינו אומרים במה מדליקין קודם קידוש (לאחר ערבית).

ב"ח: "נראה מהסדר שסידר רבינו (הטור) דדעתו היא שיאמר במה מדליקין אחר תפילת ערבית, וקשה אדרבה, טוב יותר לומר קודם תפילה מקמי שקיבל עליו שבת כדי שיזכור להזהיר על ג' דברים ולתקן השמן והפתילה שלא יהא בה שום פיסול, אבל אחר תפילת ערבית מה תועלת יש לו שיזכיר, הלא אין בידו לתקן מעתה וכמו שכתב ב"י. ויש לומר דאין טעם אמירת במה מדליקין היא כדי להזכירו הג' דברים ולהזהיר לבני ביתו, אלא לפי שמקדימין להתפלל ערבית מפלג המנחה ואחר יציאת בית הכנסת עדיין יום הוא ולא ישב לסעוד ולומר קידוש עד שחשיכה, על כן נהגו ללמוד בשעה שהוא פנוי ולא ראו ללמוד פרק יציאות השבת או פרק אחר אלא פרק במה מדליקין דמדבר בדין הדלקה ובג' דברים השייך לליל שבת כדי להזכירו אגב לימודו שאם הדליק בשמנים ופתילות האסורות להדליק בהם שאסור להשתמש לאורן, וכן אם לא הפרישו מעשר שלא יאכלו אותם פירות ואם לא עירבו עירובי חצרות שאסורים לסלטל בחצר. ובכך בעירובי תחומין שלא ילך חוץ לתחום.

פרישה: "לפי סדר דברי רבינו (הטור) משמע שמקדשים תחילה ואחר כך אומרים משנת במה מדליקין. וכן כתבו הגאונים. ולאפוקי מהלועזים שאומרים אותו קודם ברכו משום דלאחר קבלת שבת אי אפשר לומר הדליקו את הנרות".

ולסיום נציין ששה טעמים שנמצאו בדברי רבותינו לומר 'במה מדליקין' דווקא אחרי ערבית ולא לפני:

א כל התקנה לומר במה מדליקין היא בשביל להאריך את ערבית עבור המאחרים ולא כדי ללמוד את ההלכות, ולכן המקדים אותה לפני ערבית - מבטל את התקנה.

ב התקנה היא להראות: "קיימתי מה שבזאת המשנה" (ספר חסידיים).

ג שההלכות יהיו שגורות בפי כל אדם ויזהרו בהם (חסידי אשכנז).

ד שידע מה לעשות לשבת הבאה. (ראב"ן) **ה** דווקא אחרי ערבית שרוב עם בבית הכנסת (ראב"ן)

ו שאם הדליק בנר פסול, ידע שלא להשתמש בו בשובו הביתה (ב"ח).

טז בליל ט"ז במרחשון תרצ"ט חרבו בתי

הכנסת בגרמניה והחלה רדיפת היהודים באכזריות חמה, שהמשיכה בהשמדתם בשנות הזעם הנוראות ת"ש-תש"ה. הקפידו הרבנים שלא לכנות את ליל שריפת קדשי ישראל בשם 'ליל הבדולח', שהוא השם שניתן על ידי הפושעים הנאצים מתוך לעג, אלא בשם 'ט"ז במרחשון' (כמו ט' באב, י' בטבת, י"ז בתמוז וכיוצא בזה). לזכר ליל פורענות זה הנהיגו רבני גרמניה הניצולים כמה ענינים, זה ככה וזה ככה, והבוחר יבחר: תענית יחידים.

תענית חברה קדישא שנקבעה דוקא ליום זה.

השמעת דברי הספד.

אמירת מזמור תהלים אחר ערבית, היינו מזמור ע"ד (או מזמור ע"ט, או מזמור פ', או מזמור פ"ג).

סיום ש"ס משניות מצטבר של בני קהילה מלווה בדברי הספד וזכרון (כלא סעודה, שנערכת רק כאשר הציבור למד בצוותא את אותה מסכת).

אמירת סליחה 'ה' אהי רבת' ביום שני של תענית בה"ב הסמוך לט"ז במרחשון.

כ ב'מי שברך' של קהל, אחר 'וצדקה

לעניים', מוסיפים את המילים: 'וכל מי שיתענה שני וחמישי ושני' (מלבד באותן קהילות שעשו כן כבר בפרשת נח).

י"ד	ראשון	שעון חורף
29	שני	שני בתרא פולין
30	שלישי	יום זכרון פוגרום ט"ז במרחשון תרצ"ט
31	רביעי	בחירות לרשויות המקומיות.
1	חמישי	
2	שישי	הדלקת נרות
3	שבת	מברכין בה"ב
4	שבת	מפטי': ואשה אחת - עד 'ותאמר שלום'. מוצאי שבת

י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
4:13	4:27	4:22	4:19	4:14	4:17

י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
5:25	5:25	5:25	5:25	5:25	5:25

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
5:52:20	5:53:05	5:52:20	5:52:20	5:52:20	5:52:20	5:52:20

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: « רבי שמעון וואלף ב"ר דוד טעבל אויערבך, שצב. ח' יט » רבי דוד צבי ב"ר משה הופמן ראש ביהמ"ד ברלין, תרפב. ח' כ » רבי חיים יהודה אריה וייל הי"ד ב"ר מאיר אב"ד דיסלדורף, תשד.

כב יש המתענים כל היום כולו כמבואר בשולחן ערוך, ויש המתענים רק תענית שעות.

כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת, אומרים סליחות בכרכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. כאשר אין עשרה מתענים, אין הש"ץ אומר 'עננו' ואת הסליחות אומרים לאחר חזרת הש"ץ, ובתחילתן משמיטים את משפט הפתיחה 'סלח לנו' ופותחים מיד באמירת 'א' ארך אפים'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.

בסליחה המתחילה 'ישראל עמך תחינה עורכים' יש הרבה שיבושי צנוורה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

התחינות שנתקנו לימי הסליחות ועשרת ימי תשובה, 'עננו' וכוליה, אינן נאמרות לאחר סליחות של תעניות ציבור ובה"ב.

סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר 'והוא רחום' הגדול, נפילת אפים ו'ה' אהי ישראל', אומרים 'שומר ישראל' שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. ש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

כאשר יש עשרה מתענים קוראים בתורה בפרשת 'ויחל'.

במנחה כאשר יש עשרה מתענים בבית הכנסת מוציאים ספר תורה וקוראים בו 'ויחל'. קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: 'יעמוד מפטיר' ומפטירים 'דרשו'.

בתפילת שמונה עשרה המתענה (אפילו כשמתפלל בציבור שאינם מתענים) אומר 'עננו' בשומע תפילה' ו'רבון העולמים' של תענית.

בציבור המתענים אומרים 'שים שלום' במקום 'שלום רב' מפני שקראו בתורה, ש"ץ אומר ברכת 'עננו' לפני ברכת 'רפאנו', בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. בחוץ לארץ: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. אין אומרים 'שומר ישראל' אחר נפילת אפים אלא ממשיכים כרגיל 'ואנחנו לא נדע'.

כה נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית חמישי, כמנהג אשכנז המובהק. בסליחה המתחילה 'איה כל נפלאותיך' ובחטאנו 'גדול עוני' יש שיבושי צנוורה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'. הפזמון 'רעה ישראל' נאמר בניגון 'מלאכי רחמים'. החרוז החוזר הוא: 'ה' אהים סלח נא, מי יקום יעקב כי קטן הוא'.

כו לוי קורא עד 'עם אדני אברהם', רביעי - עד 'לבן אדני', חמישי - עד 'וישתחו ארצה לה', ששי - עד 'אחרי אמו'.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. מפטירים 'והמלך דוד זקן'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש כסלו יהיה ביום החמישי וביום הששי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'חדשה', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון נבחר ויש שנהגו בניגון 'מעוז צור', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

תעניות בה"ב בסוף השון

ותענית שלאחר הפסח ושל אחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד, וטעמו של דבר שמתענין ... ונראה לי דבכל מקום אנן גרירנן בתר בניי בבל והם היו מתענין אחר החג בזמן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובניי נינוה אחר הפסח כאשר הבאתי לעיל מן הירושלמי, אבל לאחר שבועות לא מצינו בשום מקום שמתענין: ראבי"ה ומדכי.

ומתענין בו תענית בה"ב דימי החג. ומאחרין להתענות אותם בסוף החודש רק לסיימם קודם ר"ח כסלו להקל על הציבור בימים הקצרים ומטעם זה מקדימים את תעניתם דלאחר פסח בחודש אייר קודם ל"ג בעומר דעדיין הימים קצרים. מהרי"ל.

הנהגתי שאין להתחיל להתענות בה"ב במרחשון עד י"ז ימים במרחשון דהוי רביעה ראשונה והכי איתא בספר (ראבי"ה) וכן ראיתי ממהרי"ל ז"ל: מהרי"ו וייל.

בחידושי מהרי"ו וייל שאין לברך שני וחמישי ושני עד שמונה עשרה יום במרחשון. וכן נהג מהרי"ל וכן איתא בראבי"ה. הנהגות מנהגי מהרא"ס.

כלל לתעניות בה"ב, בחורף מאחרין התעניות כדי שיהיה ב' האחרון סמוך לכסלו, ובקיץ מקדימין שיהיה ב' אחרון סמוך ללג בעומר. והטעם שמעתי שכדי שלא להכביד על הציבור מקצרים ימי התעניות כל שאפשר ובקיץ הימים מאריכין והולכין ובחורף מקצרים והולכין דוק ותשכח הטעם. יוסף אומץ.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	מא
זריחה	5:58	6:06	5:59	5	
שקיעה	4:51	4:47	4:47		
זריחה	5:59	6:07	6:00	שני	שני קמא
שקיעה	4:50	4:47	4:49	6	
זריחה	6:00	6:08	6:01	שלישי	
שקיעה	4:50	4:46	4:48	7	
זריחה	6:01	6:09	6:01	רביעי	
שקיעה	4:49	4:45	4:47	8	
זריחה	6:02	6:09	6:02	חמישי	תענית חמישי
שקיעה	4:48	4:44	4:47	9	
זריחה	6:03	6:10	6:03	שישי	הדלקת נרות
שקיעה	4:48	4:44	4:46	10	יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 4:08 4:14 4:17 4:22 4:08
פלג המנחה	3:36	3:37	3:37		
זריחה	6:03	6:11	6:04	שבת	שבת מברכין
שקיעה	4:47	4:43	4:45	11	המולד יום שני 7:17 2 חלק'
זריחה	5:58	6:06	5:59		
שקיעה	4:47	4:43	4:45		

חיי שרה						
מפטי': והמלך דוד זקן						
מוצאי שבת						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	
יום	5:21	5:21	5:21	5:21	5:21	5:21
ראשון	5:58:10	5:58:45	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
שני	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
שלישי	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
רביעי	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
חמישי	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
שישי	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10
שבת	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10	5:58:10

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כא « רבי יחיאל מיכל ב"ר אברהם הלוי עפשטיין בעל 'קיצור של"ה', תסז. • רבי יוסף ב"ר מיכאל אלטמן אב"ד ור"מ קארלסרוה, תרלה. ח כז « רבי רפאל ב"ר יקותיאל זיסקינד הכהן מהמבורג, בעל ושב הכהן, תפג. ח כז « רבי יוסף הס ב"ר יחיאל מיכל קוגלמן בעל "בן פורת יוסף" מרבני פיורדא, תקנד.

שירה וזמרה ב'אנא ה' הושיעה נא'

המנהג לומר את 'הודו' ו'אנא' שבהלל בניגוני שמחה, ויש התמהים מדוע לא יאמרו את פסוקי 'אנא ה' הושיעה נא' ו'הצליחה נא' בניגון תחנונים ועקה. (שאלה זו מצויה בעיקר במקומות בהם הוציאו את השירה מהתפילה והחריבוה). וראשית יש לציין שהשאלה הזו מבוססת על ההנחה שכל בקשה צריכה להיות בקול עצב ותחנונים. אך לכאורה הנחה זו אינה מחוייבת. בילקוט שמעוני מובאים עשרה לשונות שנקראת התפילה וביניהם ה'רנה'. כמו שכתוב במלכים ששלמה המלך ביקש שהקב"ה ישמע אל הרנה והתפילה. וה'רנה' היא בקשה שמבקשים מהקב"ה בשמחה. וכן נהוג למעשה בכל קהילות ישראל לומר בקשות רבות בניגונים ושירה. כמו שיש רבים ששרים בימים הנוראים בפיוטים כמו 'סלח נא אשמות ופשעי לאומך' או 'ועל כולם סלח לנו' וכדומה. ובקשת 'אנא ה' הושיעה נא' נמצאת בהלל, שהוא מוגדר כולו כ'שירה'. והוא ממוקם בין 'נגילה ונשמחה בו' לבין 'ברוך הבא בשם ה', שהם פסוקים של שמחה ושירה.

ומצאנו בחז"ל ש'אנא ה' הושיעה נא' שבהלל נאמר בניגון. וזה לשון ילקוט שמעוני בשם מדרש ילמדנו "דבר אחר: יונתי בחגי הסלע - אלו ישראל שחוגגין לפני הקב"ה שנקרא סלע שנאמר 'סלעי ומצודתי', הראיני את מראייך - מעשים טובים. השמיעיני את קולך - בתורה ובמצוות. דבר אחר 'הראיני את מראייך - בקיחת לולב נאה ואתרוג נאה. השמיעיני את קולך - בהלל. כי קולך ערב - בהודו לה' כי טוב, ומראיך נאוה - באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא'. ובילקוט מעם לועז מביא מדרש זה בשינוי מעט: "השמיעיני את קולך - בהלל. כי קולך ערב - באנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. ומראיך נאוה - בהודו לה' כי טוב. שאין הקב"ה רוצה להתקלס אלא בהם שנאמר רננו צדיקים בה'. שבחג הסוכות ישראל נאים בארבעת המינים שאומרים הלל בנענועי הלולב ובקול ערב".

ומכאן אנו למדים ש'אנא ה' הושיעה נא' צריך להאמר בקול ערב. ומהו קול ערב, כתוב שם בהמשך "קולך ערב - זה השיר והרננה". (ונראה שיש מח' בין שני המדרשים האלו האם ה"קולך ערב" (דהיינו השירה) זה ב'הודו' או ב'אנא'. ויתכן לומר שאלו ואלו דברי אלקים חיים ועל כן נראה שזו הסיבה שבאשכנז (ופולין) נהגו להקפיד לשיר לפחות בהודו ואנא שבהלל. ולגוף פירוש השמחה שב'הושיעה נא': מבואר בגמ' בפסחים שמ'אודך' ועד סוף ההלל אלו המאמרים שנאמרו ע"י הנוכחים במשיחת דוד למלכות. ושמזאל אמר "נגילה ונשמחה בו" (ע"י שניושע מאויבינו) ואז אחי דוד התפללו על ישועה זו: 'הושיעה נא'. ודוד ביקש 'הצליחה' שתצליח מלכותו.

פירוש האבן עזרא: "אנא הושיעה נא הכהנים והצליחה האומרים לבאים בית ה' ברוך', או יהיה פעל הושיעה גם הצליחה הבא. וזה משפט הכהנים לאמר ככה, וזאת היא השמחה והגילה שהזכיר למעלה". וברד"ק: "שנגילה ונשמחה עמהם (עם ישראל) בזה היום... יאמרו ישראל 'אנא ה' הושיעה נא והצליחה נא לכל הבאים בצלך ולשוב לעבודתך'. וכן במפרשים האחרים על פסוקים אלו.

ומכל זה נראה שיש חשיבות לומר פסוק זה דווקא בשירה ובניגון וכן נהגו בקהילות ישראל ספרדים ואשכנזים במשך הדורות. (ומזה נובע גם המנהג לשיר את ההושענות שגם הם מבוססים על פסוק זה של 'הושיעה נא').

כט נוהגים כבשני קמא, ואומרים את הסליחות המיוחדות לתענית שני בתרא, כמנהג אשכנז המובהק.

בסוף הסליחה המתחילה 'אזון תחן' יש שיבושי צנורה רבים. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'. בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'. כליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'עלה ויבא';

א 'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון של חנוכה.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון חנוכה, וממשיך בניגון יום חול. כליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

ה חמישי קורא עד 'ויברכהו', ששי - עד 'ברוך יהיה'.

ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל הברכות שבפסוקי 'יתן לך', ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

מפטירים 'משא דבר ה' ומסיימים במילים: 'כי מלאך ה' צבאות הוא'.

מרחשון - כסלו ה'תשפ"ד

הזמנים לפי שעות חורף

נובמבר 2023

יום	שקיעה	זריחה	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נה
	4:42	6:05	י-ם	6:12	6:05	6:05	12	נה
	4:46	6:04	י-ם	6:04	6:05	6:05	13	נט
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	14	ז
	4:46	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	15	ח
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	16	ט
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	17	י
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	18	יא
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	19	יב
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	20	יג
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	21	יד
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	22	טו
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	23	טז
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	24	טז
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	25	טז
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	26	טז
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	27	טז
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	28	טז
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	29	טז
	4:42	6:06	י-ם	6:13	6:06	6:06	30	טז
	4:44	6:05	י-ם	6:05	6:06	6:06	31	טז

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ל « רבי חנוך ב"ר ישראל ארנטרוי, רב איחוד בתי הכנסת באנגליה, תשפג. ח א « רבי יוסף שמואל ב"ר צבי אב"ד פפד"מ מרחיב מסורת הש"ס, תסד. ח ג « רבי עקיבא להרן, מאמשטרדם, תרלז.

מבטא החולם

על פי המסורת הקדומה שנשמרה באשכנז, הוגים את ניקוד ה'חולם' בלשון הקודש כמו קמץ שמחובר לשורוק. (אָאוּ). אחת הטעויות הנפוצות בנוגע למסורת קדומה זו היא, שכביכול בני אשכנז השתבשו במבטאם בהשפעת צלילי השפה הגרמנית שסביבם. ובכן, ראשית יש לציין שבשפה הגרמנית יש מילים רבות עם הצליל אָאֵי או אָוי (כמו למשל heute, euch, neue, ועוד רבות) כך שלו היתה מסורת כזו לומר "חולם", לא היה לה סיבה להעלם באשכנז (ולהיפך יש לציין שככל הנראה שבפולנית וליטאית לא קיים הצליל אָאוּ).

ולהלן יובאו כמה מהראיות המחזקות את מסורת אשכנז:

א. כתבו בעלי הדקדוק שהתנועות מתחלקות לחמשה זוגות שבכל זוג תנועה קטנה וגדולה: (1 פתח וקמץ, 2 סגול וצירי. 3 חיריק חסר ומלא, 4 קובוץ ושורוק. 5 קמץ קטן וחולם. מכיון שהחולם הוא הגדלה של הקמץ הקטן, הוא אמור להיות כמוהו - בקמיצת פה. (ללא חיריק שהוא הרחבת הפה).

ב. שמו של החולם בפי הראשונים הוא 'מלאפום', ופירוש מילה זו היא "מלא - פום" בארמית "פה מלא", הגייתו מבוצעת כאדם הממלא פיו. תיאור שמתאים רק ל"אאו".

ג. לכל תנועה יש אות ניקוד המשמשת אותה כשהיא מלאה. (לדוגמא: חיריק מושך אחריו י', וכן צירי שצלילו האשכנזי כולל י' בסופו, שורוק מושך אחריו ו'), אות הניקוד של החולם היא ו'. מה שמראה שצלילו דומה לאות ו' (בדומה לשורוק). אך לעולם לא יבוא י' אחרי חולם, מה שמראה שהמבטא הוא לא כולל חיריק. (לא "אאי").

ד. ישנו כלל בדקדוק, שאותיות ה'וי' מופיעות לפעמים כאותיות ניקוד בלבד (ומכונות "נח נסתר"), ולפעמים הן מופיעות כאותיות עיצור ("נח נראה"), הכלל מתי נחשב נראה או נסתר הוא: כאשר הן מופיעות לאחר תנועה שמתאימה להם - הם נח נסתר - אות ניקוד שאינה מבטאת כלל. (לדוגמא לִפְנֵי - האות י' היא רק ניקוד לצירי). וכאשר הן מופיעות לאחר תנועה שאינה קשורה אליהן - הן נח נראה - אות עיצורית שנשמעת כאות בפני עצמה. (לדוגמא לִפְנֵי - האות י' אינה יכולה לשמש ניקוד לפתח, ולכן היא נשמעת בפני עצמה). אחד ההבדלים בין אות ניקוד לאות עיצור הוא, הדגש ב'בגד כפת' שבמילה הסמוכה לאחריו. אם תהיה זו אות ניקוד - המילה הבאה תתחיל בלי דגש (לדוגמא "לִפְנֵי בְהִמָּה") ואם תהיה זו אות עיצור דהיינו נח נראה - המילה הבאה תתחיל בדגש. (דוגמא: "לִפְנֵי תְּמִיד"). לאור כלל זה, ניתן להתבונן בחולם ולראות, שתמיד כשתבוא אחריו האות ו' הוא יהיה אות ניקוד (והמילה הבאה רפה, כמו "הַיּוֹ בְּאֶרֶץ") ותמיד כשתבוא אחריו האות י' היא תהיה אות עיצור - נח נראה (כמו "הוּי כָּל צִמָּא", "וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל", "גוֹי כְּרִתִּים", "הוּי בְּנִים סוֹרְרִים" וכדומה)

ה. כלל התחלפות הניקודות קובע, ששבעת סוגי הניקוד מתחלקים לשלוש דרגות: קל - פתח או שווא נע. בינוני - סגול וחיריק, קמץ ושורוק. וכבד שמורכב משני בינוניים - צירי (מורכב מסגול וחיריק) וחולם (מורכב מקמץ ושורוק). הברה מוטעמת שיש בה תנועה כבדה (צירי או חולם), כשתאבד את הטעמתה ושוב לא יהיה בה מקום לתנועה כבדה - היא תתחלף לאחת מהתנועות המרכיבות אותה. ולכן צירי יכול להתחלף לסגול (למשל אַת, כשתתחבר למילה הבאה במקף תהפוך ל'אַת' אַת־הַמְּשֻׁבָּן) ויכול להתחלף גם לחיריק (כמו שהמילה אַת מתחלפת לחיריק במילה "אַתִּי"). וחולם יכול להתחלף לקמץ (כמו המילה "בַּל" כשתתחבר במקף תהפוך ל"בַּל" "כָּל־חַי") ויכול להתחלף גם לשורוק (כמו בַּל - בּוֹלוּ). אך לעולם לא יתחלף צירי בשורוק או בקמץ, כיון שתנועות אלו אינן נמצאות בצירי, ובאותה מידה גם החולם לא יוחלף לעולם בסגול או בחיריק, מכיון שבתוך החולם אין סגול או חיריק אלא רק קמץ ושורוק. = "אאו".

ו. בגמ' (ברכות) מובא שיש להפריד בין הדבקים בקריאת שמע, והגמ' מביאה לזה כמה דוגמאות. בדפוסים ישנים מופיעה הדוגמא "אותו וזכרתם", מה שמראה שסיום החולם נשמע אותו דבר כמו התחלת השורוק ולכן הוא יכול להיבלע בו.

ז. מסורת פולין השתבשה מאוד במשך הדורות (כך קמץ הפך לשורוק, והשורוק - לחיריק. הצירי לפתח חיריק, והסגול לצירי) כך שאי אפשר לסמוך על מסורת זו כדי לקבוע את ההגייה. יתירה מזו: החולם הפולני - לפי כללי ההגייה שלו - גם הוא מבטא חולם "אָאוּ", אך היות שהשורוק נשמע בפולין כמו חיריק (שיריק) לכן ה"אָאוּ" שלהם נשמע לנו "אָאֵי".

ח. הגר"א בספר הדקדוק שלו כתב "אאו חולם" ועל פיו נהגו בת"ת דקלם להתפלל בחולם אאו, וכן נהג הגר"א דסלר, וכן החמיר הגר"י קמינצקי בקריאת שמע, וכן נהג הגר"ש דבילצקי. והגר"י פישר הורה ליוצאי אשכנז להתפלל לפי מבטא אבותם, וכן הגר"ש היה מורה לכל בני אשכנז לחזור למבטא אבותיהם (או אבות אבותיהם) במקרה שהאבא עזב את המסורת, ונימק את דבריו שזהו החולם האמיתי ולאחרים אין 'חולם' אלא 'חולם' או 'חילום'. גם החת"ס לאחר שעבר מפרנקפורט לפרשבורג - המשיך להקפיד על הגיית אבותיו בני אשכנז, בניגוד למבטא של בני פרשבורג עירו, ובניגוד למבטא הספרדי של רבו ר' נתן אדלר והמבטא הפולני של רבו ההפלאה.

<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:10 6:18 6:11 שקיעה 4:43 4:39 4:41 4:38</p>		ראשון 19	ו														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:11 6:19 6:12 שקיעה 4:42 4:38 4:41 4:38</p>		שני 20	ז														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:12 6:20 6:13 שקיעה 4:42 4:38 4:40 4:37</p>		שלישי 21	ח														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:13 6:21 6:14 שקיעה 4:42 4:37 4:40 4:37</p>		רביעי 22	ט														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:14 6:22 6:15 שקיעה 4:41 4:37 4:40 4:37</p>		חמישי 23	י														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:15 6:23 6:16 שקיעה 4:41 4:37 4:39 4:36 פלג המנחה 3:32 3:33 3:32 3:31</p>	<p>הדלקת נרות י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 4:01 4:15 4:10 4:07 4:02 4:05</p>	שישי 24	יא														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה עה"ש א' 4:42 4:44 4:43 4:44 זריחה 6:16 6:24 6:16 6:16 ק"ש א' 8:04 8:06 8:05 8:05 ק"ש ב' 8:51 8:53 8:52 8:53 תפילה ב' 9:43 9:44 9:43 9:44 חצות 11:26 11:28 11:27 11:27 שקיעה 4:41 4:37 4:39 4:36</p>	<p>ויצא מפטי': ויברח יעקב מוצאי שבת י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 5:15 5:15 5:15 5:15 5:15 5:15</p>	שבת 25	יב														
	<table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>6:10:55</td> <td>6:11:45</td> <td>6:10:55</td> <td>6:10:55</td> <td>6:10:55</td> <td>6:10:55</td> <td>6:10:55</td> </tr> </table> <p>זריחה רמות</p>	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	6:10:55	6:11:45	6:10:55	6:10:55	6:10:55	6:10:55	6:10:55		
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת											
6:10:55	6:11:45	6:10:55	6:10:55	6:10:55	6:10:55	6:10:55											

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ו « הרב אהרן ב"ר אברהם אויערבך אב"ד בונא, תרמו. ז « רבי יוסף דוד ב"ר יצחק זינצהיים, יד דוד, תקעג. ח « רבי זאב וואלף הכהן בן מהרי"ך אב"ד ור"מ פרידבורג, תקיח. ט « רבי עמנואל קרליבך אב"ד קלן, תרפח. יא « רבי צבי יוסף הירש ב"ר יאנוב מרבני פיורדא (תקמו), תקמו.

שהחיינו בברית מילה

ברכת שהחיינו אינה מוזכרת בגמ' בקשר לברית מילה, לא בסדרי ברכות המילה (שבת קלז), ולא בדיון על הברכות (במנחות מב). גם בגאונים שכתבו את סדר ברכות ברית מילה - לא הזכירו את ברכת שהחיינו.

הראשונים כולם, אשכנזים וספרדים, כותבים שאין לברך שהחיינו בברית מילה, מלבד דעת יחיד של הרמב"ם. שיטתו של הרמב"ם לא התקבלה בזמנו באף מקום, לא באשכנז ולא בספרד, ולא בשאר ארצות, חוץ מתימן והמוסותערבים בארץ ישראל שקיבלו את הרמב"ם עליהם כפוסק יחיד.

לאחר גירוש ספרד, הגיעו חלק מהמגורשים לארץ ישראל, ומצאו שם את מנהג הרמב"ם לברך שהחיינו בברית. הם קיבלו את המנהג בארץ ישראל, ומשם נפוץ לריכוזים האחרים של גולי ספרד בעולם.

בארצות אשכנז, פולין, ובנותיהם, המשיכו עד הדור האחרון להימנע מברכת שהחיינו בברית, כולל עדות החסידים שקיבלו עליהם מנהגים ספרדיים רבים.

רוב האשכנזים שהגיעו לארץ ישראל, קיבלו עליהם מנהג ספרדי מאוחר זה כ"מנהג ארץ ישראל". אך מיעוט עדיין מקפיד על המנהג הישן ואינו מברך ברכה זו. ביניהם כמה עדות חסידיות ובני אשכנז.

הראשונים שללו את אמירת 'שהחיינו' במילה מכמה טעמים:

א. משום צערא דינוקא. (שהחיינו נתקן על דברים שמחים, וצער התינוק מונע מלשמוח כראוי ולברך שהחיינו).

ב. משום חשש נפל, (עד שיהיה בן שלושים יום אינו יוצא מספק נפל).

ג. שהחיינו מברכים רק על מצווה הבאה מזמן לזמן ואינה מצווה כל יום, וברית מילה היא מצווה שאינה תלויה בזמן (בכל פעם שיוולד תינוק צריך למולו לאחר שמונה, ובכל יום נימולים אלפי תינוקות, וכך המצווה נמשכת לאורך כל חיי האדם כשהוא מהול).

ד. שמחת הברית משותפת לאיש ולאשתו, ובדבר שיש בו הנאה לשנים אין מברכים שהחיינו אלא הטוב והמטיב. ואי אפשר לברך ברכת הטוב והמטיב כיון שכבר בירך בזמן הלידה.

ה. כיון שאם האב לא מל, מחוייבים בית דין למולו, והם אינם יכולים לברך שהחיינו, ועל כן לא חילקו בדבר וביטלו את השהחיינו לגמרי.

ו. שליח אינו מברך שהחיינו על מצווה, ולכן אם האב לא מל בעצמו אלא מביא מוהל, אין מברכים שהחיינו.

יג	ראשון	יג	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	26	זריחה	6:17	6:24	6:17	6:17														
		שקיעה	4:41	4:36	4:39	4:36														
יד	שני	יג	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	27	זריחה	6:17	6:25	6:18	6:18														
		שקיעה	4:40	4:36	4:39	4:36														
טז	שלישי	יד	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	28	זריחה	6:18	6:26	6:19	6:19														
		שקיעה	4:40	4:36	4:38	4:35														
		לפנות בוקר ס"ז קידוש לבנה 1:18																		
טז	רביעי	יד	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	29	זריחה	6:19	6:27	6:20	6:20														
		שקיעה	4:40	4:36	4:38	4:35														
יז	חמישי	יד	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	30	זריחה	6:20	6:28	6:21	6:21														
		שקיעה	4:40	4:36	4:38	4:35														
יח	שישי	יג	ב"ב	ב"ב	ק"ס	חיפה														
	1	זריחה	6:21	6:29	6:21	6:22														
		שקיעה	4:40	4:35	4:38	4:35														
		פלג המנחה	3:31	3:32	3:31	3:30														
יט	שבת	וישלה																		
	2	מפטי': חזון עובדיה																		
		מוצאי שבת																		
		זריחה	6:22	6:30	6:22	6:23														
		ק"ש א'	8:08	8:09	8:08	8:09														
		ק"ש ב'	8:55	8:57	8:56	8:57														
		תפילה ב'	9:46	9:48	9:47	9:48														
		חצות	11:28	11:30	11:29	11:29														
		שקיעה	4:40	4:35	4:38	4:35														
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>ראשון</th> <th>שני</th> <th>שלישי</th> <th>רביעי</th> <th>חמישי</th> <th>שישי</th> <th>שבת</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>6:16:35</td> <td>6:17:20</td> <td>6:16:35</td> <td>6:16:35</td> <td>6:16:35</td> <td>6:16:35</td> <td>6:16:35</td> </tr> </tbody> </table>					ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	6:16:35	6:17:20	6:16:35	6:16:35	6:16:35	6:16:35	6:16:35
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת														
6:16:35	6:17:20	6:16:35	6:16:35	6:16:35	6:16:35	6:16:35														

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: יד « רבי שמחה ב"ר רי"ד הלוי במברגר אב"ד אשפנבורג, תרנח. ח' טו « רבי משה ב"ר לייב קן אב"ד דרמשטט וקלויז בפפד"מ, תקכב. ח' יט « רבי שמואל בונדי אב"ד מגנצא (תרלח), תרלח.

כד **הדלקת נר חנוכה.** נהגו בכל תפוצות אשכנז

להדליק נר חנוכה בבית לאחר צאת הכוכבים.

מאז ימות רבותינו הראשונים נהגו בכל תפוצות האשכנזים להתפלל ערבית מבעוד יום, והדלקת נר חנוכה אחרי תפילת ערבית. בדורות האחרונים מעת שנוסדו חברות 'מעריב בזמנו', יש שהקדימו את הדלקת נר חנוכה לערבית, ויש שהקדימו ערבית לנר חנוכה.

בבית הכנסת מדליקים לפני ערבית.

מדליקים בבית הכנסת בנרות זקופים, הן של שעה הן של שמן בבזיכים זקופים בהם הלהב עולה כבמנורת בית המקדש.

המנורה מוצבת דרומית לארון הקודש, והמדליק עומד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון. ביום הראשון מתחיל מימינו, שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, ובשאר ימים מתחיל מהשמאלי הנוסף ופונה לימינו.

הש"ץ אומר בנגינה מיוחדת את הברכות ולאחריהן: 'הנרות הללו'.

לילי חנוכה. נהגו שהציבור כולו מגיע להדלקת

הש"ץ, בפרט בלילה הראשון, להגדיל את פרסום הנס ברוב עם.

לפני ערבית אומרים: 'שיר המעלות הנה ברכו' וחצי קדיש, כבכל מעריב בזמנו בחול.

'ברכו' מאריכים לומר בניגון כבמוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין אומרים בו תחנון.

אין מכריזים 'על הנסים' לפני שמונה עשרה. הנוסח הוא 'על הנסים' בלא וי"ו החיבור (ועל הנסים).

בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור.

מהפיוט 'מעוז צור' שרים רק את חמשת הבתים שבדודאי נתחברו על ידי הפייטן ר' מרדכי, בלא תוספות שנתפרסמו בתקופה מאוחרת כמו 'חשוף זרוע' ודומיו. נרות חנוכה של בית הכנסת דולקים ברציפות מעת לעת, ואם אי אפשר, חוזרים ומדליקים אותם בשחרית.

אבל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות חנוכה. בעל 'יארצייט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה.

שחרית ימי חנוכה. 'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו מושיעים בהר ציון' – בניגון 'המאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'.

מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

'הודו' ו'אנא שבהלל' – בניגון 'מעוז צור'.

קריאת התורה של חנוכה. ביום הראשון כהן

קורא מ'ויהי ביום כלות' עד 'אהרן הכהן'; לוי עד 'לחנכת המזבח'; ישראל עד 'קרבן נחשון בן עמינדב'.

חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון 'המאורה' 'שני זיתים'.

כד **בערב שבת** לפני מנחה מדליקים נר חנוכה

בבית הכנסת. לכה דודי, לפחות את החרוז הראשון, מזמרים בניגון מיוחד לשבת זו.

כו 'אדון עולם' נאמר בניגון 'מעוז צור'. 'ועלו

מושיעים בהר ציון' – בניגון המאורה 'שני זיתים'. 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר 'אודך כי אנפת', מאורה 'שני זיתים' בניגון. חתימת הברכה מ'אור

חדש' נאמרת בניגון 'כי אל שומרנו' של שבת חנוכה. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אין צור חלף'.

החלק הראשון של חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון 'כי אל שומרנו' של שבת חנוכה, והחלק השני בניגון מיוחד לשבת חנוכה של קדיש זה.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת הספר השני.

למפטיר קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום השני' עד 'קרבן נתנאל בן צוער'.

מפטירים הפטרת שבת חנוכה 'רני ושמחי'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש טבת יהיה ביום הרביעי'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה באחד מניגוני חנוכה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

במוסף בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה'

אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם יביא משיחו'. קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר

את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

במוצאי שבת. בעת אמירת 'ויהי נועם' עורכים את

הנרות.

אחר קדיש 'תתקבל', לפני 'ויתן לך', מדליק ש"ץ נר חנוכה, ומבדיל לפני 'שיר המעלות' כבכל מוצאי שבת.

אף במוצאי שבת בגמר התפילה שרים 'מעוז צור' בציבור.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נ														
זריחה	6:22	6:23	6:23	3	נ														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:23	6:24	6:24	4	נא														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:24	6:25	6:25	5	ננ														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:25	6:26	6:26	6	ננג														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:26	6:27	6:27	7	ננד														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:26	6:27	6:27	8	ננה														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
פלג המנחה	3:32	3:32	3:32																
זריחה	6:27	6:28	6:28	9	נו														
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
תפילה ב'	9:50	9:51	9:52																
חצות	11:31	11:32	11:32																
שקיעה	4:40	4:36	4:38																
<p>ב' דחנוכה. מברכין. המולד ליל רביעי 20:01 3 חלק'</p> <p>וישב (שבת חנוכה) מפט"י: רני ושמחי בת ציון</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים</p> <p>5:15 5:15 5:15 5:15 5:15 5:15</p> <table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>6:21:50</td> <td>6:22:35</td> <td>6:21:50</td> <td>6:21:50</td> <td>6:21:50</td> <td>6:21:50</td> <td>6:21:50</td> </tr> </table> <p>זריחה רמות</p>						ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	6:21:50	6:22:35	6:21:50	6:21:50	6:21:50	6:21:50	6:21:50
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת													
6:21:50	6:22:35	6:21:50	6:21:50	6:21:50	6:21:50	6:21:50													
<p>על הניסים. יוצר, מאורה, זולת ואלוקיכם. 'שיר המעלות בשוב ה' בימי החנוכה בניגון 'מעוז צור' או הפיוט 'שני זיתים'. יש נוהגים לשיר בשבת זו את הזמר 'אכלו משמנים' (או 'אזכרה רחמיך').</p> <p>על הניסים. בליל שבת ניגוני ב' ס"ת.</p> <p>בערב נר ראשון של חנוכה</p> <p>א' דחנוכה</p> <p>ב' דחנוכה. מברכין. המולד ליל רביעי 20:01 3 חלק'</p> <p>זריחה</p>																			
שקיעה	4:40	4:36	4:38																
זריחה	6:24	6:25	6:25																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:22	6:23	6:23																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:23	6:24	6:24																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:25	6:26	6:26																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:26	6:27	6:27																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																
זריחה	6:27	6:28	6:28																
שקיעה	4:40	4:35	4:38																

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כג « רבי דוד טבלי ב"ר שלמה זלמן הכהן שיף בעל "לשון זהב" , תקנ"ג. • תענית גזירת ק"ט של גירנברג, קי. ח' כה » רבי יעקב יוקב ב"ר אהרן עטלינגר מאלטונה בעל ערוך לנר, תרל"ב. • רבי משה יהודה ב"ר אליהו שניידר ראש ישיבה בפרנקפורט, תשט"ו. • אריה לייב ב"ר אהרן עטלינגר, מח' מעדני מלך, תרמ"ה. ח' כו » רבי משה ב"ר אברהם ברודא אב"ד פפד"מ, תקכ.

רבי יאיר חיים בכרך – החות יאיר

המשך משנה שעברה

רבנו נסמך לרבנות בעיר פרנקפורט בגיל 23 (שנת תכא), ובשנה שלאחריה כיהן כרב העיר מיינץ. בשנת תכו כיהן כרב העיר קובלנץ למשך שלוש שנים וחזר לוורמיישא כחבר קהילה. עם פטירת אביו בשנת תל שימש זמן מה כממלא מקומו ללא תואר רב רשמי, הרב של הקהילה היה רבי אהרן תאומים. רבנו היה מגדולי שליחי הציבור בוורמיישא,

וכך כותב עליו ר' יוזפא שמש (קלא) "בשנת תלא היה האלוף הפרנס המרום מוהר"ר חיים בן הרב מוהר"ר משה שמשון זלה"ה מתפלל בראש השנה יוצר ביום ראשון, וגם ביום כיפור היה מוהר"ר חיים הנ"ל חזן למוסף, ואף שהיה אבל תוך שנים עשר חודש לפטירת אביו הרב ז"ל, מכל מקום נבחר מן פרנסי הקהל להיות חזן להתפל תפילות הנ"ל בראש השנה ויום הכיפורים, וכן היו מסכימים כולם כאחד. ואפשר שהיה הוראת שעה כי לא נמצא בקהילתנו חזן כמוהו, הן בידיעת פירוש המחזור עם כל הכוונות, כי הוא חריף ובקי ולמדן גדול וחשוב, והן בחזנות ובניגוני החזנות השייכים לימים נוראים, כי הוא אומן גדול באומנות החזנות ויש לו קול נעים, ויכול להיות לאבל אחר לא התירו להתפלל בראש השנה ויום כיפור מאחר שאין האבל רשאי לירד לפני התיבה ביום טוב".

ובמקום אחר שם (קפד) כתב: "בשנת תל"א שלח הפרנס הרר"ל עסא הטלית למוהר"ר חיים וכבדו להיות חזן להתפלל הגשם כי הוא מילא מקום להיות במקום רב, ולא רצה להיות חזן, כי אמר שאינו רשאי מאחר שהוא אבל תוך יב חודש על אביו הרב מוהר"ר שמשון נ"ע. ומה גם שהתפלל ביום כיפור מוסף כאשר תמצא לעיל בסי' קנה דף לב, מ"מ לא רצה להתפלל גם עתה, כי אמר יו"כ רגילין ל... ואמר שאר טעמים שעמו, וכיבד הפרנס החודש הנ"ל להפרנס הרב רבי ליב רוטנבורג, והוא התפלל מוסף דגשם בו ביום".

כז אף בארץ ישראל קוראים כנהוג בחוץ לארץ, היינו מיום שני עד יום חמישי של חנוכה, כהן ולוי קוראים בנשיא של אותו יום וישראל בנשיא של מחר. ביום אחרון של חנוכה, כהן ולוי קוראים בנשיא של יום שמיני וישראל גומר את פרשת נשא ואינו מוסיף פסוקים מתחילת פרשת בהעלותך.

א אין אבל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'יארצייט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה בחנוכה. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'. כליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'. 'אדון עולם' בניגון 'מעוז צור'. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'מעוז צור'. כהן קורא בפרשת ראש חודש עד 'רביעת ההין', לוי – עד 'התמיד ונסכה', שלישי – עד 'יעשה ונסכו'. 'מי שברך' לעולה השלישי נאמר אחרי הגבהת ספר התורה הראשון. המגביה מוסר את ספר התורה למכובד בהוצאת הספר השני. לרביעי קוראים בספר שני בפרשת נשא, מ'ביום הששי' עד 'קרבן אליסף בן דעואל'. חצי קדיש אחרי קריאת התורה נאמר אחר הקריאה בספר השני בניגון ה'מאורה' של שבת חנוכה 'שני זיתים'. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני). בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'שני זיתים', וממשיך בניגון יום חול.

יום	ראשון	ג' דחנוכה	ד' דחנוכה	ה' דחנוכה ערב ראש חודש	ו' דחנוכה ראש חודש	ז' דחנוכה	זאת חנוכה	מקץ	מברכין הלבנה בערב	שבת
ז	10	על הניסים	על הניסים	על הניסים. בלילה מכריזים "ראש חודש".	על הניסים, יעלה ויבוא, הלל ומוסף. יש נוהגים שלא לשחוט אווזו בטבת אא"כ השוחט אוכל מלבה (מנהגי וורמיישא).	על הניסים	על הניסים			
ח	11									
ט	12									
י	13									
יא	14									
יב	15									
יג	16									

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
י-ם	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
ב"ב	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
ק"ס	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
חיפה	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
ביתר	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
רכסים	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17	5:17
שבת	6:27:30	6:27:30	6:27:30	6:27:30	6:27:30	6:27:30	6:27:30

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כט « רבי משולם זלמן ב"ר שלמה כהן בעל "בגדי כהונה", תקפ. ח א » רבי שמעון יאיר חיים בכרך החות יאיר מוורמיישא, תסב. • רבי יששכר ב"ר שלמה יעקבסון מרבני איחוד שיבת ציון - ת"א, תשלג. ח ד « רבי ר. יששכר בער ב"ר גבריאל וינר אב"ד מגנצא, תצג.

סליחות בברכת סלח לנו

על פי מנהג אשכנז נוהגים שבתענית ציבור אומרים סליחות בתוך חזרת הש"ץ בברכת סלח לנו. ויש מקשים מדוע אינו נחשב 'הפסק' באמצע חזרת הש"ץ לומר את כל הסליחות?

שאלה זו היא שאלה עתיקה עוד מזמן הגאונים וראשוני הראשונים, והיא אינה נוגעת רק לסליחות אלא בעצם לכל הפסקה באמצע חזרת הש"ץ כולל הפיוטים וההוספות של עשי"ת (זכרנו ובכך תן פחדך וכו'). ורוב רובם של הגאונים והראשונים מכל הארצות קבעו שמצוה לאומרם בתוך חזרת הש"ץ. בשלב מסויים הספרדים חדלו מאמירתם, וכן פסק השו"ע (או"ח סי' סח), והאשכנזים נוהגים לאומרם על פי פסק הרמ"א שם. (וכן שאר פוסקי מדינות אשכנז ופולין).

בגמ' ע"ז ח. "אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר. אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים" ורש"י מוסיף דוגמאות נוספות: "אם היה משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת, ובעל תשובה בהרוצה בתשובה". ולכן ביום שצריך לומר סליחות יש להאריך בברכת 'סלח לנו'.

אך יש להקשות מהגמ' שם שכותבת "אם בא לומר אחר תפילתו אפילו כסדר יו"כ - אומר". ואם כן משמע שדווקא בסוף התפילה (יהיה לרצון) אפשר להאריך, אבל בתוך הברכות יש לקצר. אם כן חזרת השאלה איך מאריכים בסליחות בתוך ברכת סלח לנו?

תשובה לשאלה זו הובאה בטור בשם ר"י: בסוף התפילה אפשר לבקש בכל נושא, אבל באמצע הברכה אפשר לבקש רק מעין אותה ברכה. ואפשר להאריך בה ככל הצורך.

ובתוספות ומרדכי ועוד ראשונים תירצו, שהדין לקצר באמצע הברכה נאמר רק בתפילת יחיד, אבל בחזרת הש"ץ אפשר להאריך כמה שרוצים.

המנהג בזמן הגאונים היה לומר את הסליחות בתוך ברכת סלח לנו. כן כתבו הגאונים רב עמרם, רב נטרונאי ורב שר שלום. גם בעלי התוספות מעידים על זמנם: "שנהגו עתה בתעניות שני וחמישי שנוהגים להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכת סלח לנו".

וכן נפסק בטור: "ונוהגין להרבות בסליחות בברכת סלח לנו", ועוד כתב בשם ר"י והגאונים הנ"ל וכן "מנהג בשתי ישיבות לומר סליחות בסלח לנו".

וגם השו"ע כתב שכן המנהג: "נוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו, ויש שאין נוהגים לומר סליחות עד אחר סיום יח ברכות וכן הנהיגו הקדמונים בארץ ישראל והוא המנהג הנכון". והמשנ"ב כתב שגם האחרונים הסכימו שאין לומר סליחות בברכת סלח לנו. ולכאורה האוסרים לומר בברכת 'סלח לנו', יאסרו גם לומר בברכת 'אתה בחרתנו' של יום כיפור. ובאמת מנהג הספרדים לומר את סליחות יום כיפור לאחר חזרת הש"ץ. אך האשכנזים בכל המקומות נוהגים לאומרם (גם בדורות האחרונים שהתחילו לדלג הסליחות, עדיין נוהגים לומר סליחות בתוך ברכת 'אתה בחרתנו' של נעילה). ואכן דעת הב"ח, (וזה לשונו: "אנו מאריכים בסליחות... משום דצרכי רבים ניהו"), וכן נראה ממג"א וט"ז.

בטעם ההקפדה לומר הסליחות דווקא בתוך חזרת הש"ץ ולא אחרי, ניתן להביא מדברי רבנו פרץ בהגהותיו על הסמ"ק, שכתב שבערב יו"כ לא אומרים וידוי בחזרת הש"ץ מכיון "שאינו יכול לאומרם רק באמצע תפילה, מפני השטן, ובחול ליכא אמצע תפילה לאומרם שם, ע"כ מהר"ר יעקב ז"ל". ונראה הסבר דבריו שהשטן מקטרט על התפילה שלא תתקבל. אך בתוך חזרת הש"ץ שהוא כעומד לפני המלך, אין לשטן יכולת לדחות את התפילה מלהתקבל.

עוטים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת

התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.

את הפזמון 'אבותי כי בטחו' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה.

בפזמון 'אבותי כי בטחו' יש הרבה שיבושי צנזורה. הנוסח המקורי מופיע בקובץ מיוחד של 'מכון מורשת אשכנז'.

לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'.

יש מקומות שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'. סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'אל ארך אפים', והקהל חוזר ואומרם אחריו.

במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.

בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. בחוץ לארץ: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.

בערב שבת אין אומרים תחנון (וכל שכן שאין אומרים 'אבינו מלכנו' ו'שומר ישראל'). יש לשים לב לא להתחיל סעודת שבת לפני זמן צאת הצום (5:10).

שלישי קורא עד 'רוח יעקב אביהם', רביעי - עד 'הביא אתו מצרימה'. מפטירים 'ויהי דבר ה' אלי לאמר ואתה

בן אדם.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	17						
ב		18					
ג			19				
ד				20			
ה					21		
ו						22	
ז							23

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	6:34	6:33	6:40	6:33	6:34	6:33	6:34
ב	4:37	4:41	4:38	4:42	4:38	4:41	4:38
ג	6:34	6:34	6:41	6:33	6:34	6:33	6:34
ד	4:38	4:41	4:38	4:43	4:38	4:41	4:38
ה	6:35	6:34	6:42	6:34	6:34	6:34	6:35
ו	4:38	4:41	4:39	4:43	4:38	4:41	4:38
ז	6:35	6:35	6:42	6:34	6:34	6:34	6:35
ח	4:39	4:42	4:39	4:44	4:39	4:42	4:39
ט	6:36	6:35	6:43	6:35	6:35	6:35	6:36
י	4:39	4:42	4:40	4:44	4:39	4:42	4:39
יא	6:36	6:36	6:43	6:35	6:35	6:35	6:36
יב	4:40	4:43	4:40	4:45	4:40	4:43	4:40
יג	3:36	3:37	3:38	3:37	3:36	3:37	3:36
יד	5:02	5:01	5:02	5:00	5:02	5:01	5:02
טו	6:37	6:36	6:44	6:36	6:36	6:36	6:37
טז	8:21	8:20	8:21	8:19	8:21	8:20	8:21
טז	9:09	9:08	9:09	9:07	9:09	9:08	9:09
יז	9:59	9:58	9:59	9:57	9:59	9:58	9:59
יח	11:39	11:39	11:40	11:38	11:39	11:39	11:39
יט	4:40	4:43	4:41	4:45	4:40	4:43	4:41

הדלקת נרות							
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	י-ם	כניסת הצום בעלות השחר. לא לפני 4:59.
א	4:19	4:13	4:10	4:05	4:08	4:05	בשחרית: סליחות ו'עוננו' בחזרת הש"ץ. במנחה: עוננו, שים שלום, ריבון. צאת הצום 5:10.
מוצאי שבת							
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	י-ם	מפטי': ויהי דבר ה' אלי
א	5:20	5:20	5:20	5:20	5:20	5:20	

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
6:32:05	6:32:45	6:32:05	6:32:05	6:32:05	6:32:05	6:32:05
זריחה רמות						

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ה' « רבי שמואל ב"ר אורי פייבל הילמן אב"ד מץ, תקכה. ח' ו' « רבי יעקב ב"ר יוסף ריישר בעל שבות יעקב, תצג. ח' ח' « הרב ד"ר מרדכי ב"ר מאירבורר, תרצט. ח' י' « רבי אהרן ב"ר אורי שרגא בייפוס, רב קהילת מקור חיים בפתח תקווה, תשעג. • רבי מיכאל ב"ר נפתלי (הרץ) כהן אב"ד פולדה תרפ.

ניטל

מנהג ברוב תפוצות האשכנזים שלא ללמוד תורה בלילה שבין כד לכה בדצמבר המכונה "ליל ניטל"/ "ניטל נאכט".

בדורנו בטל המנהג מרוב הליטאים בארץ ובחו"ל, ומאידך החסידים שומרים אותו וכתבו עליו הרבה, ולכן יש סבורים בטעות שזהו מנהג חסידי. ולצורך העמדת הדברים על דיוקם באתי בשורות אלו להביא את המקורות שאינם חסידיים למנהג זה, ובפרט בארץ אבותינו – אשכנז. (מן הסתם נהג גם בליטא, ובוטל ביחד עם עוד מנהגים רבים בתנועת המוסר והישיבות).

ספר ניצחון (לר' יו"ט מילהאוזן, על הפסוק נעשה אדם. כך מובא בהרבה מקורות, אך חיפשי בפנים ולא מצאתי) מזכיר את השם ניטל.

תרומת הדשן סי' קצה, ומצוטט ברמ"א יו"ד סוף סימן קמ"ח, שמציין שם מתי חל החגא של תחילת השנה הנוצרית "ביום שמיני לניטל". וכך תיאר הרמ"א "ביום ח' שאחר ניטל שקורין ניי יאר".

אין כאן מקור למניעת לימוד. אך ניכר מכאן שיום זה היה ידוע גם ליהודים שלא הכירו את תאריכי חגאות הנוצרים. (מזה שהוצרך לכתוב להם ש"ניי יאר" חל ביום שמיני לניטל). וככל הנראה היה להם איזה מנהג שונה ביום זה.

בהגהות מנהגים לר' אייזיק טירנא (סביבות שנת קנ) ציין "דנהגו בליל ניטל לומר עלינו בקול רם". דהיינו הניטל היה מקובל בזמנו, ונהגו בו לומר עלינו בקול רם. האם נהגו עוד מנהגים? אין ראייה מוכחת, אבל מהלשון משתמע שזה לא היה המנהג היחיד והעיקרי של הניטל. בעל חוות יאיר מזורמישא כותב בספר מקור חיים סי' קנה סעיף א': "ומנהג ביטול הלימוד בליל חוגה פלונית". (יש לציין שספר זה יצא בימינו מתוך כתב יד, ולכן לא שלטה בו יד צנזור כמו בשאר הספרים. ובכל זאת הקפיד המחבר להסתיר המנהג וכתב "פלונית", וזה על פי מה שכתב בסי' צז אות ב': "נדפס בקיצור פסקי הרא"ש דע"ז כגון כס"ח נית"ל וכדאי ביזיון וקצף" דהיינו שהוא סבר שיש לצנזר את הספרים שמדברים על ניטל כדי לא להרגיז את הגויים).

בספר תולדות מהרש"א (הובא בנטעי גבריאלי) מובא שהמהרש"א היה נוהג לחשב הכנסותיו מכל השנה בלילה זה. (בהמשך מובא שם נס שאירע לו כשהגויים רצו לתפוס אותו ובדיוק רגע לפני כן נפל ספר מהארון כמה פעמים והרימו ופתחו והגויים בדיוק נכנסו וראוהו לומד).

בעל קרבן נתנאל ר' נתנאל ווייל מקרלסרוה, גם הוא בכתב יד (עדות ר"ג ציננער בנטעי גבריאלי שהכת"י תחת ידו בספר מנהגי חנוכה עמ' שפח) "אמת הוא כי לילה זו כמו יום שחרב בית המקדש ומטעם זה אסור ללמוד כמו בת"ב וטעם זה אסור לגלות".

החתם סופר מביא טעם למנהג משום אבלות בשם רבו רבי נתן אדלר מפפד"מ. והוא עצמו כותב טעם אחר כדי שישנו בתחלת הלילה ויקומו ללמוד תורה מוקדם. ובין דבריו כותב בלשון "מנעו הקדמונים הלימוד קודם חצות לגמרי" ונראה מלשונו שמנהג זה קדם לו בהרבה.

מנהגי אמשטרדם (עמ' קלח, מנהגי חודש כסלו עד חנוכה) ב' 24 לחודש 12 הנוצרי לא למדו בחברת ראשית חכמה."

ממנהגי יהדות אשכנז (אביגדור אונא יליד מנהיים מנהגים שבין חנוכה לפורים ט) "בליל חג המולד של הנוצרים אין לומדים תורה... אבל משחקים בקלפים... לילה זה נקרא ליל "ניתל"..." קובץ סיני נד חלק א' ב' (עמ' 23 קיום לדמותו של רבי עזריאל הילדסהיימר מברלין) "בניטל נאכט נהג לישון עד חצות כדי שיוכל לקום וללמוד מיד בשעה המותרת".

עדות נוספת מברלין: "בחושים שלנו בברלין היו נוהגים לא ללמוד בלילה לפני חג המולד מתוך אבל. הלילה הזה נקרא "ניטל". (אבות ומידות, עמ' 76).

השבועון "דער איזראליט" (מתאריך 5/12/1877, חוברת מס' 49 לאותה שנה, העמוד השני שהוא עמ' מספר 1160). מספר על מומר שהציק לרב טעבלי שיער רבות, ובין השאר הלשין עליו שהוא משחק קלפים עם תלמידיו בליל ניטל, בדיוק לפני שהמשטרה התפרצה לבית הרב הגיעה שאלה לבית הרב והשוטרים מצאו את הרב והתלמידים שקועים בדיון הלכתי עמוק, הקלפים נעלמו מהשולחן, ובמקומם היו פתוחים גמרות רמב"ם טור ושולחן ערוך. (הרב טעבלי שיער התגורר שנים רבות בפפד"מ ובחמש עשרה שנותיו האחרונות, היה רב במגנצא, שם למד אצלו בין השאר גם החתם סופר שלמד גם הוא במגנצא כשנתיים).

סיכום תפוצת המנהג באשכנז מראה שיש לנו עדויות למנהג מפפד"מ, מגנצא, וורמיישא, קארלסרוה, אמשטרדם, ברלין, באמברג, מאנהיים, והוא נתמך ע"י גדולי ישראל החוות יאיר, החתם סופר, ר' עזריאל הילדסהיימר, ור' טעבלי שיער. ההערכה היא שרבים לא כתבו כלום בעניין זה מפני הסכנה, ורבים מאלו שכן כתבו צונזרו במשך הדורות.

המנהג קיים עד היום גם בארץ ישראל ברוב חוגי החסידים (יש שמחלקים בין א"י לחו"ל). כולל חסידי ליטא ורייסין (כמו חב"ד, קרלין, סלונים בחו"ל).

יש להניח שמנהג זה היה קיים גם בכל ליטא, אך מסתבר שבישיבות ליטא בהם ביטלו מנהגים רבים בכדי לחזק את לימוד התורה – ביטלו כנראה גם את המנהג הזה. וכיון שהציבור הליטאי של היום מבוסס ברובו המכריע על בוגרי ישיבות, ולכן כיום הוא אינו נוהג כלל אצל הליטאים לא בארץ ולא בחו"ל.

דעת מרן החזו"א היתה שגם אלו שנהגו ניטל בחו"ל צריכים להמנע מכך בארץ ישראל, מכיון שמנהג זה נוגע רק לאלו שגרים בין הגויים. אך הסטייפלר זצ"ל היה נמנע מללמוד מתוך ספר בזמן שהיה חשש שחסידיים יראוהו ויחשבו שמזלזל במנהג.

ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו (על שאיחר את מצות ברית מילה)

אמרו חז"ל: "כל היום כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצוות. שנאמר: וישכם אברהם בבוקר." (בריייתא פסחים ד. כ.) וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך: (רסב א) "ומלין מיד בבוקר." ודבריו מובאים להלכה בכל הפוסקים.

מצוה זו של 'זריזין מקדימין', היא חשובה מאוד יותר מהרבה מצוות אחרות. ולכן הורו הפוסקים שאין לדחות את הברית לצהרים כלל. אפילו אם יגרם ביטול תורה. (כגון שרוצים לערוך את הברית אחרי שיגמר ה'סדר'. שהרי מצות 'זריזין' דוחה ת"ת, כמו שנפסק בגמ' שם.) ואפילו אם בבוקר אין מנין לא ידחו את הברית בשביל זה. כי 'זריזין' הוא דאורייתא, ומנין זה 'ענין' בעלמא. (הבט לברית תפד)

ולכן כתבו הפוסקים, שמיד לאחר התפילה (ולא לפנייה. כיון שתדיר קודם.) מוטלת על האב המצווה למול את בנו מיד. בלי שיהוי.

יש דיון בפוסקים, האם מצות 'זריזין' היא מיד בתחילת הבוקר או שהיא נמשכת עד חצות. (ראה שבות יעקב ח"א ל.) וכל המחלוקת היא לעניין דיעבד, אבל לכתחילה כו"ע מודים שיש להקדימה בתחילת הבוקר. ובפרט במצות מילה שיש יותר חיוב לעשות מיד, מהסיבות שיתבארו להלן. ולכן כתבו הפוסקים שיש להתחיל המילה מיד לאחר התפילה, ואין להמתין לאף אחד כלל. וכמה טעמים נאמרו בזה:

א) 'שיהוי מצוה לא משהינן' והוא דין גמור שנלמד מהפסוק: ושמרתם את המצות. אל תיקרי מצות אלא מצוות. שמצווה הבאה לידך אל תחמיצנה. וכמו שאין משאירים הבצק של המצות עד שיבוא אדם חשוב. כך גם אין משהים שום מצוה כדי שאנשים חשובים יוכלו להשתתף בה. (יעב"ץ, מגדל עוז.)

ב) הידור במצות 'זריזין' לעשות את המצווה מוקדם ככל האפשר.

ג) טירחא דציבורא. (וכל שהציבור עומדים וממתנינים, אפילו זמן קצר מאד, נקרא טירחא דציבורא.)

ד) ביטול תורה של המוזמנים שממתנינים לברית.

ה) אליהו הנביא, מלאך הברית, מגיע לכל ברית מילה ו"לא לכבוד למלאך ד' צבא-ות להמתין על אדם עפר מן האדמה." (זוכר הברית.)

ו) לא רק אליהו, אלא אף הקב"ה בכבודו ובעצמו מגיע לכל ברית מילה. כמו שנאמר במשה: 'ויפגשוהו ד'. "ואם מתרשלים אפי' קצת, מיד: "ויבקש המיתו." (ספורנו, שמות ד - כד) ולכן פסק היעב"ץ שאם הסנדק "לא בא מיד, מעמידים אחר במקומו שאין מחמיצין המצווה." וכן אם המוהל איחר, יתנו למוהל אחר. ואין לראשון שום דין ודברים עם השני או עם אבי הבן. (זוכר הברית.)

וכך כותב ר' יעקב הגוזר: "ונושא אותו אשת בעל ברית בהדר לבית הכנסת, מיד לאחר שגומרין הצבור תפילתם." וכן נהגו בוורמיישא: "למול תיכף בסיום כל התפילה."

וכך היה מנהג הספרדים בארץ ישראל, סוריא, תורכיה, ומצרים. (כתר שם טוב עמ' תקסב.)

(יש שכתבו שטוב לערוך את הברית בצהרים בפרסום שהוא כמו אברהם אבינו שמל בחצות היום. וזה נגד הגמרא רי"ף ורמב"ם וכל הפוסקים שהובאו לעיל שכותבים שיש להקדים את המילה בבוקר מוקדם ככל האפשר. [והסיבה שאברהם אבינו מל את עצמו בחצות, כתב הרמב"ן, שבאותו יום היה צריך למול את כל ילידי ביתו (318)!] ואת ישמעאל בנו לפני שמל את עצמו. כי אם היה מל קודם, לא היה בו כח למול את האחרים. ובאמת הוא התחיל מהבוקר ולא יכל לגמור 318 בריתות עד שהגיע חצות. והרד"ל על פרקי דר"א כותב בשם זית רענן, שהקב"ה דיבר אתו רק סמוך לחצות, ומיד כשנצטווה, קיים את המצווה בלי שיהוי. והשדי חמד כותב, (ח"ב מערכת ז' כלל ב') שמילת אברהם היה שלא בזמנה, ואין מצות זריזין. ויש אומרים שזה היה הוראת שעה, כיון שאברהם היה הראשון בעולם שמל, היה צורך מיוחד לעשות את זה בפרסום. ואמנם גם לזה קבעו הראשונים זכר: "מכאן למילה ביו"כ שמלין בחצי היום... אחר קה"ת" (ר"י הגוזר 5)] ולא עוד אלא שהמקור לערוך את המילה דווקא בבוקר הוא מאברהם אבינו בעצמו: "שזריזין מקדימין למצוות. שכן מצינו באברהם אבינו, שהיה איש זריז במלאכתו. שנאמר: וישכם אברהם בבוקר... וכשם שראינו שהשכים אברהם בבוקר לעקוד את יצחק בנו, כך השכים אברהם בבוקר למול את יצחק בנו. כתיב התם ויעקוד את יצחק בנו, וכתיב הכא וימל אברהם את יצחק בנו, מה התם עקידתו של יצחק היה בבוקר, אף מילתו של יצחק היה בבוקר. מכאן שמצווה למול בהשכמה." (ר"י הגוזר 58) וכתב באו"ז (ר"ה ער"ה). והובא באגודה (קעב) "שהמאחר מצוות מילה לאחר חצות, נראה שמצות מילה בזויה עליו." ובערוך השולחן (רס"ב ט') כתב: "ויש מקומות שמאחרין עד אחר חצות היום והוא עוון פלילי." ומובא בספר עדות לישראל בשם רבי פנחס מקוריץ "שהעובר בברית מילה לאחר חצות הוא מעשה שטן." ובאמת כתב בשו"ת אז נדברו (חי"ד השמטה לסימן מו.) שנראה שעיקר הסיבה למנהג זה היא משום שפשוט לא יכלו לעשות בבוקר, כי היו צריכים ללכת לעבודה. וכיון שהיו אנוסים, מלו בצהריים. ואחרי שהורגלו למול בצהריים, הביאו את הדרשה הזו בשביל ללמד זכות.))

רבי שמשון רפאל הירש

מבוסס על תולדותיו בספר 'שמש מרפא'

רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל נולד בהמבורג כד סיון תקסח לאביו רבי רפאל אריה פרנקפורטר ואמו מרת געללא בת ר' שמשון הערץ מהמבורג. ר' רפאל החליף את שם משפחתו מ'פרנקפורטר' ל'הירש' על שם סבו ר' הירש פרנקפורטר. שנות ילדותו של שמשון הצעיר, עברו עליו בצל המלחמה העיקשת של היהדות החרדית נגד הרפורמה, בבית אביו התקיימו לא פעם אסיפות והתייעצויות על דרכי המלחמה ברפורמים, וכשהיה בגיל 10 נפתח בעירו 'טמפל' רפורמי שנגדו יצאו בחריפות כל גדולי הדור. מאורעות אלו השפיעו עליו ודחפו אותו להקדיש את חייו להציל את עם ישראל מצפוני הרפורמים.

סבו רבי מנדל הירש הביא את רבי נתן נטע עלינגן ממינץ לפתוח ישיבה קטנה עבור צעירים מצטיינים, ורבנו עצמו נמנה על תלמידי הישיבה. בשנת תקפ"א התמנה החכם יצחק ברנייס לאב"ד המבורג (הוא מאס בתואר "רבי" שאומץ אז על ידי הרפורמים, ולכן הקפיד שיכנוהו "חכם" במקום "רבי"). ורבנו למד תורה מפיו והוסמך להוראה על ידו. במקביל למד שנתיים בבית ספר תיכון (ללא לימודים אלו לא היה ניתן כמעט להתקבל למשרת רבנות), והלך ללמוד במאנהיים בישיבתו של בעל ה'ערוך לנר'. שם למד כשנה וחצי והוסמך להוראה על ידו. בשנת תק"צ למד כמה חודשים באוניברסיטת בון, (לצורך משרת הרבנות, הוא לא קיבל תואר דוקטור).

בד' תשרי תקצא התמנה לרב המדינה באולדנבורג (בגיל 22), שם שימש כרב במשך 11 שנה. שם שקד על התורה יומם ולילה. בשנת תקצ"ו הוציא את הספר 'אגרות צפון' - 19 אגרות על היהדות'. למרות שפרסם את הספר באנונימיות תחת שם העט "בן עוזיאל" התפרסם עד מהרה שהמחבר הוא רב מדינת אולדנבורג. לספר זה היתה השפעה מכרעת על מצב החינוך היהודי בגרמניה. הוא נוגע בכל התחומים של היהדות והאמונה: משמעות החיים, אושר, ישראל והעמים, היסטוריית עם ישראל, יציאת מצרים, דור המדבר, סוגי המצוות, שויון הזכויות באירופה ומתקני היהדות. הספר נכתב בגרמנית כדי לפנות אל הנוער בשפה מודרנית, רבי ישראל סלנטר אמר שצריך לתרגם אותו גם לרוסית ולשון הקודש. והוא אכן תורגם לכמה וכמה שפות.

כשנה לאחר מכן יצא הספר 'חורב' בו תיאר בתמציתיות את כל המצוות בחלוקה לפי סוגיהם עם טעמיהם ומקורותיהם ופרטי דיניהם. ספר זה היה ספר חובה בכל בית יהודי בגרמניה למשך מאה השנים הבאות.

לזכותו של רבנו ניתן לזקוף את כל הרעיון של הקמת מוסדות החינוך 'בית יעקב' המקיפים כיום את כל העולם החרדי. רעיון כביר זה נולד בזמן מלחמת העולם הראשונה כאשר שרה שנירר שהיתה אז פליטה בווינא, שומעת את שיעוריו של הרב פלעש מתלמידי הגרש"ז ברייער מפרנקפורט, בשיעוריו היה מביא תמיד דברים מספרי רבנו, ודרכו היא הכירה את אגרות צפון וחורב, שני ספרים אלו שימשו לה התגלות והשראה, והיא חשה חובה לשתף בהן את נערות קראקא. כשייסדה את בית יעקב בקראקא העתיקה והפיצה שם מאות מאמרים מקובץ מאמרי הרש"ר הירש, וכן את ביאורו לחומש, תהלים, סידור ושאר כתביו. הבסיס לכל שיעורי החומש בזמנה היה פירוש הרש"ר הירש לחומש.

זריקת ממתקים בבית הכנסת

זריקת הממתקים בבית הכנסת לא היתה ידועה בדורות קדומים, ועד ימינו לא התקבלה בקהילות אשכנז המובהקות. קיים היה מנהג עתיק של זריקת פירות בבית הכנסת בחג השבועות, אך לא בתוך בית הכנסת, אלא מגגו אל חצרו. בשלהי תקופת הראשונים נפוצה בקהילות מרכז אירופה זריקת פירות בשמחת תורה בתוך בית הכנסת, במהלך התפילה, בזמן שכל הציבור מכונס יחד, לפני תפילת מוסף. המנהג להתעסק ביום זה בענייני אכילה ושתייה לפני תפילת מוסף, פשט גם בפולין וליטא, ולכן לתפילת מוסף של שמחת תורה נהגו בקהילות רבות בארצות אלה שלא לעלות לדוכן, כי השכרות היתה מצויה, ובין המשתכרים היו גם כהנים.

באותן ארצות בדורות הקודמים התיירו את זריקת הממתקים בשמחת תורה בלבד, שהוא יום בו הותרו כמה דברים שאסורים בשאר ימים, משום שמחת גמרה של תורה. אך באשכנז נמנעו מכך בבית הכנסת אף בשמחת תורה, שכן זריקת הפירות נועדה לשמח את בני הנעורים, והיא יכולה לגלוש לקלות דעת והוללות בתוך מקדש מעט, ולכן נהגו באשכנז לזרוק פירות בשמחת תורה רק אחר תום כל התפילות ומחוץ לכתלי בית הכנסת. היות ונמנעו מעסקי אכילה ושתייה לפני תום תפילת שמחת תורה, לא נוצרה אצלם בעיה של שכרות, ולכן נהגו באשכנז שבתפילת מוסף הכהנים עולים לדוכן. ההקפדה לפזר פירות רק לאחר התפילה, התקבלה גם בקרב כמה קהילות אשכנזיות באיטליה, תורכיה, הונגריה ומוראביה.

זריקת ממתקים בבית הכנסת על חתנים לא היתה ידועה בקהילות מזרח אירופה בדורות הקודמים, ויש אומרים שהיא התפתחה בהן מזריקת הפירות בשמחת תורה. תחילה היתה זו תופעה נדירה במזרח אירופה, ואף הזורקים הסתפקו בזריקת מין אחד, או צמוקים או שקדים. עם הזמן נוספו עליהם ממתקים אחרים, ויש שהשליכו תערובת של אגוזים, צימוקים, סוכריות, שקדים, ומוצרים אחרים.

בהיעדר אסמכתא ברורה לזריקת ממתקים בבית הכנסת, רבו הנסיונות לפרשה בדרכי הדרוש והרמז. היות והתפשט הנוהג שנשים זורקות אותם נאמרו גם על כך טעמים על דרך הדרוש.

השתרשות מנהג הזריקה על חתנים הצמיחה מנהג נוסף: לזרוק ממתקים גם על נער בר מצוה בעלייתו לתורה. כלפי מנהג זריקת ממתקים על נער בר מצוה קיימת התנגדות נרחבת גם בקרב הרבנים של קהילות יוצאי מזרח אירופה, משום שאין לה רמז בגמרא, ולא נהגו בה בעבר, ובכלל הוא לא נוסד על ידי החרדים לדבר ה'. הקלקולים היוצאים מזריקת ממתקים, הדחיפות של הילדים ללקטים, הטינוף של בית הכנסת מרמיסת ממתקים, ההכאותו והמריבות ההדדיות, ריצת הילדים לתוך עזרת הנשים והשחתת המידות המתלוות לה - כל אלה צוינו כסיבות לביטול הזריקה.

קיימות בעיות נוספות בזריקת ממתקים בבית הכנסת. הילדים הזוכים בממתקים ממהרים לאוכלם, גם כאשר בית הכנסת מעיקר הדין הוא מקום האסור באכילה, ועוד, שבנתינת ממתקים לילדים בשעת התפילה, מביאים אותם לידי חשש קרוב של אכילה קודם קידוש. לעתים בבתי כנסת הממוקמים באזור שאין בו עירוב מביאים בעלי השמחה את הממתקים אל בית הכנסת בעיצומה של שבת קודש, תוך טלטול ברשות הרבים.

<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:40 6:48 6:41 שקיעה 5:01 4:57 4:56</p>	מברכין הלבנה בערב	ראשון 14	ו														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:40 6:47 6:40 שקיעה 5:02 4:58 4:57</p>		שני 15	ז														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:39 6:47 6:40 שקיעה 5:03 4:59 4:58</p>		שלישי 16	ח														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:39 6:47 6:40 שקיעה 5:04 5:00 4:59</p>		רביעי 17	ט														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:39 6:47 6:40 שקיעה 5:05 5:00 5:00</p>		חמישי 18	י														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 6:39 6:46 6:39 שקיעה 5:06 5:01 5:01 פלג המנחה 3:56 3:57 3:55</p>	<p>הדלקת נרות</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 4:26 4:40 4:34 4:31 4:26 4:29</p>	שישי 19	יא														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה עה"ש א' 5:05 5:07 5:07 זריחה 6:38 6:46 6:39 ק"ש א' 8:27 8:29 8:29 ק"ש ב' 9:14 9:16 9:15 תפילה ב' 10:06 10:08 10:07 חצות 11:50 11:51 11:51 שקיעה 5:06 5:02 5:02</p>	<p>בא</p> <p>מפטי': הדבר אשר דבר</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 5:41 5:41 5:41 5:41 5:41 5:41</p> <table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> <td>6:39:15</td> </tr> </table> <p>זריחה רמות</p>	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	שבת 20	יב
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת											
6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15	6:39:15											

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ד « רבי יחיאל יעקב ב"ר משה וינברג ראש בית המדרש בברלין "שו"ת שרידי אש", תשכו. ח' ו « רבי יעקב יוקב ב"ר ברוך נאומבורג בעל "נחלת יעקב", תקצא. ח' ט « רבי יהוסף ב"ר מנחם מנדל שווארץ בעל תבואות הארץ, תרכה. ח' י « יהודה מונק, אב"ד מארבורג, תרעז.

נתינת חיטים לעופות בשבת שירה

מנהג אכילת חיטים ונתינתם לפני העופות הוא עתיק, אך לא מצאנוהו כתוב עד זמן הב"ח שמביא את המנהג לאכול חיטים, ואחריו המג"א שמביא את המנהג לתת לפני העופות ומתנגד לו מטעם שאסור להאכיל בעלי חיים שאין מזונותיהם עליך. וכן כתב היעב"ץ.

ולהלן נביא כמה הסברים שהביאו ליישב המנהג:

- דעת הר"ן המובאת להלכה גם בלבוש ובעולת שבת. ובחזון איש, שבחורף שלא מצוי מזונות בשדה, מותר לתת לבעלי החיים לאכול.
- מי שיש לו ציפורים שמגדל בתוך ביתו, יכול לתת לפנייהם בהיתר גמור לכו"ע.
- בספר 'מקור חיים' (לבעל חות יאיר) מתרץ שהוא רק כשנותן לפני הבעל חי בעצמו, אבל כשמניח לפני החלון שלא בפניהם של העופות אין היכר שמניח אותם עבור בעלי חיים ומותר.
- תוספת שבת: "ואפשר דכיון שנהגו כן לשם מצוה דמרגלא בפומייהו שהעופות אמרו שירה בים, לכן אין להקפיד בכך, וכה"ג כתב באליה רבה בשם מעדני יום טוב בסוף סי' שלה דהא דנוהגים בשמחת תורה לפזר פירות, והנערים מלקטים ונותנים לסלים, דאסור לעשות כן משום דהוי עובדא דחול כמבואר שם, היינו דכיון שעושים כן לשמחה לא הקפידו בכך, אם כן אפשר דהוא הדין נמי לעניין זה".
- וכעין זה כתב בערוך השולחן: "אבל נראה לי דמנהג ישראל תורה, שהרי אין אנו טורחין בשבילם אלא בשבילנו, דמרגלא כפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה ואם כן הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לך בה, ויש מי שכתב כיון דכוונתנו לשם מצוה מותר.
- ועוד ביאור כעין זה כתבו מהדין שנותנים מזונות לפני הנכרי בחצר למרות שהוא טירחה לא לצורך כיון שהתירו לפרנס עניי נכרים עם עניי ישראל משום דרכי שלום לא נקרא טורח. ולכן גם בשבת שירה שמתכוין למצוה – מותר.
- באשל אברהם (שכד) כתב ששיירי מאכלו שממילא משליך לפח מותר להניח בחלון במקום באשפה.
- ושם בסי' קסז, כתב שנהג לשלוח קטן לתת לפני העופות.

טו בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה אומרים. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'א' ארך אפים' בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואמרו אחריו. ט"ו בשבת הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם. מרבים באכילת פירות. יש האוכלים חמשה עשר פירות כמנין ט"ו, בתוכם משבעת המינים, ולא פירות האדמה.

יז בפסוקי דומרה אומר הש"ץ את שירת הים בניגון קריאתה בתורה בשבת זו.

את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח ושביעי של פסח. יש הממשיכים בניגון זה עד גאל ישראל, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד גאל ישראל אומרים בניגון הידוע לברית מילה. הפסוק האחרון של קריאת לוי, 'ה' ילחם לכם ואתם תחרשו', נקרא בהרמת קול.

שלישי ורביעי הן עליות חשובות, שלישי בגלל פרשת 'ויסע' ו'יבא' ו'ויט', ורביעי בגלל שירת הים. יש מקומות שהן נמכרות כל אחת בפני עצמה, ויש שמעלים לשלישי את הרב ולרביעי את ראש הקהל וכיוצא בו.

בקריאת שלישי, שלושת הפסוקים המתחילים 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' נקראים בהרמת קול, ובמלה האחרונה לפני כל אחד מהפסוקים האלה, הקורא מאריך בנגינה. גם המחצית השנייה של הפסוק האחרון של קריאת שלישי, מן 'ויאמר מצרים', נאמרת בהרמת קול.

בקריאת רביעי בפסוק האחרון, המילים מ'כל המחלה', נקראים בהרמת קול.

בקריאת שביעי הפסוק האחרון 'ויאמר כי יד' נקרא בהרמת קול. מפטירים 'ודבורה אשה נביאה'.

אוכלים תבשיל של חטים ונותנים חטים לפני העופות. יש המקפידים ליתנם לעופות לפני כניסת שבת, ויש המקילים להניחם בשבת לפני החלון ולא לפנייהם ממש.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
יא	21						
יב		22					
יג			23				
יד				24			
טו					25		
טז						26	
יז							27

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
יא	6:39	6:39	6:46	6:38	זריחה	5:03	5:07
יב	6:38	6:38	6:45	6:38	זריחה	5:04	5:08
יג	6:38	6:38	6:45	6:37	זריחה	5:05	5:09
יד	6:38	6:38	6:45	6:37	זריחה	5:06	5:10
טו	6:37	6:37	6:44	6:37	זריחה	5:07	5:11
טז	6:37	6:37	6:44	6:36	זריחה	5:08	5:12
יז	5:05	5:04	5:05	5:03	עה"ש א'	6:36	6:36
	8:29	8:28	8:29	8:27	ק"ש א'	10:08	10:07
	9:15	9:15	9:16	9:14	ק"ש ב'	11:53	11:52
	10:08	10:07	10:08	10:06	תפילה ב'	5:09	5:11
	11:53	11:52	11:53	11:52	חצות		
	5:09	5:11	5:09	5:13	שקיעה		

בשלה (שבת שירה)							
מפזרים חיטים לציפורים לפני שבת ויש נוהגים בשבת עצמה. דבר בעתו מה טוב לשיר בסעודת שבת את הפיוט 'יום ליבשה'.							
מפטי': ודבורה אשה נביאה							
מוצאי שבת							
יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים		
5:47	5:47	5:47	5:47	5:47	5:47	5:47	5:47
6:38:20	6:38:20	6:38:20	6:38:20	6:38:20	6:38:20	6:37:55	6:38:20

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: יג « רבי יוזפא שמש. ר' יפתח יוסף ב"ר נפתלי (הרץ) הלוי מנצפך - מח"ס מנהגים דק"ק וורמיישא, תלח. ח' יד « רבי יעקב יהושע ב"ר צבי הירש פאלק בעל פני יהושע אב"ד פפד"מ, תקטז. ח' טו « רבי ברוך ב"ר אברהם אריה קונשטט מפולדא מראשי ישיבת קול תורה, תשכז. ח' טז « רבי משה ב"ר שמואל גינו אבי הרעק"א, רבי אביעזרי זליג ב"ר צבי הירש אויערבך, תקכח.

בשחרית אומר הש"ץ בניגון מיוחד: 'ישמח משה', עד וכן כתוב בתורתך, ויש האומרים בניגון עד 'שבת וינפש'. שלישי קורא עד 'אשר תדבר אל בני ישראל', רביעי - עד 'המה יעלו בהר', חמישי - עד 'עננו בקול'. ששי נחשבת לעליה חשובה בגלל עשרת הדברות, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב. נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה. עד 'לאמר' קוראים בניגון רגילה ובמלה 'לאמר' מאריך בניגון. את עשרת הדברות קוראים בציבור בטעם העליון, וביחיד - בטעם התחתון. פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בניגון בסיומי הפסוקים שלפני הדברות (לפי 'דברי קהלת' היינו במלים: 'מצותי', 'לשוא' השניה, 'ויקדשהו', 'לך', 'תרצו', 'תנאף', 'תגנב', 'שקר') מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. מפטירים 'בשנת מות המלך' ומסיימים במילים: 'קנאת ה' צבאות תעשה זאת'. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש אדר ראשון יהיה ביום הששי וביום שבת קודש הבא עלינו לטובה'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו' בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון נבחר, ויש שנהגו באחד מניגוני פרשת שקלים, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

נטילת ידיים לפני הקידוש

שרשי המנהג נמצאים עוד בארץ ישראל בתקופת חז"ל. המנהג היה נהוג בתקופת הראשונים גם באשכנז וגם בספרד עד הגירוש. גם בפולין וליטא היה נהוג ליטול ידיים קודם הקידוש. עד שבתקופת החסידות הלך המנהג ונעלם כמעט לחלוטין.

מנהג זה שהיה נהוג בעבר בכל תפוצות ישראל, נחשב כיום למנהג יוצאי אשכנז בלבד. מקור וטעמי המנהג: ישנה מחלוקת גדולה בפוסקים, גאונים ראשונים ואחרונים, האם צריך ליטול ידיים לפני הקידוש או לאחריו. להלן עיקרי טעמי השיטות בקיצור:

ליטול ידיים אחרי קידוש:

- א. קידוש הוא הפסק בין נטילה להמוציא.
- ב. הלכה כבית הלל שמוזגים הכוס ואחר כך נוטלים לידיים.
- ג. הנוטל לפני קידוש יש בו חשש של 'הנוטל לפירות הרי זה מגסי הרוח'.

החולקים ענו על שאלות אלו כדלהלן:

- א. קידוש אינו הפסק בין נטילה להמוציא, כיון שהוא צורך הסעודה. וכמו שמותר לדבר בין נטילה להמוציא ולומר "האֵכילו את הבהמות" כיון שאסור לאכול לפני הבהמות. וכן קידוש: כיון שאסור לאכול לפני קידוש, הוא לא נחשב הפסק.
- ב. שלוש תשובות בדבר: 1) מח' בית שמאי ובית הלל היא רק בחול שאין השולחן ערוך מראש וחוששים להיסח הדעת. 2) מזיגת הכוס (דהיינו עירוב מים ביין כדי שיהיה ראוי לשתיה) הוי הפסק אבל קידוש לא. כיון שמזיגה צריכה דקדוק לתת במידה מדוייקת, ואמירת קידוש אינה צריכה דקדוק. 3) הטעם שם בגמ' הוא משום שהיין עלול להיטמא. ולמסקנת הגמ' אין חשש לטמא חולין.
- ג. אין שייך דין הנוטל לפירות הרי הוא מגסי הרוח, אלא רק בימיהם שהיו ידיהם נקיות. אבל בימינו יש יותר חשש שאין ידיו נקיות.

ליטול לפני קידוש:

- א. דין הפסק בין נטילת ידיים לקידוש אינו כשאר דיני הפסק בין ברכה למצוה/לאכילה. שהרי במקום הדחק אפשר ליטול ידיים שחרית ולהתנות עליהם לכל היום ויכול לאכול על סמך זה בלי נט"י.
- ב. אסור להפסיק בין קידוש לסעודה (מדין 'קידוש במקום סעודה'), ולכן יש להתחיל את הסעודה מיד בסיום הקידוש ולא להפסיק ביניהם ביציאה לנטילת ידיים, ובפרט שמצוי שמסתובבים ומדברים, וכן במקומות שיש תור ארוך לנטילת ידיים. (ויש חולקים וסוברים שמוותר להפסיק בין קידוש לסעודה, ובלבד שיאכל הסעודה באותו מקום שעשה קידוש).
- ג. בזמן הזה ראוי ליטול ידיו לפירות דחיישינן שאין ידיו נקיות (ויש שהקשו על זה דאם כן יבטל הדין של 'הרי זה מגסי הרוח').
- ד. כך הוא סדר ההסבה של חז"ל במס' ברכות דף מג. (ששם מבואר שקודם נוטלים ידיים, ואחר מברכים על היין, ואחר כך מסבים לסעודה).

ב כליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא.'

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון נבחר או באחד מניגוני פרשת שקלים. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני). כליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקן השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.

א אומרים יוצר של שבת וראש חודש 'אלהינו אלהים אמת', אופן 'לך אלים' בניגון, נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמונתך אמת'.

לוי קורא עד 'המבעיר את הבערה'. חצי הקדיש אחרי קריאת התורה נאמר בניגון שבת וראש חודש. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

בעמידה של מוסף, בכרכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: זה קרבן שבת וְקָרְבַּן ראש חֹדֶשׁ כְּאָמֹר.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

בסוף קדושה אחר עניית הקהל: 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

מדברי הג"ר שמעון שוואב זצ"ל

אחד משבטי ישורון בגלות החיל הוא יהדות ארץ גרמניה עם מסורת עתיקה מדור דור יותר הרבה מאלף שנה, מנהגם מזמן ר"י ובעלי התוספות ומשנות 'חסידי אשכנז' החל מבעל מדרש הילקוט שמעוני והרוקח וספר חסידים, ומגדולי הפוסקים הראשונים כרבנו גרשון מאור הגולה, מהר"ם רוטנבורג ומהרי"ל ומהרי"ו עד גדולי האחרונים המהר"ם שיף ותוספות יום טוב, ועד אחרוני אחרונים החתם סופר והערוך לנר ואלפי חבריהם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם עם כל קהילות הקודש מימי הבינים עד החורבן האחרון שמסרו נפשם על קידוש השם. וידוע שרוב הפיוטים והסליחות והקינות אשר התפשטו בכל ארצות המערב (חוץ מפייטני הקלירים והספרדים) יסודתם בארץ אשכנז.

נוסף לזה הלשון המדוברת הנקראית 'יהודית גרמנית' נהיתה בריבוי הזמנים לשון עם התורה עד היום, וזהו 'לשון אשכנז' או 'מאמע לשון' שהשתמשו בה ללמוד וללמד תורה ברוב המקומות. וחבל שלדאבון נפשנו כל המורשת הקדושה הזאת עומדת להישכח אם לא תימצא לה גואל המצילה מן האבדון, חלילה.

זאת ועוד אחרת, הנה לפני כערך מאתיים שנה גברה יד המשכילים והחופשיים למיניהם בארץ אשכנז, וכמעט שלא הצליחו, ואז קמו גיבורי רוח, השרידים אשר ד' קרא לעמוד מנגד להלחם מלחמת מצוה, ובראשם הגה"צ רשב"ר הירש זלה"ה וחביריו, ובהרבה מקומות החזירו העטרה ליושנה ולפי זה בוודאי חוב קדוש הוא לספר לדור אחרון מן המלחמות והנצחונות של היהדות הנאמנה שלא ישכח זכרונם מפינו ומפי זרענו ויתתקדש בזה שם שמים בעולם.

ועוד בה שלישיה, הנה מן הטבע שהמיעוט מתבושש מן הרוב, ולכן יוצאי אשכנז הנשארים מתי מספר מתביישים מן המלעיגים, וכבר הרבה שינו מנהג אבותיהם והברת המלים בלשון הקודש המסורה מדור דור, וכבר הזניחו ה'פכים קטנים' הנגינות וההנהגות המסורות להם מאבותיהם תמימי דרך ושומרי משמרת הקודש במשך תקופה של יותר מאלף שנה.

אי לזאת אפריון נמטי להאריך הדגול ספרא רבה וחובר חברים מחוכם, מוה"ר בנימין שלמה המבורגר שליט"א, מפליטת סופריהם של תלמידי חכמים ילידי אשכנז, שנתן נפשו לייסד 'מכון מורשת אשכנז להנצחה זכרון התורות והמנהגים של גדולי אשכנז, קהילותיהם וישיבותיהם, וזהו גמילת חסדים לחיים ולמתים אשר שפתותיהם דובבות בקבר ונשמותיהם הטהורות מתענגות בגן עדן, ובפרט שמכון כזה מוסיף כח ותקווה ועידוד לכל הקהילות ברחבי תבל שעוד מתחזקות לנהוג מנהגי אבותיהם בני אשכנז עד היום להשאיר שם ושארית למטה אבותם עד עת 'ויהי בישורון מלך יחד שבטי ישראל' בקרוב בימינו.

שמעון בן החבר ר' יהודה שוואב

י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	ראשון	נה
6:31	6:31	6:38	6:31	זריחה	שקיעה	4	נה
5:16	5:19	5:16	5:20				
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	שני	נו
6:30	6:31	6:38	6:30	זריחה	שקיעה	5	נו
5:17	5:20	5:17	5:21				
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	שלישי	נו
6:30	6:30	6:37	6:29	זריחה	שקיעה	6	נו
5:18	5:20	5:18	5:22				
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	רביעי	נה
6:29	6:29	6:36	6:29	זריחה	שקיעה	7	נה
5:19	5:21	5:19	5:23				
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	חמישי	נט
6:28	6:28	6:35	6:28	זריחה	שקיעה	8	נט
5:20	5:22	5:20	5:24				
בערבית מכריזים 'יעלה ויבוא'						ערב ר"ח, יום כיפור קטן	
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	שישי	ז
6:27	6:27	6:35	6:27	זריחה	שקיעה	9	ז
5:21	5:23	5:21	5:24				
4:12	4:12	4:13	4:12	פלג המנחה			
יעלה ויבוא, בערבית מכריזים 'ראש חודש', ומנגנים ניגוני שני ספרי תורה.						א' דראש חודש	
הדלקת נרות						שבת ראש חודש	
י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים						משפטים	
4:49 4:45 4:51 4:53 4:59 4:45						מפטי': כה אמר ה' השמים כסאי	
מוצאי שבת						שבת	
י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים						שבת	
5:59 5:59 5:59 5:59 5:59 5:59						10	
שבת שישי חמישי רביעי שלישי שני ראשון						זריחה רמות	
6:30:00 6:30:00 6:30:00 6:30:00 6:30:00 6:29:25 6:30:00							
י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	שבת	ז
4:57	4:56	4:57	4:55	עה"ש א'	עה"ש א'		
6:26	6:27	6:34	6:26	זריחה	זריחה		
8:25	8:25	8:26	8:24	ק"ש א'	ק"ש א'		
9:11	9:11	9:12	9:10	ק"ש ב'	ק"ש ב'		
10:06	10:05	10:06	10:04	תפילה ב'	תפילה ב'		
11:54	11:54	11:55	11:53	חצות	חצות		
5:22	5:24	5:22	5:25	שקיעה	שקיעה		
יוצר אופן זולת ואלוקיכם. יעלה ויבוא והלל. במוסף 'אתה יצרת'. במנחה אין צדקתך. ומנגנים תתקבל.						שבת ראש חודש	

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כה « רבי צבי בנימין ב"ר יצחק אויערבך רבה האחרון של קהילת הלבפשט (תשלג), תשלג. ח' כז « רבי מוהר"ר משה ראפ, דיין בפפד"מ (תקכב), תקכב. ח' א « רבי גבריאל אסקלס אב"ד מיץ (תעז), תעז. הרב שמעון שוואב רב עדת ירוון וושינגטון הייטס (תשנה), תשנה. נס מינצברק.

רבי חיים צבי הירש ברלין בעל עצי ארזים מפּיורדא

ב יש שנהגו לכדוק תמיד את המזוזות בשנה מעוברת בחודש אדר.

ה לוי קורא על 'לפני תמיד', שלישי - עד 'מראה בהר', רביעי - עד 'מלמעלה', חמישי - עד 'הראית בהר', ששי - עד 'כן יעשו'. מפטירים 'וה' נתן חכמה לשלמה'. במנחה, כהן קורא עד 'לכבוד ולתפארת', לוי - עד 'ואת השש'.

רבנו נולד בפּיורדא בחודש אדר תצד, הוא קנה את ראשית תורתו אצל אביו רבי מאיר ברלין, עוד בהיותו ילד הצטרף ללומדי ישיבת פּיורדא ושמע שיעורים מפי ראש הישיבה רבי ברוך כהנא רפפורט, בגיל 18 נשא את עלא בת ר' אליהו בער נאטאן משוואבך. בשבת שלפני נישואיו עלה לראשונה לתורה בתואר 'חבר' שהוענק לו על ידי רבי דוד שטראוס. הוא לא זכה לפרי בטן, והתנחם בחיבור ספריו. בגיל 30 צורף לשמש כדיין בבית הדין של הקהילה. במשך השנים העמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל. (אחד מתלמידיו הוא הרב וולף היידנהיים, המוציא לאור של המחזורים הידועים מרעדלהיים ששימשו את כל בני אשכנז עד היום).

מכיון שבעירו פּיורדא היתה תקנה שאין בן העיר יכול להיבחר לרב. שימש רבנו במשך אחת עשרה שנים ברבנות קהילת ביירוויט ובייערסדורף. ולאחריהם נבחר לאב"ד מגנצא - מיינץ. שם כיהן גם כרב העיר וגם כראש הישיבה. לצידו של בעל ה'תורי זהב' מוה"ר הירץ שייער. בזמן מלחמת נפוליאון הבריחו בני הקהילה את רבנו למקום מבטחים בקהילת פרנקפורט עד יעבור זעם. ולאחר המלחמה חזר למגנצא. החכם יצחק ברנייס שלימים היה אב"ד המבורג (ראה לעיל בלוח של פרשת וארא) שהיה אז ילד בן שבע נבחן והצטיין בידיעה נפלאה בכל מסכת בבא קמא, ולאות הוקרה ועידוד העניק הרב לילד סמיכת 'חבר'.

בשנת תקנט קיבל על עצמו רבנו את רבנות קהילות אה"ו (אלטונה המבורג וונדסבק). ספריו הם: 'עצי אלמוגים' - ביאור עמוק ורחב על כל דיני נטילת ידים והלכות עירובי חצרות ושניות לעריות. כל המאמרים המובאים בש"ס בבלי וירושלמי בנושאים אלו וישוּב דעות ופלפול בלשונות הפוסקים.

עצי ארזים - על טור ושולחן ערוך חלק אבן העזר עד תחילת הלכות כתובות, כולל כל המאמרים והסוגיות השייכים אליהם בש"ס בבלי וירושלמי, ופלפול בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בעניינים אלו.

מעייך החכמה - פירוט תריג מצוות בחרוזים בליווי פירוש מקיף. מבוסס על מניין החינוך עם התחשבות בקודמיו. חיבורים נוספים שלו לא זכו לראות את אור הדפוס, הוא כתב שיש ברשותו ובאוצרותיו את הספר 'עצי בשמים' שהוא כחלק שני לספר 'עצי ארזים'. במקום אחר כתב שיש לו גם חיבור בכתב יד 'עצי לבונה'.

תלמידו ר' וולף היידנהיים הביא במחזורו ביאור של רבנו לפיוט לליל שני של פסח 'אור יום הינף'. וכן דיון בשאלות המתעוררות בפיוט של מוסף יום הכיפורים 'אבל אנחנו חטאים ואשמים'.

רבנו נפטר ביום ג' באדר ב' תקסב ונקבר באלטונה למחרת היום.

ג במנחה של ערב פורים קטן אין אומרים תחנון. יש שנהגו שאין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל תפילות פורים קטן, בעל 'ארצי' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'.

ד אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

אוכלים ושותים ושמים בשמחה של מצוה.

טו חצי קדיש אחרי קריאת התורה וקדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמרים בניגונים נבחרים.

מפטירים 'אתה בן אדם' אין מזכירים נשמות.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

קהילת רמות בירושלים

מתוך כתבה שהתפרסמה ביתד נאמן

בשכונת רמות שבירושלים, הרעיון להקים בית כנסת כמנהג אשכנז המובהק, עלה בשלהי שנת תשנ"ט במחשבתם של חברי 'מכון מורשת אשכנז'. לאחר הימים הנוראים וחגי תשרי תש"ס הופיעה פניה לציבור על גבי לוחות המודעות בבתי הכנסת המרכזיים בשכונה, להתארגן להקמת המניין. הרעיון הלא שגרתי הפך לשיחת היום בקרב אברכי השכונה, כאשר כדרכם של יהודים, חלקים מצדדים ברעיון, ואחרים מתנגדים לו. שני אברכים מהשכונה החליטו להיכנס ולשאול את פיו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, האם לדעתו ראוי להקים בית כנסת כזה, כשתורף השאלה היה, שמכיוון שמרבית המתפללים הפוטנציאליים אינם אווזים במנהגים אלו זה שנים רבות, וישנם גם כאלו שמעולם לא נהגו בעצמם את המנהגים האלו, אלא אלו רק מנהגי אבותיהם, האם נכון במקרה כזה להקים בית כנסת שיחדש את אותם מנהגים עתיקים וקדושים, או שמא עדיף להימנע מכך.

מרן הגרי"ש זצוק"ל הפך בצדדי השאלה, ולכסוף צידד בעד המהלך, ונימק את הכרעתו במספר טעמים; אמירת הפיוטים, השירה בתפילה, ההתעטפות בטלית בירידה לפני התיבה ובאמירת הקדיש בעליה לתורה ובכל 'תפקיד' ציבורי (כבוד התפילה). כמו כן ציין מרן הגרי"ש זצ"ל (כפי שהזכיר גם הרב המבורגר בדבריו. א.ה.), שההברה הייקית-אשכנזית יותר נכונה ומדוייקת.

ואכן בית הכנסת נפתח בס"ד באותה השנה, ועם הזמן התגבשה סביבו קהילה שלמה של יוצאי אשכנז, שרואים במקום זה את הבית הרוחני שלהם. מלבד הנקודות שמנינו, יש דברים נוספים שבהם מתייחס בית הכנסת, כמו למשל הכבוד המיוחד שרוחשים לבית הכנסת אשר בין כתליו לא נכנסים אכילה ושתייה, ומקפידים בו גם על הסדר והיופי, כיאה לבית מקדש מעט. הגאון הגדול רבי משה יהודה שלזינגר שליט"א, ראש ישיבת קול תורה, שח ואמר לרב שליט"א, שאם היה באפשרותו, היה בא להתפלל דבר יום ביומו רק בבית כנסת זה בשל הכבוד הגדול שמעניקים המתפללים לבית הכנסת!

במהלך השנים בית הכנסת גדל והתבסס, ובחודש תשרי תשס"ח הגאון רבי יהודה גנס שליט"א התמנה לרב בית הכנסת ומנהיג הקהילה. הקהילה הלכה והתפתחה, וכשהמקום הזמני במקלט של אחד הבניינים נעשה צר מהכיל את ציבור המתפללים, הוחלט לכסוף לבנות מבנה של קבע. בשנת תשע"ד החלה בניית השלב הראשון של מבנה בית הכנסת, וכעת מתארגנים לקראת בנייתו של ההיכל המרכזי, כשכל תכניות הבניה נערכו באופן דומה לבית הכנסת הגדול בפרנקפורט דמיין, ה"פרידברגר אנלאגה", שנחרב על ידי הנאצים ימ"ש.

בשנים שחלפו מאז הקמת בית הכנסת, זכו שניים מחברי הקהילה בבית הכנסת בתואר 'חבר' ואחד קיבל את התואר 'מורנו'. וכמנהג יהדות אשכנז, תארים אלו נלווים לשמם בכל עליה לתורה, בכל 'מי שבירך' שנאמר להם או לבניהם, וכן בכל הכרזה בציבור.

בבית כנסת זה כמנהג בתי הכנסת הנוהגים כ'מנהג אשכנז המערבי', נוהגים לומר את תפילת 'אב הרחמים' רק פעמיים בשנה - בשבת חזון ובשבת שלפני שבועות (שתי השבתות שבהן אירעו הפרעות של מסעי הצלב - גזירות תתנ"ו. א.ה.). אך לעומת זאת, מידי שבת בשבתו מקפידים לקרוא בספר הזכרון, הנקרא בגרמנית 'ממורבוך', שבו מופיעים שמותיהם של נפטרים הקשורים לחברי הקהילה, ומזכירים כמה מהם בלחש. אך הקריאה ב'ממורבוך, נעשית רק בשבתות שאילו חל אותו תאריך ביום חול היו אומרים בו תחנון (וכן בד' פרשיות, בשבת מברכים ועוד), בדומה לשבתות שאין אומרים בהן 'אב הרחמים' בקהילות מזרח אירופה.

גם השירה בבית הכנסת מוסיפה כבוד ויקר לתפילה. בכל שבת שרים קטעים רבים בתפילה במנגינות יפות ומרוממות, שהוד קדומים חופף עליהן. בנוסף, בכל שבת מיוחדת בשנה, כמו למשל בשבתות שמוציאין בהם שני ספיר תורה, ארבע פרשיות, שבת חנוכה, וכדומה, ישנם ניגונים מיוחדים שמשוררים בבית הכנסת.

לקראת כל חודש, מקדימים ב'ברכת החודש' לנגן ניגון של החג או של הימים המיוחדים שיחולו באותו החודש (בחודש ניסן, למשל, מנגנים את הניגון הידוע של 'אדיר הוא'), ובשמחת תורה מצטרפות יחד המנגינות מכל השנה ל'יאהר'ס קדיש' (הקדיש השנתי) שבו משורר הש"ץ את הקדיש, בשילוב נפלא של כל המנגינות של השנה.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
ט	18						
י		19					
יא			20				
יב				21			
יג					22		
יד						23	
טו							24

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
טו	6:18:55	6:17:45	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55
טז	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55	6:18:55

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ט « רבי יחיאל מיכל ב"ר אליעזר שלזינגר מהמבורג מייסד ישיבת קול תורה, תשט. ח' י « תחילת גירוש היהודים מנירנברג, רנח. • רבי שלמה קרליבך אב"ד ליבק, תרעט. • תענית גזירת ק"ט בוורמיישא. ח' יא « רבי גרשון (אוליף) ב"ר יצחק אשכנזי בעל "עבודת הגרשוני" (תנג), אוליף. • רבי מיכל חסיד אב"ד ברלין (תפח), תפח. ח' יג « רבי יהודה החסיד בעל ספר חסידים (וי"א בט' באדר). • רבי יעקב קאפיל הלוי במברגר אב"ד וורמיישא (תרכד), תרכד. ח' טו « רבי צבי הירש קוינדנובר בעל 'קב הישר', תעב.

המהר"ם שיף

(מתוך "רבני פרנקפורט")

כב כהן קורא עד 'לדרתם', לוי - עד

'אשר צויתך יעשו', שלישי - עד 'לעשות
לעמו', רביעי - עד 'היום ברכה', חמישי -
עד 'ונחלתנו'.

מפטירים 'וישלח אחאב' ומסיימים במילים:
'ה' הוא האלהים'.

ר' מאיר שיף נולד בפרנקפורט בשנת שס"ו, וכבר בגיל רך הפתיע והפליא את כל סביבתו בכשרונותיו הגדולים. במידה יוצאת מן הכלל הקדים להתבגר מבחינה רוחנית ונעשה לאיש רציני בתכונתו וחדור יראת שמים. במלאת לו 17 שנה בחרה בו קהילת פולדה לכהן בה כרב, שם שימש כ-18 שנה, ושם נאספו אליו תלמידים רבים שביקשו לשמוע תורה מפיו. בשמונה עשרה שנים אלו היה די לו כדי לכתוב ביאור מפורט ומעמיק לכל הש"ס וארבעת הסורים. ואגב תפקידי כרב הקהילה מצא פנאי להעלות על הכתב את דרשותיו העממיות, ולחבר אגב אורחא ספרים שלמים על נושאי קבלה. מתוך כל זה הגיעו לדפוס רק חידושיו למסכת ביצה, כתובות, גיטין, בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, חולין, סנהדרין, שבת וזבחים. ופרט לכמה הערות קצרות ואי אילו דרשות וקטעים של ביאור לספר דברים, כל השאר אבד או נשרף בשעת הדליקה בשנת תע"ב. כל המצוי אצל כתביו מתפעל מן השנינות והעמקנות, שבהן חדר אל הבעיות שבהן דן, ומתמציתיות הלשון הדורשת מקוראו ריכוז רב - שכל אלה הן מידות שעל פי רוב אינן מצויות אצל סופר, שכתובתו היא בשפע ובקלות כזאת כמו אצלו.

על הפסוק 'קראוהו בהיותו קרוב' הוא מעיר לשם ביאור: "שנאמר: רחקת ממנו בעוונותיו". משמע שבמקום לנסח את השאלה, הוא מניח שהיא תתעורר אצל הקורא, וכלי הסבר נוסף הוא מתרץ אותה על ידי הפניה אל המקום האחר, כלומר: אמנם אלקים תמיד קרוב אלינו, אך אנו מתרחקים ממנו על ידי חטאתינו. דבר זה אופייני לא להערותיו הפרשניות בלבד אלא גם לביאוריו לתלמוד, הנוקבים ויורדים לעומקה של הלכה: קצרים הם בלשונם, ומכוונים לעיקרו של דבר, למשמעותו הנכונה של המקום. חשיבותו הרבה לשיטת לימוד הגמרא היא גם בזה שכאן בא אדם, ששנון היה יותר מכל בני דורו, אך את שנינותו זו לא השקיע בפלפול אלא במפעל יוצר. רבני פרנקפורט הקודמים: בעל השל"ה, בנו רבי שבתאי, וכן רבי יוסף האן, לחמו נגד שיטת הפלפול שהיתה רווחת באותו זמן באשכנז, אולם יותר מהם הצליח מהר"ם שיף במאבק זה, בהראותו לבעלי שאר הרוח את הדרך, שבה מתפתח לימוד הגמרא בכל חיותו וגמישותו, מבלי לסור מנתיב התפיסה הישרה, הוא לחם בפלפול בכך שהציע לו תחליף. להגביר את כוח המשיכה של ההעמקה ובכך הסיח את דעתם של רבים מן הפסגות המסחררות.

לעומת זאת נמנע מן הקיצור ומן ההעמקה, בדרשותיו העממיות, בהן ידע לדבר על לב שומעיו בלשון נלבבת ולהוכיח אותם, עתים בהומור דק ועתים בהלצה בוטה, במקום אחד הוא דורש את הפסוק: 'בלב ולב ידברו': אותם האנשים האומרים "דע לך אחי שבכל לב אדבר עמך ולבי שלם עמך" - סימן הוא שפיהם מלא מרמה וכו', ולפי שמרגיש בעצמו שאין לבו שלם ומתירא שחבירו גם כן יודע ואומר כן, זהו שנאמר 'יכרת ה' כל שפתי חלקות'. בדרשה אחת לפני קהילת פולדה הוא פותח במאמר חז"ל שתלמידי חכמים דרכם לחסוך בממונם, והוא ממשיך באירוניה: 'ופה תודה לאל הרבה תלמידי חכמים לעניין זה, מדקדקים על פחות משווה פרוטה, אבל לעניין העיקר שיהיה בה תלמיד חכם בלימוד - אנשים בה מעט'. ולפחות היה להם להחזיק ידי לומדי תורה אם אין לומדים בעצמם. "ותומכיה מאושר - למחזיקים בה". ותהי להיפוך: בשאר קהילות שרואין כי לעת הזאת לומדי תורה הולכין ומתמעטין, טרודים בעסקים מכובד עול משא ארנונות ומחיייתם, מכל מקום עושים גדרות להחזיק ידי בחורים ונערים שבת וחול, וכאן להיפך... ומן עמי הארצות לא אדבר כי הוא מנהג קדום: אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. אך אותם הרוצים להיות "כלומר-לומדים" (ת"ח ב'כאילו') ידם במעל ראשונה, והלומדים לשיכים בעיניהם ולצנינים בצדיהם.

את דבר קהלת "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" פותר המדרש על האומנות. היכן נזכרת בפסוק זה האומנות? שואל המהר"ם שיף. ומתרץ: שנאמר "ראה חיים" והלא האומנות היא חיים.

בגיל שלושים ושש, בדיוק כאשר קהילת פראג בחרה בו כרב, נפטר בפרנקפורט בבית אביו, במוצאי שבת, כ' אדר ת"א. על מצבת קברו חרות: "הכהן הגדול... דודי הלך לגנו, כשמש בלא זמנו... הגאון המופלג בחריפות ובקיאות" ואולם כתביו מצבת נצח הם לו, והם ערבים לכך ששמשו של "כהן גדול" זה לא תשקע בבתי מדרשות בישראל.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	זריחה	שקיעה	25	26	27	28	29	1	2
6:11	6:12	6:19	6:12	זריחה	5:35	5:36	5:34	5:38	5:38	5:40	5:41	4:36
6:10	6:11	6:18	6:10	זריחה	5:35	5:37	5:35	5:39	5:37	5:41	5:42	6:04
6:09	6:10	6:16	6:09	זריחה	5:36	5:38	5:36	5:39	5:37	5:41	5:42	8:14
6:08	6:09	6:15	6:08	זריחה	5:37	5:39	5:37	5:40	5:37	5:41	5:42	8:59
6:07	6:07	6:14	6:07	זריחה	5:38	5:40	5:37	5:41	5:37	5:41	5:42	9:57
6:05	6:06	6:13	6:06	זריחה	5:39	5:40	5:38	5:42	5:37	5:41	5:42	11:52
5:39	5:40	5:38	5:42	שקיעה	4:26	4:26	4:27	4:25	4:26	4:26	4:25	5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	הדלקת נרות						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	כי תשא						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	מפטי': ויהי ימים רבים						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	מוצאי שבת						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	6:15 6:15 6:15 6:15 6:15 6:15						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	ראשון שני שלישי רביעי חמישי שישי שבת						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	זריחה רמות						5:39
5:07	5:02	5:09	5:11	5:17	5:02	6:11:10	6:11:10	6:11:10	6:11:10	6:11:10	6:11:10	6:11:10

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: טז « הרב מרדכי (מרכוס) הלוי הורוויץ רב הקהילה הכללית בפפד"מ, תער. ח' יז « תענית רייכסהופן. • רבי אורי וויינברג, תשעב. ח' יח « הרב משה אריה במברגר אב"ד מיץ, תשעד. • הרב יצחק שלמה זילברמן [ברלין - י-ם], תשסא. ח' יט « תענית וינצנץ לזכר גירוש פפד"מ בשנת תע"א. ח' כא « רבי מאיר ב"ר יעקב יוקב הכהן שיף מפרנקפורט "המהר"ם שיף" (תא י"א ו' ניסן), תא יא ו' ניסן. ח' כב « רבי וולף היידנהיים הרו"ה עורך סידורי רעדלהיים, תקצב.

שהחיינו על מגילה ביום

(מתוך שרשי מנהג אשכנז)

בהלכות מגילה נפסק בשו"ע ע"פ הרמב"ם שאין מברכים שהחיינו אלא בלילה ולא ביום, והרמ"א חולק וסובר שמברכים גם ביום. הרושם הברור המתקבל ממחלוקת זו היא: השו"ע משקף את מנהג הספרדים שלא מברכים ביום והרמ"א משקף את מנהג אשכנז לברך. ולפי זה עולה התמיהה מדוע בני אשכנז הולכים כאן אחרי המנהג הספרדי שהובא בשו"ע וברמב"ם נגד פסק הרמ"א שקיבלנו הוראותיו?

אך המעיין בראשונים ובאחרונים יקבל תמונה שונה: בספרד ופרובינצא בזמן הראשונים בירכו על המגילה גם ביום. כך כתב המנהיג, המגיד משנה, האבודרהם, צידה לדרך. וכן נהגו בפרובינצא כעדות המנהיג, האשכול, ארחות חיים, המאירי ורבנו ירוחם. במשך הדורות התהפך מנהג הספרדים לא לברך כדעת הרמב"ם. ועדיין נשארו קהילות ספרדיות בודדות שהחזיקו במנהג הספרדי הישן.

מנגד מנהג אשכנז בכל הדורות היה שלא לברך ביום, כן כתב הרוקח, הראבי"ה, מהר"ם מרוטנבורג, הטור, האגודה, מהרי"ל, האגור, קרבן נתנאל, ובכל ספרי המנהגים מהקהילות השונות במשך הדורות.

ואם כן נשאלת השאלה מניין הגיע המנהג של הרמ"א שהוא היה אמור להיות תואם לדעתם של פוסקי אשכנז, אך למעשה בנקודה זו הוא משקף את מנהג הספרדים?

התשובה לכך נעוצה בהשתלשלותו של מנהג פולין. מנהג פולין מקורו במנהג אוסטריה (ובוהמיה) שיהודיה נדדו בהמשך לפולין והעתיקו לשם את מנהגייהם.

הישוב באוסטריה התבסס ממהגרים שבאו מארצות שונות, בעיקר אשכנז וצרפת, רווחו בו מנהגים מאשכנז ומצרפת במקביל.

המנהג בצרפת בנושא זה לא היה אחיד. הרשב"ם ור"ת נחלקו (הרשב"ם סובר לא לברך ור"ת סובר לברך), ר"י הזקן סבר כר"ת, וה'יראים' פסק כרשב"ם, שו"ת מן השמים כתב לברך, וכן כתב בספר המנהיג שבצרפת מברכים.

המבוכה בצרפת הגיעה עם המהגרים לאוסטריה, שם כתב המהר"ש: "שמעתי שמברכים שהחיינו בקריאת המגילה שחרית..." - בשלב זה שמועה בלבד. בהמשך התבסס המנהג לברך כמובא בלקט יושר ומנהגי ר' אייזיק טירנא. בני פולין המשיכו את מנהגי אוסטריה, ולכן פסק הרמ"א "אף ביום מברך שהחיינו וכן נוהגים בכל מדינות אלו". לשונו 'מדינות אלו' הכוונה למדינות מזרח אירופה, אך לא אשכנז. עם זאת נשארו מעט קהילות בפולין שלא בירכו בשחרית כמנהג אשכנז. הלבוש כתב שבפוזנא אין מברכים, וכן בבית הכנסת צפון מערב לונדון.

דעת הגר"א בזה היא כמנהג אשכנז - לא לברך. (ביאור הגר"א ומעשה רב), אך דעתו לא התקבלה בליטא, ואף לא הזכרה במשנה ברורה. והפרושים שהנהיגו הרבה ממנהגי הגר"א בארץ ישראל, לא הנהיגו את המנהג הזה.

כ"ט לקראת כל אחת משבתות ארבע הפרשיות תולים פרוכת ומניחים כיסויים מיוחדים של עמוד הש"ץ והאלממור (בימה).

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמרו' וחלקו הראשון של חצי קדיש - בניגוני פרשת שקלים.

בשחרית אומר הש"ץ 'כפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר 'אל מתנשא לכל'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אתה אהבת'. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אז מאז זמות'.

מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה, בניגון פרשת שקלים. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים הפטרת פרשת שקלים 'בן שבע שנים יהואש'. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אדר שני יהיה למחר ביום הראשון וביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה באחד מניגוני פורים וממשיך בו בתחילת 'אשרי' (ניגון ויתלו את המן' אינו של פורים, אלא מושאל מהולכת חתן וכלה ל'מייך') כמוסף בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אשכול איווי', בניגוני פרשת שקלים, בהם מזמרים גם חלק מהקדושה. קדיש 'תתקבל' - בניגון פרשת שקלים.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

חודש אדר שני, מכונה בספרי רבותינו בשם: 'ואדר'.

בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות, אף לא בערבית של מוצאי שבת. בעל 'יארצייט' עובר. במוצאי שבת לפני שמונה עשרה מכריזים: 'עלה ויבא'; כליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד. גם בשחרית וכליל ב' דראש חודש מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני פורים. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

את המילים 'ולכפרת פשע' מוסיפים רק במוסף של ראש חודש זה ולא בשאר חודשי השנה המעוברת. בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולכפרת פשע' באחד מניגוני פורים, וממשיך בניגון יום חול.

בשחרית אומרים יוצר 'אור זרוע'.

בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב י, יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

קדיש שאחר קריאת התורה, לפחות מחציתו השניה, נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר.

בארץ ישראל: מפטירים 'ותשלם כל המלאכה'. בחוץ לארץ: מפטירים: 'ויעש חירום' ומוסיפים בסופה את שני הפסוקים 'ותשלם' ו'אז יקהל'.

במנחה כהן קורא עד 'לרצנו לפני ה'.

(מנהגי תענית אסתר. מובא כאן מחוסר מקום בלוח של שבוע הבא).

בתענית אסתר עוטפים את ספר התורה במעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל.

אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק.

את הפזמון 'במתי מספר' אומר הש"ץ בנעימה המיוחדת לפזמונים של צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים, והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את החרוז הראשון בקול רם ובנעימה.

לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'עננו'. יש שנהגו שהש"ץ מסיים ברכת 'עננו' בניגון 'שומע תפלה'. סדר 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה.

אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

כיון שבשנה זו תענית אסתר מוקדם אזי בבית הכנסת יש לימוד אחרי התפילה כבשאר ימות השנה. מחצית השקל

נותנים כספי צדקה לפני מנחה לתוך שלוש קערות מיוחדות, המסומנות במילים: 'מעות פורים', 'מחצית השקל' ו'צדקה'.

'מעות פורים'. עבור: חלוקה לעניי העיר לסעודת פורים, היינו מתנות לאביונים. סכום הנתינה: ג' מחציות מטבע של אותה מדינה.

'מחצית השקל'. עבור: לומדי תורה בירושלים, זכר לשקלים שנשלחו לירושלים. סכום הנתינה: ערך מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים, שהוא בין שבעה לשמונה גרם כסף טהור, ויש אומרים שהוא קרוב לעשרה גרם כסף טהור (ויש מקום להקל בזה) – העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט מערך מחצית השקל. (מרבן ה'חתם סופר' נתן מחצית שקל עתיקה אמיתית שהיתה ברשותו, ופדאה אחר כך).

'צדקה'. עבור: מטרות צדקה שונות, מצד אנרא דתעניתא צדקתא. סכום הנתינה: דמי הסעודות שלא נאכלו בתענית, ככל אשר ידבנו לבו.

מנחה של תענית אסתר

קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר".

בפסוק אחרון של 'ויחל', קוראים את המילים 'אשר אתה בקרב' בניגון קדמא ואזלא של מגילת אסתר.

'עננו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. 'רבון העולמים' של תענית.

בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. בחוץ לארץ: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'.

אין אומרים לא 'אבינו מלכנו' ולא 'שומר ישראל'.

יום	ראשון	א' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ז	10	א' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ז	11	ב' דראש חודש	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ח	12		יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ט	13	מברכין הלבנה בערב	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
י	14		יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
יא	15	הדלקת נרות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
יב	16	הפסקה ראשונה	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
ז	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30
ח	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30
ט	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30
י	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30
יא	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30
יב	5:54:30	5:53:25	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30	5:54:30

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ר' אברהם ב"ר שמעון טריר כץ רב ואב"ד דקלויז פפד"מ (תקנד) ח' ר' יעקב שמש ראש ישיבת פרנקפורט (תקמה). ד"ר ר' משה וולך מייסד ב"ח שערי צדק ח' ר' ישראל ארנטרוי ר"מ ביישיבת פרנקפורט (תשכה), ר' יוסף צבי קרליבך אב"ד המבורג (תשב) ח' ר' יוסף יוזפא האן נורלינגן בעל יוסף אומץ מפפד"מ (שצז). הרב משה אויערבך (תשלז)

ליל שבת ברכו, מלכותך, ונאמר, השכיבנו וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.

בשחרית אומר הש"ץ את המילים וכתוב רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה, בניגון ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם של ברכת המגילה. בפני ישרים - בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר זכור את אשר עשה, נוסח אמת ויצבי הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת אתה מלא רחמים.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות אזכיר סלה. בסילוק אלהים אל דמי אומר הש"ץ את הקטע 'המזכירים את ה' עד שוש אשיש בה', בניגון פרשת זכור.

לוי קורא עד 'תקריב מלח', שלישי עד 'ריח ניחח לה', רביעי עד 'לא תאכלו'.

חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון פרשת זכור. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

רבים מקפידים על הוראת רבינו נתן אדלר שנשים תשמענה את קריאת פרשת זכור. למפטיר מעלים את הרב. הקריאה המקובלת היא 'תמחה את זכר עמלק, הזי"ן של זכר' בצירי, ולא נהגו לכפול את הקריאה.

מפטירים הפטרת פרשת זכור כה אמר ה' צבאות פקדתי ומסיימים במילים: 'עלה אל ביתו גבעת שאול'.

בהפטרה את המילה ומה (קול הצאן הזה באזני), יש האומרים אותה בהטעמה מיוחדת כדי להבליט את הרמז של הנביא לגעיית הצאן.

אין מזכירים נשמות.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון פרשת זכור או בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

מזמרים 'לדוד ברוך' ככלל מוצאי שבת. מרבית באורות ונרות בבית הכנסת.

אָבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות פורים. בעל 'יארציט' עובר, מלבד בקהילות גדולות שתיקנו שרק החזן מתפלל לפני התיבה בפורים.

אחר שמונה עשרה אומרים קדיש 'תתקבל', וקוראים את המגילה.

בגמר קריאת המגילה והברכה שאחריה, אומרים 'אשר הניא ומזמרים' שושנת יעקב. הגירסא הישנה היא 'ברוכה אסתר בעדי' בלי המלה 'מגנה' שנוספה בסידורי רעדלהיים. לפני 'וגם חרבונה' יש להוסיף את הקטע שהושמט בידי הצנזורה: אַרְוֵרִים כָּל הָעַרְלִים. בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל (ולא: 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים).

אומרים 'יהי נועם' ואתה קדוש, קדיש 'תתקבל' נוסף, ויתן לך, הבדלה על הכוס, 'שיר המעלות אשרי כל', קדיש יתום, 'עלינו'.

בערים המוקפות חומה סדר התפילה ככלל מוצאי שבת. קריאת המגילה עומד הרב לימין הקורא והגבאי - לשמאלו. פותחים את המגילה ופושטים אותה עד סופה וכופלים את היריעות זו על זו באופן שתהיינה היריעות הראשונות לעיני הש"ץ בתחילת הקריאה.

יש הנוהרים שלא לגעת במגילה בעת הקריאה משום 'האוחז ערום', ואוחזים אותה בעמוד ונרתיק המחוברים לה.

לפני אמירת הברכות מכריזים: "שתיקה יפה בשעת קריאת המגילה והברכות". בקריאה של ליל פורים ראוי לכוין בברכת 'שהחינו' גם על משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים של מחר, מפני שאין מברכים 'שהחינו' ביום.

את הפסוקים הבאים אומר הקהל תחילה ואחר כך הש"ץ: 'איש יהודי' עד 'ימיני' (ב, ה) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו)

'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'חמש מאות איש' עד 'עשרת' (ט, ו-י) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).

בפסוקים הבאים קוראים בניגון איכה: 'וכלים מכלים שונים' (א, ז) / 'אשר הגלה' עד 'מלך בבל' (ב, ו) / 'המלך והמן' עד 'ומרה' (ג, טו - ד, א) / 'אבל גדול' עד 'לרבים' (ד, ג) / 'וכאשר אבדתי אבדתי' (ד, טז) / 'כי איככה אוכל' עד 'מולדתי' (ח, ו).

בפסוקים הבאים משמיעים ניגוני שמחה ידועים: 'להראות' עד 'היא' (א, יא) / 'להיות' עד 'עמו' (א, כב) / 'הנערה' עד 'ויעש כן' (ב, ד) / 'ובהגיע תור אסתר בת אביחיל' (ב, טו) / 'ויאהב' עד 'ושתי' (ב, יז) / 'בלילה ההוא נדה שנת המלך' (ו, א) ומלת 'המלך' שאחריו בניגון 'המלך' שכימים נוראים לפני 'ושב על כסא' / 'מהר' עד 'אשר דברת' (ו, י) / 'ויתלו' עד 'שככה' (ז, י) / 'הרצים' עד 'הבירה' (ח, יד) / 'ומרדכי' עד 'ושמחה' (ח, טו) / 'ליהודים' עד 'ויקר' (ח, טז) / 'וכל מעשה' עד 'ופרס' (י, ב) / 'כי מרדכי' עד הסוף (הפסוק האחרון).

בפסוקים הבאים מרים הקורא את קולו, מפני שהשם הוי' מופיע בראשי התיבות או בסופן: 'היא וכל הנשים יתנו' (א, כ) / 'יבא המלך והמן היום' (ה, ד) / 'זה איננו שוה לי' (ה, יג) / 'כי כלתה אליו הרעה' (ז, ז).

וכן מרים קולו באמירת: 'רוח והצלח' עד 'אחר' (ד, יד) / 'ככה' עד 'ביקר' (ו, יא).

יש הכופלים את הפסוקים הבאים: 'אשר נתן המלך' (ח, יא), פעם ראשונה את כל הפסוק כשהמילה 'להרוג' נקראת בלא וי"ו החיבור, ופעם שניה את כל הפסוק כשהמילה 'ולהרוג' נקראת עם וי"ו החיבור;

'נקהלו היהודים' (ט, ב), פעם ראשונה את כל הפסוק כשהמילה 'בפניהם' נקראת בבי"ת, ופעם שניה את כל הפסוק כשהמילה 'לפניהם' נקראת בלמ"ד.

רבי שמואל יוסף רבינוב זצ"ל

(ע"פ 'אשא דעי למרחוק')

בשנת תרפ"א או תרפ"ב, בחרה קהילת ליבק את הרב יוסף צבי קרליבך (הי"ד) לרב הקהילה כממלא מקום אביו הרב שלמה זצ"ל. הרב קרליבך שפעל אז לייסד את החינוך החרדי בליטא, הסכים לקבל עליו את המשרה בליבק בתנאי שהקהילה תמנה יחד עמו דיין גדול מארץ ליטא, ושהיא תכלכל חמשה תלמידים מובחרים כדי להבטיח חיים תורניים וישיבתיים בתוכה.

הקהילה קיבלה את התנאי לאחר מו"מ ממושך. הרב קרליבך פנה אל הג"ר ר' חיים עוזר זצ"ל שהציע את הרב שמואל יוסף רבינוב, שהיה מתלמידיו החביבים והקרובים של החפץ חיים ולמד בכולל בוילנא. לאחר זמן קצר קהילת המבורג לחצו על הרב קרליבך שיבוא להמבורג כדי לנהל את בית הספר העתיק (שיסד ר' מנדל פרנקפורטר סבו של הרש"ר הירש). הרב קרליבך הגיע להמבורג ואתו הגיעו הרב רבינוב ותלמידיהם.

זמן קצר חלף והרב קרליבך יסד ישיבה בהמבורג, והרב רבינוב נבחר לעמוד בראש הישיבה. הוא הרביץ תורה ברבים בגאונות ובהתלהבות שלעתים הגיעה עד כלות הכוחות. רוב עיתותיו היו מוקדשים לישיבה, אך היה קשור רבות לצעירי אגודת ישראל, והקדיש רבות מזמנו לחינוכם. בכל דרשה שלו היה שופך את כל לבבו. והצטיין מאוד במדת גמילות חסד ושמירת הלשון. במלחה"ע השניה ברח ללונדון ונעשה רב באחד מבתי הכנסת הגדולים. ובסוף ימיו עלה לא"י ונפטר בה.

טו יש שנהגו שאכל אינו עובר לפני התיבה בכל תפילות שושן פורים. בעל 'ארציט' עובר. בערבית ושחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. אין אומרים תחנון, 'אל ארך אפים' ולמנצח.

כ פרשת צו – פרה. בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. חלקו הראשון של הקדיש נאמר בניגון שבת.

בשחרית אומר הש"ץ 'כפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אום אשר בכ דבוקה', נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אשרי כל חוסי בך'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אצולת אומן'. אין אומרים בהם את הקטע 'זאת הקשה'. מחציתו השניה של קדיש שאחר קריאת התורה נאמרת בניגון חצי קדיש של ערבית שבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים הפטרת פרשת פרה 'ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם' ומסיימים במילים: 'וידעו כי אני ה'.' אין מזכירים נשמות.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף – בניגון נבחר.

יד אחת מחמש ההשכמות. אומרים 'אדון עולם' באחד מניגוני פורים, וכן 'ועלו מושיעים' עד 'לאמר'. מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ויאהב אומן'. בסוף כל קטע הש"ץ אומר את שני החרוזים האחרונים בניגון, ובמילה הנזכרת מפסוק במגילה הש"ץ מגביה את קולו. בברכת המינים, אומר הש"ץ בניגון זה את החרוזים 'לכד' ו'רנן'. לפני סיום ברכת המינים, הש"ץ אומר את המילים מ'יום ליום יביע' עד 'לנצור' בניגון פורים. באמירת 'שוכר אויבים ומכניע זדים' מרים הש"ץ את קולו בניגון הנהוג באמירת 'בא"י שומע תפילה'.

חצי קדיש לאחר קריאת התורה נאמר בניגון של פורים.

אין מברכים 'שהחינו' בקריאת המגילה של שחרית, שכבר יצאו בכרכה של אתמול.

אין אומרים 'אשר הניא', מפני שאמרו קרובות בחזרת הש"ץ, אך מזמרים את סופו 'שושנת יעקב'. אם יש ברית מילה, מלים בסוף התפילה כבשאר ימים.

בבית הכנסת אין לימוד אחרי התפילה.

מתפללים מנחה גדולה ומהדרים להקדים את הסעודה בעוד היום גדול.

יש האוכלים בשר מעושה המכונה 'המן' (מפני שבשר זה נתלה לצורך עישונו), ואת המאפה בצורת אדם הקרוי 'המן'.

יש נוהגים לומר 'אגני קם לאבד ידידים', או זמירות ושירים אחרים בלשון הקודש וביידיש-דייטש.

יום	ראשון	פורים	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
יד	24	פורים	יום	5:38	5:43	5:36
טו	25	שושן פורים לפנות בוקר ס"ז קידוש לבנה 4:14	יום	5:36	5:42	5:35
טז	26		יום	5:35	5:41	5:33
יז	27		יום	5:34	5:39	5:32
יח	28		יום	5:32	5:38	5:31
יט	29	תחילת שעון קיץ	יום	6:22	6:31	6:29
כ	30	שבת	יום	7:34	7:34	7:34

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
זריחה רמות	5:37:00	5:35:45	5:37:00	5:37:00	5:37:00	5:37:00	5:37:00

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ר' שמואל יוסף רבינוב ראש ישיבת המבורג (תשכג) ח' ר' אליעזר ברגמן מח"ס "בהר יראה" מייסד כולל הו"ד (הולנד דויטשלנד) (תריב) ח' גירוש היהודים מוורמיישא באמצע חזרת הש"ץ שחרית ח' תענית גזירות קלן ח' ר' מאיר להמן אב"ד מגנצא (תרן)

קערת ליל הסדר

מנהג כל אשכנז ובנותיה (כולל פולין וליטא וכו') לסדר את הקערה על פי ההלכה של "אין מעבירין על המצוות", כמובא בהרבה פוסקים וביניהם הרמ"א והמשנ"ב. (המשנ"ב שולח לאחרונים לראות סדר הקערה של האריז"ל) כך שהמצוות הקודמות מונחות קרוב אליו והרחוקות - רחוקות (לכן הכי קרוב אליו הכרפס והחומץ לטיבול ראשון, ואח"כ מצות (ל"מוציא מצה") ואחריהן המרור והחרוסת, (ל"מרור כורך") ולאחר מכן הזרוע והביצה שמיעדות לאחר מכן (הביצה לסעודת הלילה והזרוע לסעודת הבוקר למחרת)).

מן הסתם פשוט ואין צריך לומר שהכוס צריך להיות קרוב אליו יותר מהכל, כי הקידוש הוא הראשון בסדר.

הלכה זו שאין מעבירין על המצוות נזכרה באופן כללי כמה פעמים בגמ' ובפוסקים ויש הרבה הלכות ומנהגים שנגזרים ממנה. רשימה חלקית:

- הזאת הדם על המזבח
- בקרן הקרובה אל הכהן קודם.
- להביא את העומר מקרוב לירושלים,
- בקרבן פסח: מקבל קודם את המלא
- ואחר כך מחזיר את הריקן.
- בפורים: לפי ר"א בר יוסי
- לעשות מיד באדר ראשון.
- בטו"ת: להניח הטלית לפני התפילין
- ושל יד לפני של ראש,
- כדי שיפגע בהם כסדר הנחתן.
- בלחם משנה: לבצוע את החלה הקרובה אליו.

והנה בזמננו הסדר של האריז"ל דחה את כל המנהגים שהיו לפניו, ואין כמעט הגדות שמדפיסות את הסדר הישן של הפוסקים.

ולפי סדר האריז"ל יוצא שכשלוקחים הכרפס מהקערה צריכים להעביר על המרור, וזה בעיה הלכתית. אמנם המשנ"ב כתב "על מרור וחרוסת אפשר דלא שייך אין מעבירין" עכ"פ המהרי"ל והרמ"א סברו שלא להעביר. ועליהם סומכים כל בית ישראל, ואין דברי תורת הסוד דוחים הלכות פסוקות.

ניתן להשיג קערה מותאמת למנהג אשכנז ב'גלריית יפה נוף' שברח' מסילת יוסף 3 במודיעין עילית. טלפון 08-6519330 (הקערה עשויה מראה אליפטית ומעליה פלסטיק ובו חורים עגולים להניח בתוכם קערות. מצד אחד שני חורים (לכרפס והחומץ) ומהצד השני - ארבעה (למרור וחרוסת ולזרוע והביצה) ובאמצע חור ענק למצות.

כו בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה. 'ופרוש עלינו', 'ושמרו' וחלקו הראשון של חצי קדיש - בניגוני פרשיות שקלים והחודש. בשחרית אומר הש"ץ 'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה. אומרים יוצר 'אות זה החודש'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אל עושה נפלאות'. בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אתית עת דודים'. חצי קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון פרשיות שקלים והחודש. 'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני. מפטירים הפטרת פרשת החודש 'כה אמר ה' אלהים' ומסיימים במילים: 'עולת תמיד'. אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש ניסן יהיה ביום השלישי". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון פסח ('אדיר הוא'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'. במוסף בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'ראשון אמצת'. סדר ניגונו כפרשת שקלים. קדיש 'תתקבל' נאמר בניגון פרשיות שקלים והחודש.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נ"א
זריחה	6:29	6:34	6:27	31	
שקיעה	7:03	7:00	7:01		
זריחה	6:27	6:33	6:26	שני	
שקיעה	7:03	7:00	7:02	1	
זריחה	6:26	6:32	6:24	שלישי	
שקיעה	7:04	7:01	7:02	2	
זריחה	6:25	6:30	6:23	רביעי	
שקיעה	7:05	7:02	7:03	3	
זריחה	6:24	6:29	6:22	חמישי	
שקיעה	7:05	7:02	7:04	4	
זריחה	6:22	6:28	6:20	שישי	
שקיעה	7:06	7:03	7:04	5	
פלג המנחה	5:43	5:44	5:44		
זריחה	4:49	4:50	4:48	שבת	
זריחה	6:21	6:26	6:19	6	
ק"ש א'	8:45	8:46	8:45		
ק"ש ב'	9:31	9:33	9:32		
תפילה ב'	10:35	10:36	10:35		
חצות	12:41	12:43	12:42		
שקיעה	7:07	7:04	7:05		

הדלקת נרות						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	
זריחה	6:41	6:35	6:35	6:27	6:33	6:26
בערבית ניגוני ב' ס"ת והחודש.						

שמיני (שבת החודש)						
שבת מברכין						
המולד ליל שלישי 22:57 חלק' 7						
מפטי': כה אמר ה' בראשון...						
מוצאי שבת						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	
זריחה	7:40	7:40	7:40	7:40	7:40	7:40
שבת	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15
שני	6:27:10	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15
ראשון	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15
זריחה רמות	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15	6:28:15

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ר' יעקב יוקב ברלין בעל "באר יעקב" מרבני פיורדא (תק"ף) ח' ר' שבתי שפטל הורוביץ בן השל"ה בעל ווי העמודים רב בפפד"מ ופיורדא. ר' נתן במברגר רב ראשי בוירצבורג ובוואריה (תרע"ט) ח' צוועטשגען תענית" (תענית השזיפים-תענית באמברג) ח' ר' אברהם ברודא ב"ר שאול מפפד"מ (תע"ז), ר' יעקב נתנאל ב"ר נפתלי צבי הירש ווייל אבד קרלסרוה בעל "קרנן נתנאל" (תקכ"ט), ר' יעקב ישראל ב"ר צבי מעמדין היעבץ בעל מור וקציעה ועוד. ח' רבי צבי הירש אשכנזי ה'חכם צבי' אב"ד ק"ק אשכנזים באמשטרדם (תע"ח)

ממנהגי ליל הסדר

(המשך משנה שעברה)

מסיבים על צד שמאל ושותים את רוב הכוס. באשכנז נחשבו הנשים לחשובות, והצריכום גדולי אשכנז להקפיד על הסיבה. אחרי כוס ראשון יש הנוהגים לחלק אגוזים לילדים, החל בקטן שבהם וכלה בגדול. בעל הבית, דרך שררה, נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון, משום שהוא דבר שטיבולו במשקה, אף שאין מקפידים באשכנז על נטילה זו בשאר ימות השנה. שאר המסובים אינם נוטלים ידיהם אפילו בליל פסח. בעל הבית נוטל בכלי שמובא אליו אל השולחן דרך שררה ואדם אחר שופך את המים על ידיו. אין בעל הבית מברך 'על נטילת ידים'. על פי המהרי"ל, הכרפס של חז"ל הוא 'איפוך' דהיינו סלרי. לפי החתם סופר אוכלים אותו חי דווקא, ולפי הקרבן נתנאל וה'נחל אשכול' טוב יותר לאוכלו מבושל. יש הלוקחים לכרפס ירקות אחרים כמו פטרוזיליה, צנון או שחליים (צמח חרדלי). המנהג הפשוט באשכנז הוא לטבול את הכרפס בחומץ ולא במי מלח. בעל הבית לוקח פחות מכזית כרפס וטובלו בחומץ ומברך 'האדמה'. יש מרבתינו שיעצו לכוין לפטור גם את המרור בברכה זו (וי"א שלשיטתם אין להפסיק בשיחה שאינה מענין הסעודה עד אחר אכילת מרור), ויש מרבתינו הסבורים שהמצה פוטר את המרור בתוך הסעודה. ואחר שאכל את הכרפס, נותן הוא ממנו גם לשאר בני הבית.

וחמישי אומרים 'אל ארך אפים', גם אם חלים בערב פסח ואסרו חג, ואומרו הש"ץ בניגון הימים שאין אומרים תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו. מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית ובערבית בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. יש שנהגו שאֵבֵל אינו עובר לפני התיבה בכל חודש ניסן. בעל 'ארציט' עובר. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.

ה בשחרית אומרים יוצר 'אורות מאופל'. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן. מפטירים 'ואיש בא'. אין מזכירים נשמות. קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

א בראש חודש אין אֵבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. בליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'. אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא'. הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'אדיר הוא', וממשיך בניגון יום חול.

ב מנהגי ימי חול של חודש ניסן: אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן. בימי שני

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נה
זריחה	6:20	6:18	6:25	7	7
שקיעה	7:07	7:06	7:04		
זריחה	6:19	6:17	6:24	8	8
שקיעה	7:08	7:07	7:05		
זריחה	6:17	6:15	6:23	9	9
שקיעה	7:09	7:08	7:06		
זריחה	6:16	6:14	6:22	10	10
שקיעה	7:09	7:08	7:06		
זריחה	6:15	6:13	6:20	11	11
שקיעה	7:10	7:09	7:07		
זריחה	6:14	6:12	6:19	12	12
שקיעה	7:11	7:10	7:08		
פלג המנחה	5:46	5:47	5:48		
זריחה	4:39	4:37	4:40	13	13
זריחה	6:13	6:10	6:18		
ק"ש א'	8:39	8:40	8:40		
ק"ש ב'	9:26	9:27	9:28		
תפילה ב'	10:31	10:31	10:32		
חצות	12:40	12:40	12:41		
שקיעה	7:11	7:10	7:08		

הפסקה שנייה		תזריע	
מברכין הלבנה בערב		מפטי': ואיש בא מבעל שלשה	
		מוצאי שבת	
		י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים	
		7:45 7:45 7:45 7:45 7:45 7:45	
ראשון	שני	שלישי	רביעי
6:19:45	6:18:30	6:19:45	6:19:45
זריחה רמות		שבת	שישי
6:19:45		6:19:45	6:19:45

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ר' לוי יוסף ברויער רב ומייסד עדת ישורון וושינגטון הייטס בניו יורק ח' א « רבי ר. משה ב"ר מיכאל אויערבך מדעסוי, תקכד. • רבי ברוך אב"ד וורמיישא אבי המהר"ם מרוטנבורג, מח. • רבי יונה יוסף הלוי הורוויץ רבה האחרון של פרנקפורט, תשל.

ממנהגי ליל הסדר

יקח את המצה האמצעית מג' המצות ויבצענה לשתיים, ויכוין לבצוע חלק אחד גדול מהשני להצפינו לאפיקומן, בתוך נרתיק בד מרוקם בעיטורים מתאימים.

נהגו שעורך הסדר משלשל על כתיפו את האפיקומן המונח במפה ומהלך אנה ואנה, ומספר לבניו: "ככה יצאו אבותינו ממצרים", "משארותם צרורות בשמלותם על שכמם" (שמות יב, לד). יש העושים כן עם מקל ביד, על שם הכתוב "ומקלכם בידכם". יש שלהליכה זו מניחים גיגית מלאה מים בחדר ומדלגים עליה, זכר לקריעת ים סוף.

לאחר מכן מצניעים את האפיקומן שבתוך המפה המיוחדת, בין כר לכסת תחת מראשותיו. יש הנוהגים, כדי להשאיר את הילדים עירניים, להניח להם לגנוב את האפיקומן, ולקבל תמורתו מתנה כלשהי. בזמן רבותינו הראשונים לא נהגו כן, אלא בליל הסדר יש שהיו משתעשעים עם ילדיהם בצורות שונות, בין היתר בכך שהיו 'חוטפים' את מה שלפניהם ומחזירים להם דרך משחק, והילד היה נהנה מתשומת הלב. אף בדורות האחרונים לא היתה גניבת אפיקומן מקובלת בקרב רבים מבני אשכנז, ויש מגדולי האחרונים באשכנז שהתנגדו לגניבה זו בחריפות. לפיכך במקום להעניק 'מתנת אפיקומן' על החזרת הגניבה, יש הנותנים לילדיהם 'פרסי יושר' על שלא שלחו ידם בגניבה. ויש אבות המחביאים את האפיקומן, ומי מהילדים שמצליח למצאו, מקבל פרס עבור תגליתו.

באמירת ההגדה יכוין כל אחד לקיים מצות עשה דאורייתא של סיפור יציאת מצרים, ונכון לפרש את ההגדה לנשים ולילדים לפי הבנתם. נהגו לתרגם את ההגדה ללשון אשכנז (ובימינו בכל ארץ לפי הלשון המדוברת בה), כדי שייבינו הבנים ושאר המסובים.

יש נוהגים לפתוח את הדלת לפני אמירת 'הא לחמא', כדי שמי שעומד בחוץ ישמע את הכרזת 'כל דכפין ייתי ויכול', יכנס ויצטרף לסעודה.

מגלים את המצה ומסירים את הביצה והזרוע (שהן זכר לפסח וחגיגה) מתוך הקערה (שלא יראה כמגביה קדשים בחוץ), ומגביהים אותה - כל המסובים יחד - ואומרים 'הא לחמא', ואחר כך מחזירים את הביצה והזרוע לקערה. מוזגים כוס שני (ורבע כוס של אליהו).

יצוה להסיר את הקערה מעל השולחן כדי שישאלו התינוקות: "הלא עדיין לא אכלנו?". וישיב להם שאסור לאכול בטרם שייספרו בשבחו של מקום ובספור יציאת מצרים. שכן מצוה בשאלה, כמו שנאמר: "כי ישאלך בנך".

יב בשחרית אומרים יוצר 'אתי מלבנון'.
'הכל יודוך' אומרים לסירוגין עם הש"ץ החל משבת זו עד לימי הסליחות.
נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון. זולת 'אומרת אני'. בחזרת הש"ץ של שחרית אומרים קרובות 'אוני פטרי'.
לאחר קדיש 'תתקבל', לפני הוצאת ספר התורה, הרב דורש את דרשת שבת הגדול מענייני פסח. את דרשתו פותח באגדה, ממשיך בהלכה ומשלים באגדה. הוא מסיים במלים: "ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן".
אחר הדרשה אומרים קדיש דרבנן.
הרב חיוב לעלות לתורה.
הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לחודש ניסן.
אין מפטירים 'וערבה' אלא מפטירים בשל פרשת השבוע 'וארבעה אנשים' ומסיימים במילים: 'בשער וימת'. איו מזכירים נשמות.
קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.
במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אין אומרים בציבור 'עבדים היינו'.
בערבית של מוצאי שבת אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

ד אין אומרים 'מזמור לתודה' ולא 'למנצח'.

לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ 'אל ארך אפים בניגון הימים שאין אומרים בהם תחנון, והקהל חוזר ואומרו אחריו. מכריזים בבית הכנסת את סוף זמני אכילת חמץ ושריפתו. להלן הזמנים לפי המג"א:

	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
אכילת חמץ	9:53	9:55	9:54	9:53	9:54	9:53
שריפת חמץ	11:15	11:17	11:16	11:16	11:16	11:15
שעה עשירית	3:55	3:57	3:56	3:57	3:55	3:56
חצות	12:37	12:39	12:38	12:38	12:38	12:38

מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג.

הבכורים מתענים בערב פסח, וראה בלוח מנהגי אשכנז פירוט מנהגי תענית זו.

הנהיגו קדמונינו לעשות עירובי חצרות במצה שמתקיימת ימים רבים ואינה מתעפשת, ולכן קבעו לערב החצרות בערב פסח, שהוא זמן אפיית המצות.

פירוט מנהגי עירובי החצרות ראה בלוח מנהגי אשכנז.

אומרים מערכות 'ליל שימורים, אותו א' חצה' ובברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'אזכרה שנת' (הביכור נמצא רק במחזורי אשכנז המובהקים).

אין אומרים הלל ואין עושים קידוש בבית הכנסת.

אחר התפילה מברך איש את רעהו: 'בויא גוט' (בנה היטב, בכנין בית המקדש - כלשון פיוט ההגדה החביב 'אלמעכטיגר גאט נון בויא דיין טעמפל שירה' - 'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב').

טו אומרים יוצר 'אור ישע', אופן 'ראשו כתם'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אהבוך', גאולה 'ברח דודי עד שתחפץ' בניגון (פיוטים) אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

תולים פרוכת לבנה. הש"ץ אינו לובש סארגנס (קיסל).

לפני התפילה בלחש הש"ץ מכריז: "מכלכל חיים בחסד", ואין אומרים לא 'משיב הרוח' ולא 'מוריד הטל', כל ימי הקיץ.

אצל הנוהגים כמנהג הפרושים לומר 'מוריד הטל' בקיץ, מכריז הש"ץ: "מוריד הטל".

תפילת טל נאמרת בתוך חזרת הש"ץ. פותחים את ארון הקודש בתחילת חזרת הש"ץ וסוגרים אותו לפני קדושה. ברכה ראשונה של חזרת הש"ץ נאמרת בניגון שבת.

מנחה של יום טוב: 'אשרי' ו'בא לציון' נאמרים בניגון שבת; חצי הקדיש לפני העמידה, שתי הברכות הראשונות של חזרת הש"ץ והקדושה - בניגון יום חול; 'לדור ודור' והברכה האמצעית - בניגון יום טוב; שלוש הברכות האחרונות - בניגון יום חול; קדיש 'תתקבל' בניגון מיוחד למנחה של יום טוב.

לפי מנהג אשכנז מקדמת דנא לפני עשיית מצוות אין אומרים לא 'לשם יחוד' ולא 'הנני מקיים', וגדולי אשכנז לא היתה דעתם נוחה מהדפסתן בסידורים המאוחרים.

הרב (או הש"ץ) מברך וסופר בקול רם, ואחריו חוזר על כך הציבור. נשים מברכות וסופרות.

טז חול המועד חייב בהנחת תפילין לשיטת רבותינו שבאשכנז בכל הדורות. ראה עוד במנהגי חו"ה סוכות.

טז שבת חול המועד פסח: סדר קבלת שבת נאמר בשלמות, ככלל בשבת השנה.

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות בהן קוראים בשני ספרי תורה.

מקדשים בבית הכנסת ככלל שבת.

ספירת העומר לפני 'עלינו'.

בשחרית 'אדון עולם' נאמר בניגון 'אדיר הוא'.

הש"ץ פותח בנעימת יום טוב כאמירת 'הגבור לנצח' ולא פותח ב'שוכן עד'.

'בפי ישרים' בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

את סוף 'ישתבח' החל מ'א' ההודאות' אומר הש"ץ בניגון 'אדיר הוא' וממשיך בו עד סוף חצי הקדיש.

אומרים יוצר 'אהוביך אהבוך'. 'הכל יודוך' עד 'תתברך צורנו' בניגון שבת. ומשם והלאה עד העמידה ממשיכים בניגונים של יום טוב ראשון של פסח.

אופן 'דודי שליט'. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אלה וכאלה'. גאולה 'ברח דודי אל שאנן' (פיוטים) אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא. בכמה מחזורים נדפסו בתחתית עמודי פיוטי שביעי (של פסח).

לפני הוצאת ספרי התורה קוראים שיר השירים בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחיינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר קריאת המגילה, קדיש יתום.

חלקו הראשון של קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון שבת וחלקו השני - בניגון 'אדיר הוא'.

'מי שברך' לעולה השביעי נאמר אחרי הגבהת הספר הראשון. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מתחילים את ההפטרה מ'היתה עלי יד', ומסיימים במילים: 'נאום ה'.

באחרונה שבברכות ההפטרה אין מזכירים ענין פסח. אין מזכירים נשמות.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

במוצאי שבת מזמרים 'לדוד ברוך' ו'למנצח בניגונות' ומאריכים כאמירת 'והוא רחום' ו'ברכו' ככלל מוצאי שבת. אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'. סופרים את העומר לפני 'יתן לך' ומבדילים בבית הכנסת ככלל מוצאי שבת.

כ ליל שביעי של פסח: בארץ ישראל: שרים 'מה טובו לפני ברכו'.

אומרים מערבות 'אורי וישעי'. (במחזורי אשכנז המובהקים).

בברכת 'אמת ואמונה' נאמר הקטע מ'המעביר בניו' עד 'לך ענו שירה' בנעימה מיוחדת.

בברכת 'השכיבנו' אומרים את הביכור 'מתי אבוא'.

אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק: 'ידבר משה'.

קידוש בלא 'שהחינו'. ספירת העומר. עלינו. 'יגדל' בניגון יום טוב.

כא שחרית שביעי של פסח: אומרים יוצר 'ויושע שושני'. אין אומרים אופן. נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אי פתרוס'. (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

את הקטע המתחיל במילים 'ממצרים גאלתנו' אומר הש"ץ בניגון מיוחד לפרשת בשלח ושביעי של פסח. יש הממשיכים בניגון זה עד גאל ישראל, ויש שהחל מהמילים שירה חדשה ועד גאל ישראל אומרים בניגון הידוע לכרית מילה. אין אומרים גאולה.

קרובות בחזרת הש"ץ 'אותותיך ראינו' (פיוטים אלה הם גם במחזורי פולין-ליטא).

בפיוט 'אילי הצדק ידועים' אומר הש"ץ סוף כל קטע בנעימה ידועה. הקהל מצטרף אל הש"ץ באמירת חצאי הפסוקים שבסוף כל קטע. בקטע האחרון, 'שם יקרא', פותח הש"ץ ב'ציון יקנא', ואומרו עד סופו בניגון נבחר. ומסיימים ש"ץ וקהל ביחד את הפסוק האחרון בניגון של הפסוקים.

בסילוק 'חסדי ה' אזכיר', הקטע באמצע הסילוק המתחיל 'חסדי ה' כי לא תמנו', שובש מאוד בידי הצנזורה. נוסח הפייטן מופיע בתדפיס בפני עצמו וכן בספר 'מערבים וקרובות'.

ברכת כהנים נאמרת בניגון 'אדיר הוא'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אדיר הוא' קדיש 'תתקבל' אחר הלל נאמר בניגון נבחר.

קריאת התורה - שביעי של פסח

הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב.

יש הנוהגים לומר ברגלים י"ג מידות ותחינת רכוננו של עולם' (רבון העולם).

בהוצאת ספרי התורה שרים 'על הכל' לסירוגין הש"ץ והקהל. הרב הוא הש"ץ עד סוף הכנסת ספרי התורה.

לאחר ההפטרות מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל או חזן ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד'. ואחר כך או חזן הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוה שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן).

אין אומרים 'יזכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים לאומרו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'.

מוצאי פסח: מאריכים ביותר ב'והוא רחום' ו'ברכו', ומכנים אותו: 'ברכו של חמץ' (חמצדיגען ברכו).

לאחר קדיש 'תתקבל' סופרים את העומר ומבדילים בתוך בית הכנסת לפני 'עלינו'.

כב אסרו חג של פסח: אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'.

כג פרשת אחרי מות: 'לכה דודי' נאמר בניגוני שבתות רגילות ולא בניגון ספירה. בשחרית אין אומרים 'זולת'.

מחציתו הראשונה של הקדיש שאחר קריאת התורה, נאמרת בניגון מיוחד לחודש ניסן, ומחציתו השניה - בניגון מיוחד מחמת ברכת החודש. מפטירים 'הלא כבני כושיים'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים 'מי שברך' לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: 'ראש חודש אייר יהיה ביום הרביעי וביום החמישי'. הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון 'הלכה ותוספות' ויש שנהגו בניגון 'לכה דודי' של שבתות הספירה, וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר.

במנחה אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף. אחר מנחה מתחילים לשנות פרקי אבות, וכשבת זו שונים פרק ראשון.

פרקי אבות: בשבתות בין פסח ושבועות שונים מידי שבת אחר מנחה פרק אחד.

בין שבועות וי"ז בתמוז שונים מידי שבת שני פרקים. אחר י"ז בתמוז אין שונים פרקים כלל.

לאחר הפרקים אומרים קדיש יתום.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת														
<p>ה' דחווה"מ פסח</p> <p>ה' לעומר, 'יעלה ויבוא', קה"ת: ספר א' 'ויעשו בני' את הפסח" ספר ב' 'והקרבתם'.</p>	28	<p>שביעי של פסח</p> <p>ו' לעומר, מערבית, יוצר, זולת, קרובות לשחרית, קה"ת: ספר א' 'בשלה" ספר ב' 'והקרבתם". במוסף מתנת יד. במוצאי"ט 'חמצדיקין ברכו'.</p>	30	<p>אסרו חג</p> <p>ח' לעומר, א"א תחנון ולמוצא, תזכורת לשלם מתנת יד</p>	<p>רביעי</p> <p>ח' לעומר, א"א תחנון</p>	<p>חמישי</p> <p>ט' לעומר, א"א תחנון. אא"א בניגון.</p>	<p>שישי</p> <p>י' לעומר, א"א תחנון</p>	<p>שבת מברכין</p> <p>המולד יום רביעי 11:41 חלק' 8</p>													
<p>הדלקת נרות</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים</p> <p>6:42 6:57 6:51 6:52 6:42 6:49</p>		<p>מוצאי החג</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים</p> <p>7:57 7:57 7:57 7:57 7:57 7:57</p>					<p>שבת מברכין</p> <p>המולד יום רביעי 11:41 חלק' 8</p>														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה</p> <p>5:56 6:02 5:56 5:53</p> <p>זריחה</p> <p>שקיעה</p> <p>7:22 7:19 7:21 7:21</p>		<p>שלישי</p> <p>30</p>	<p>רביעי</p> <p>1</p>	<p>חמישי</p> <p>2</p>	<p>שישי</p> <p>3</p>	<p>שבת</p> <p>4</p>															
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה</p> <p>5:51 6:00 5:54 5:53</p> <p>זריחה</p> <p>שקיעה</p> <p>7:23 7:20 7:22 7:23</p>																					
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה</p> <p>5:50 5:59 5:53 5:53</p> <p>זריחה</p> <p>שקיעה</p> <p>7:23 7:21 7:23 7:24</p>																					
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה</p> <p>5:49 5:58 5:52 5:52</p> <p>זריחה</p> <p>שקיעה</p> <p>7:24 7:22 7:24 7:25</p>																					
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה</p> <p>5:48 5:57 5:52 5:52</p> <p>זריחה</p> <p>שקיעה</p> <p>7:25 7:23 7:25 7:25</p> <p>פלג המנחה</p> <p>5:59 5:57 5:59 5:57</p>																					
<p>י"א לעומר, א"א צדקתך, אבות א'.</p> <p>אחרי מות</p> <p>מפטי': הלא כבני כושיים</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים</p> <p>8:01 8:01 8:01 8:01 8:01 8:01</p>																					
<p>עה"ש א'</p> <p>זריחה</p> <p>ק"ש א'</p> <p>ק"ש ב'</p> <p>תפילה ב'</p> <p>חצות</p> <p>שקיעה</p> <p>4:08 4:11 4:11 4:11</p> <p>5:48 5:51 5:57 5:51</p> <p>8:22 8:24 8:24 8:23</p> <p>9:13 9:14 9:15 9:13</p> <p>10:21 10:21 10:22 10:21</p> <p>12:37 12:37 12:37 12:36</p> <p>7:26 7:25 7:23 7:26</p>																					
							<table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>5:56:30</td> <td>5:55:35</td> <td>5:56:30</td> <td>5:56:30</td> <td>5:56:30</td> <td>5:56:30</td> <td>5:56:30</td> </tr> </table> <p>זריחה רמות</p>	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	5:56:30	5:55:35	5:56:30	5:56:30	5:56:30	5:56:30	5:56:30
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת															
5:56:30	5:55:35	5:56:30	5:56:30	5:56:30	5:56:30	5:56:30															

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: « רבי גירוש היהודים מורמיישא באמצע חזרת הש"ץ שחרית. ח' כג » תענית גזירות קלן. ח' כד » רבי מאיר להמן אב"ד מגנצא, תרן. ח' כו » רבי יעקב יוקב ברלין בעל "באר יעקב" מרבני פיורדא, תקי.

תולדות רבי מנחם אריה קניגסהופר

(נכתב ע"י צאצאיו)

ר' מנחם אריה בנו של ר' יעקב יהודה, בן הרב שמואל קניגסהופר שהיה אחיו של הרב משה יונה קניגסהופר הרב בפירודא..

נולד בהלברשטט שבגרמניה בכ"ט אייר תרס"ח ליעקב יהודה וקריןדל (טרלובסקי).

למד בתחילה אצל הרב יחיאל יעקב וינברג בבית המדרש לרבנים בברלין, ולאחר מכן בישיבת מיר שבליטא עד שנת תרצ"ו.

כשהציעו לו את משרת הרבנות הוא סירב, אך כשאמרו לו שאם הוא לא יכהן כרב, יעמידו במקומו רב רפורמי, הוא הסכים לקחת על עצמו את עול הרבנות.

בשנת תרצ"ז הוסמך לרבנות והחל לכהן כרב בדרזדן שבגרמניה בשנת תרצ"ח עבר לכהן כרב של הקלאוס בהמבורג לאחר פטירת הרב הקודם רבי פינחס במברגר. לאחר שניצל ממוות בליל הבדולח נמלט עם משפחתו מגרמניה לאנגליה. אחרי המלחמה פתח תלמוד תורה וישיבה בלונדון.

באזור שנת תש"כ עלה לארץ והיה משגיח בישיבת חפץ חיים כפר סבא (במשך הזמן שונה שמה של הישיבה לישיבת אור יהודה על שם האדמו"ר רבי יהודה לייב אשלג).

בארץ ישראל היה חברותא של האדמו"ר הרב ברוך שלום אשלג ולמד איתו ספרי קבלה. כמו כן מסר שיעורים בבית הכנסת איצקוביץ בבני ברק.

נפטר בב' אייר תשס"ה ונקבר בהר הזיתים.

ספריו, 'בשמים ממעל' על התורה, 'האדם בעולמותיו', הקדמות וביאורים על תורת הקבלה, 'פשוטו של מקרא' על התורה, 'סולו המסילה' - ביאור על מסילת ישרים, 'דובר אמת בלבבו' על ספר יושר דברי אמת.

התכתב כמה פעמים עם הרב יחיאל וינברג, התשובות מודפסות בספר שרידי אש תחת השם שומרי משמרת הקודש.

א בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים בערבית באמירת 'והוא רחום'.

בליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; בליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'. 'אדון עולם' בניגון מיוחד.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לשון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה, וממשיך בניגון יום חול.

ב מנהגי אבלות של ימי הספירה מתחילים ביום ב' באייר ונמשכים עד שבועות, בהפסקת יום ל"ג בעומר. והתירו תספורת בערב שבועות. נישואין בימי הספירה אסורים עד שבועות, מלבד ראש חודש אייר ובי"ח בו הוא ל"ג בעומר.

'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

ג בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אזכרך דודי', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה.

מפטירים 'התשפוט' ומסיימים במילים: 'וידעת כי אני ה'. ב'מי שברך' של קהל, אחר המילה 'באמונה', מוסיפים את המילים: 'ומי שירצה להתענות שני וחמישי ושני'. אחר מנחה שונים פרק ב' של אבות..

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נז
זריחה	5:50	5:47	5:56	5	י"ב לעומר, א"א תחנון
שקיעה	7:27	7:26	7:24		
זריחה	5:49	5:46	5:55	6	י"ג לעומר, א"א תחנון. אא"א בניגון
שקיעה	7:28	7:27	7:25		
זריחה	5:48	5:45	5:54	7	י"ד לעומר, א"א תחנון, בערבית מכריזים: "יעלה ויבוא"
שקיעה	7:28	7:27	7:25		ערב ראש חודש
זריחה	5:47	5:44	5:53	8	ט"ו לעומר, יעלה ויבוא, בערבית מכריזים 'ראש חודש'
שקיעה	7:29	7:28	7:26		א' דראש חודש
זריחה	5:46	5:43	5:52	9	ט"ז לעומר, יעלה ויבוא.
שקיעה	7:30	7:29	7:27		ב' דראש חודש
פלג המנחה	6:00	6:03	6:02	10	הדלקת נרות
זריחה	5:46	5:42	5:52		י"ח לעומר, מתחילים אבלות הספירה. מהיום והלאה אסורים בנישואין, ריקודים ותספורת. לכה דודי בניגון מיוחד לימי הספירה.
שקיעה	7:30	7:30	7:28		י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים
	6:00	6:01	6:02		6:51 7:06 7:00 7:00 6:51 6:58
זריחה	4:03	4:00	4:03	11	י"ח לעומר. זולת 'אזכרך דודי'. אבות ב'. 'שיר המעלות בשוב ה' בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה.
זריחה	5:45	5:42	5:51		קדושים
שקיעה	7:31	7:30	7:28		מפטי': התשפוט מוצאי שבת
					י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים
					8:07 8:07 8:07 8:07 8:07 8:07
					ראשון שני שלישי רביעי חמישי שישי שבת
					5:50:20 5:49:25 5:50:20 5:50:20 5:50:20 5:50:20 5:50:20
					זריחה רמות

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כח « רבי שבתי שפטל הורוביץ בן השל"ה בעל ווי העמודים רב בפפד"מ ופיורדא, תך. • רבי נתן במברגר רב ראשי בוירצבורג ובוואריה (תרעט), תרעט. ח' כט « צוועטשגען תענית (תענית השזיפים-תענית באמברג). ח' ל « רבי אברהם ברודא ב"ר שאול מפפד"מ, תעז. • רבי יעקב נתנאל ב"ר נפתלי צבי הירש ווייל אבד קרלסרוה בעל "קרובן נתנאל" (תקכט), תקכט. • רבי יעקב ישראל ב"ר צבי מעמדין היעבץ בעל מור וקציעה ועוד. ח' א « רבי צבי הירש אשכנזי ה'חכם צבי' אב"ד ק"ק אשכנזים באמשטרדם, תעת. ח' ב « רבי מנחם אריה קניגסהפר, רב ברודון והמבורג, תשסה. ח' ג « רבי לוי יוסף ברויער רב ומייסד עדת ישורון וושינגטון הייטס בניו יורק.

אין לבני אשכנז לבטל מנהגיהם מפני פסקי הרמ"א

מתוך הקדמת ספר 'ויכוח מים חיים' לרבי חיים מפרידבורג, חבירו של הרמ"א בישיבת לובלין, ואחיו של המהר"ל מפראג.

גם עיקר השגתי אינו רק שאוכיח במקצת דבריו (של הרמ"א) שסותרים זה את זה, ושהיה נעלם ממנו חילופי מנהגים של ב"י כמו שהרב ז"ל היה מוכרח להודיע חילופי בני מדינתו ממנהגי בני מזרח, (דהיינו עדות המזרח), כמו כן הוא הכרח גדול להודיע חילופי מנהגי בני אשכנז ממנהגי מדינת פולין.

שאם הרב לא רצה לבטל מנהגו מפני מנהג ארץ ישראל, כל שכן שאין לבני אשכנז לבטל מנהגם מפני מנהג מדינת פולין. וכן כתב בתשובת מהרי"ל בסי' ק' בשם הרא"ש שאין לבטל מסורת אשכנז בשביל שאר מדינות, כי התורה ירושה להם לאשכנזים מימות החורבן.

ואפילו אם היה המסורת שקולים אין לבטל מסורת מדינה זו בשביל מסורת מדינה אחרת אפילו באיסורי דרבנן, וכל שכן באיסורי דאורייתא.

והנה הרב עצמו לא כתב בהקדמת ספרו רק ממנהג בני מדינתו, ולא זכר מנהג אשכנז כלל. ובהקדמת המגיה זכר בפירושו: "פולניה, רוסיה, פיהם (בוהמיה) מעררין (מוראביה)" והרחיב עוד את הגבול וכתב "ואולי בכל מקום אשר תשיג לשון אשכנז בין היהודים. הרי שמסתפק אם הדברים מגיעים גם כן לבני אשכנז אם לאו. אכן המדפיס הוסיף ליה מדיליה, והזכיר גם כן אשכנז בפירוש בדף הראשון, כי עיני הקונים לעולם ישוטטו תחילה בתחילת הספר. ובזה הרבה לו קונים מכל המדינות. ואינו כן, כמו שאבאר אי"ה.

ולהיות כי מדינת פולין הוא ארץ מולדתי, ונתגדלתי שם בין ברכי עיקרי ראשי הישיבות שהיו אז באותה המדינה, ובפרט בישיבת הגאון המופלא מהר"ר שכנא ז"ל למדתי בזמן שלמד בו גם כן הרב המחבר באופן שמנהגי ארץ מולדתי עדיין חקוקה ומצויירת בלבי מגרסא דינקותא. וזה לי גם כן כ"ו שנים שעמדתי בשתי קהילות קדושות ווירמיש ופרידבורג, ושואף הולך הייתי תמיד גם כן בקרית מלך רב קהילת קודש פרנקפורט יע"א. ותמיד דרשתי וחקרתי ושאלתי היטב אחר מנהגי המדינה באופן שגם מנהג אשכנז אינו נעלם ממני. על כן באתי הלום בעזרת האל אשר לשמו הגדול אני נושא כוונת לבי ורעיוני.

תיקון ליל שבועות

(מתוך שרשי מנהג אשכנז)

המנהג להיות נעורים בליל חג השבועות לא היה נפוץ בעם ישראל בדורות הראשונים אמנם יחידים היו נוהגים כן, וכבר מתקופות קדומות מאוד כמו בית שני וזמן התנאים, וכל זה בצורה של יחידים.

רק בזמן ר"ש אלקבץ (מחבר לכה דודי לפני 400 שנה) לאחר שהוא וחבורתו זכו לגילויים גדולים במהלך תיקון הלילה והדברים פורסמו באיגרת שכתב, (ומובאת בשל"ה וברוב ספרי ה"תיקון" הנפוצים היום) ומאז כבר כתב בן דורו האריז"ל ש"פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות" אך בתחילה היה נהוג רק אצל בעלי תורה, אך כמה עשרות שנים אחר כך כותב השל"ה שבארץ ישראל "כולם כאחד מגדולים ועד קטנים וכן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעיהם" כך נהגו גם בכל ארצות הספרדים כעדות החיד"א.

בארצות אשכנז התקבל המנהג מאוחר יותר. בספר יוסף אומץ ובספר מנהגי וורמייזא (לפני 350 שנה) מובא ש"המדקדקים על פי קבלה" ו"יש לומדי תורה", נוהגים כך. בזמן המג"א, (300 שנה אחורה) "כבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן" ובסופו של דבר התקבל באופן מוחלט בכל הקהילות.

צורת הלימוד של ליל שבועות מובא בזוהר. (שהוא המקור למנהג ה"משמר" בליל שבועות) "מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובמדרשות המקרא ורזי החכמה". איך בדיוק עושים את כל זה? האריז"ל מסביר שזה על ידי ראש וסוף כל פרשה, נביא או מסכת, וכך נחשב כאילו למד כל התורה כולה בכתב ובעל פה. צורת לימוד זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל כולל אשכנז, פולין, ליטא, ובנותיהן.

הלימוד צריך להעשות דווקא בחבורה, (ולא ביחיד) כדברי הזוהר הקדוש. גם באיגרת ר"ש אלקבץ מובא שהמגיד גער בהם על שלא היו עשרה ומנעו מעצמם הרבה טובה. (ואחר כך בכו הרבה על שלא זכו להיות עשרה בלילה הראשון) וכן השל"ה כתב שישתדלו להיות עשרה כי אז תשרה עליהם השכינה, וכך נהגו בכל המקומות בעולם ללמוד את התיקון בעשרה. (רק בדורות האחרונים בטל עניין ה'חבורה' במזרח אירופה) סדר תיקון ליל שבועות הוא חלק בלתי נפרד מהמנהג של להיות ניעורים בליל שבועות. בזמן החיד"א היו יחידים שרצו להשאר ניעורים כל הלילה אבל ללמוד מה שלבם חפץ. ותמה עליהם החיד"א, הרי כל המקור להישאר ערים בלילה הזה הוא מהזוהר והאריז"ל והם הם אמרו שצריך ללמוד אז את סדר התיקון, ולמה לקחו לעצמם רק חצי מדבריו והתעלמו מהחצי השני?

מאז שהתפשט המנהג בישראל, ידועים לנו עשרות גדולי תורה מכל הארצות שנהג לומר את התיקון בלילה הזה. גם בדור האחרון, כשבישיבות ליטא חדלו מאמירתו, עדיין המשיכו כמה מגדולי ליטא לומר לעצמם את כל הסדר של התיקון. (כך נהגו למשל האדר"ת, הסטטיפלר ואחריו הגר"ח קנייבסקי, (שמרן החזו"א הורה לו בבחירתו לומר את התיקון אף שבישיבתו כולם למדו אז גמרא). הגרש"ז אוירבך ואחריו בנו הגר"ש, הגראי"ל שטיינמן, ר' הלל זקס, ועוד הרבה מגדולי ישראל.

בקהילות אשכנז עד הדור האחרון כולם נהגו ללמוד בחבורות את תיקון ליל שבועות. בכתי הכנסת והמדרש, וגם בבתים פרטיים. גם בישיבות היו הבחורים לומדים את התיקון בישיבה יחד עם ראש הישיבה.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
יא	ראשון 19	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
יב	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	שבת
יג	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	שבת	שבת
יד	רביעי	חמישי	שישי	שבת	שבת	שבת	שבת
טו	חמישי	שישי	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
טז	שישי	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
יז	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
יח	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
יט	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כ	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כא	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כב	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כג	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כד	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כה	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כו	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כז	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כח	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
כט	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת
ל	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת	שבת

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: יא « רבי אהרן פפויפר, ראש ישיבת מהרש"א יוהנסבורג, תשנ"ג. טו « רבי אהרן וירמש בעל "מאורי אור", תקצ"ו. רבי אברהם אליהו קפלן, ראש בימ"ד לרבנים ברלין, תרפ"ד. טז « רבי דוד ב"ר שמעון הקשר מראשי ישיבת קול תורה.

סעודות לג בעומר באשכנז

מהרי"ל הלכות סעודה: "כשהיו הבחורים אוכלים אצלו ... בל"ג בעומר" ["אבל ל"ג בעומר היה מזמין ג"כ בעלי בתים של העיר ונכבדים"]

שו"ת מהרי"ל החדשות "וכל היכא דנהנה מסעודת ת"ח כאילו נהנה מזיו שכינה כמו שדרשו רבותינו ז"ל מסעודת יתרו הלכך ל"ג בעומר נמי סעודת מצוה הוי. ומכאן שנהגו התלמידי חכמים לערוך סעודה בל"ג בעומר לתלמידיהם, וכיון שהיו יושבים שם חכמים, זה נחשב לסעודת מצווה". מהרי"ל: "נוהגין הבחורים לעשות ביום ל"ג בעומר יום שמחה ומשתה".

לקט יושר "ואכל בכל ל"ג בעומר עם גיסו מוהר"ר אברהם קלוזנר בסעודתו עם הבחורים ... ואותו מנהג יו"ט דרבנן".

דרכי משה: "ומרבים בו משתה ושמחה קצת".

מנהג דק"ק פפד"מ: "כתבתי גם מנהג ותיקין שהיו נוהגין בה אבותינו עד הנה לא נטה ימין ושמאל מנתיבותם, כי מנהג אבותינו תורה היא. בראשון כל ל"ג בעומר יתן כל בע"ב שיעלה ערכו יותר משני מאות זהובים, מידה יין להרב ולשאר בני ישיבה. והנותן יין משובח הרי זה משובח".

הגהות למנהגי וורמייזא: "ל"ג בעומר תינוקות של בית רבן בטילין בו, והמלמדים נותנים יין שרף לתלמידים, והרבנים והתלמידים רגילים לשמוח בו במשתה ושמחה".

הגהות חוות יאיר שם: "והוא יומא דמפגרי ביה רבנן. והמלמד מחוייב לתת לתלמידיו ביציאתו מבית הכנסת בשחרית בחמשה עשר ובל"ג בעומר יין שרף ולק"ח טוב מכיסו לא מכיס התלמידים כי כן המנהג".

מנהגי וורמיישא "בפורים ובחמשה עשר באב ובשבט ובל"ג בעומר המה יומא דמפגרי ביה רבנן, ובפרט חמשה עשר ול"ג בעומר, למלמדים ולתלמידיהם. באותן ימים בטלו הבית המדרש של המלמדין ואין הנערים באים לבית רבם ללמוד".

דברי קהלת לר"ש בלאך: בל"ג בעומר פסקה המגיפה שהמיתה רבים מתלמידי ר' עקיבא לפיכך מכנים יום זה גם בשם 'שילעופעסט', 'הג התלמידים'.

בפסוק 'וזכרתי', מנמיך בפסוק 'והארץ' ומרים מ'ואף גם זאת' עד סופה של התוכחה.

אחרי עלייתו, עושים לו 'מי שברך' בנוסח מיוחד בנוסף ל'מי שברך' הרגיל, ובשניהם מזכירים אותו בשמו.

בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֶזֶק וְנִתְחַזַּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב י, יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"). העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר ויש המתחילים בניגון רק מ'יתברך' שיש לו ניגון מיוחד לשבת ברכת החודש.

הקריאה למפטיר מתחילה מ'וכל מעשר בקר'. מפטירים 'ה' עזי ומעזי'.

אין מזכירים נשמות ואין אומרים מי שברך לקהל.

מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש סיון יהיה ביום הששי". הקהל אינו חוזר

על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות'), וממשיך בו בתחילת 'אשרי'. אחר מנחה שונים פרק ה' של אבות..

יז ל"ג בעומר: בשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון.

אין אומרים תחנון בשחרית אבל במנחה שלפניו ובמנחה בו ביום אומרים.

יש שנהגו שאין האבל עובר לפני התיבה בכל תפילות ל"ג בעומר אף לא ל'אשרי' ול'מנצח'. בעל 'יארציט' עובר.

ל"ג בעומר הוא יומא דמפגרי ביה המלמדים ותלמידיהם, ואוכלים ושותים מעט יותר לשמחת היום.

נמנעים מלהשתתף בהילולות לציון פטירת רשב"י ושאר צדיקי עולם.

כד 'לכה דודי' נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בנעימת עצב. אומרים זולת 'אלהים אל דמי', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה.

לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזה הלשון: "יעמוד מי שירצה".

בתוכחה הקורא מנמיך את קולו מהפסוק 'ואם לא תשמעו' עד 'ואז ירצו את עונם' ומרים את קולו

מנהג קישוט בית הכנסת בשבועות

המנהג נזכר כבר בדברי הזמן לאחשוורוש, כמובא בתרגום שני למגילת אסתר (ג, ח. וכן בעוד מדרשים לאסתר). וכן במהרי"ל, לקט יושר, רמ"א ועוד.

נאמרו בזה כמה טעמים: לזכר הר סיני שצמחו בו עשבים; לשמחת יום טוב בעלמא; זריקת תפוחים כדי להזכיר זכותנו שהקדמנו נעשה לנשמע כמו התפוח שפריו קודם לעליו; כי בעצרת נידונים על פירות האילן; זכר להבאת הביכורים בעצרת; כי בו נשלם ג' חודשים מלידת משה רבינו והושם בו בין קני הסוף ביאור.

הגר"א התנגד להצבת אילנות משום איסור 'חוקות הגויים', שהתחילו בכך בסמוך לימיו. אך הרבה פוסקים לא חששו לדבריו, בגלל שהם מקפידים לעשותו באופן מסוים שאין אנו עושים כמותם באופן ההוא, וכן משום שאין אנו עושים כן כדי להידמות להם. ראה עוד: רבי גדליה אבערלאנדער, אור ישראל (מאנסי), כ, תש"ס, קלו - קנ.

מפטירים 'והיה מספר בני ישראל'.

לאחר אמירת 'יקום פורקן' מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבוכך'. תחילה קורא הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן מתחיל את ההזכרה המיוחדת

לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר.

בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שברך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'.

אחרי 'אשרי', עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בנעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומר עמו בלחש.

הנוסח הנכון הוא: וַיִּנְקֹם בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׂפוּךְ. (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'יהללו' בניגון שבו מסיימין לומר 'אב הרחמים'.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה קריאת התורה מסתיימת ב'בן אהרן הכהן' לפני 'ויפקד'.

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

אחר מנחה שונים פרק ו' של אבות. בערבית של מוצאי שבת אין אומרים 'ויהי נועם' ו'ואתה קדוש'.

אין אָבֵל עוֹבֵר לִפְנֵי הַתִּיבָה בְּכָל הַתְּפִילּוֹת. בְּעַל 'יארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'הוא רחום'.

כליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון שבועות (תחילת 'אקדמות').

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

בחזרת הש"ץ של מוסף, הש"ץ אומר את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' בניגון שבועות, וממשיך בניגון יום חול'. לכה דודי נאמר בניגון המיוחד לימי הספירה.

בשחרית לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בנעימה ידועה, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת.

הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד, וכן באוצר פיזי שבתות השנה 'השיר והשבח'. נוסח 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בנעימה, אך מסיימו בניגון שבת.

זולת 'אלהים באזנינו' בניגונה המיוחד.

<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:34 5:38 5:30 שקיעה 7:45 7:42 7:44 7:45</p>	<p>מ' לעומר</p>	<p>ראשון 2</p>	<p>נה</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:34 5:38 5:30 שקיעה 7:46 7:43 7:45 7:46</p>	<p>מ"א לעומר</p>	<p>שני 3</p>	<p>נו</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:34 5:38 5:30 שקיעה 7:46 7:44 7:46 7:46</p>	<p>מ"ב לעומר</p>	<p>שלישי 4</p>	<p>נז</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:34 5:38 5:30 שקיעה 7:47 7:44 7:46 7:47</p>	<p>מ"ג לעומר</p>	<p>רביעי 5</p>	<p>נה</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:33 5:38 5:29 שקיעה 7:48 7:45 7:47 7:47</p>	<p>מ"ד לעומר, בערב מכריזים: "ראש חודש".</p>	<p>ערב ר"ח, יום כיפור קטן 6</p>	<p>נט</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:33 5:38 5:29 שקיעה 7:48 7:45 7:47 7:48 פלג המנחה 6:15 6:16 6:17 6:17</p>	<p>הדלקת נרות מ"ה לעומר. יעלה ויבוא. 'לכה דודי' בניגון מיוחד לימי הספירה.</p>	<p>ראש חודש 7</p>	<p>ז</p>
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 3:43 3:43 3:39 זריחה 5:33 5:38 5:29 ק"ש א' 8:11 8:11 8:09 ק"ש ב' 9:06 9:07 9:05 תפילה ב' 10:17 10:18 10:17 חצות 12:38 12:40 12:39 שקיעה 7:48 7:45 7:47 7:48</p>	<p>מ"ו לעומר, אומרים 'אהבה' (אותך כל היום) ו'זולת' (אלהים באזנונו שמענו). אומרים אב הרחמים ומזכירים נשמות ההרוגים וגדולי הראשונים. במנחה אין צדקתך. אבות ו'. 'שיר המעלות בשוב ה' בניגון 'לכה דודי' של ימי הספירה.</p>	<p>שווארץ שבת 8</p>	<p>שבת ט</p>

במדבר

מפטי": והיה מספר

מוצאי שבת

י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים
8:26 8:26 8:26 8:26 8:26 8:26

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
5:35:05	5:34:55	5:35:05	5:35:05	5:35:05	5:35:05	5:35:05

זריחה רמות

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כה « תענית רקנדורף. ח' כו « רבי משה חיים ב"ר יעקב חי לוצאטו הרמח"ל (ראה ישיבת פיורדא ח"א 426). ח' כז « רבי אברהם שמואל בכרך אב"ד וורמיישא. שעה. ח' כח « רבי דוד שטראוס, מרבני פיורדא, תקכב. • תענית הופפנשטטר. ח' כט « רבי אברהם ב"ר שמשון וויטמונד, תקלג. ח' א « תענית וורמיישא על רצח היהודים בשנת תתנו (ראה קינה מ). ח' ב « רבי אריה לייב ברלין "מהרל"ב", מרבני פיורדא, תקעד. • רבי רפאל הלוי מהנובר בעל "תכונת השמים" (תקלט), תקלט.

ה מחליפים את הפרוכת, המעילים, כסויי עמוד החזן והבימה באלה המיוחדים לחג. מקשטים את בית הכנסת בעשבים ומעמידים בו ענפי אילנות סרק. ילדים קולעים מחרוזות בשלל צבעים מפרחים ריחניים (שנלקטו ממקומות שאין בהם חשש גזל), מעטרים במ את ארון הקודש והבימה ומקשטים במ את פתחי בית הכנסת ובתי המגורים. לעיטור ספרי התורה יש הקולעים כתרים מפרחים צבעוניים ומניחים אותם על ספרי התורה במקום כתרי הכסף ורימוני הכסף. רבותינו הקפידו שלא לבטל מנהג קדמונים זה, לשמחת הרגל ולכבוד התורה. אומרים מערבות 'וירד אביר'. (כל פיוטי שבועות דידן של יום א' הם גם במחזורי פולין-ליטא). אחר 'השכיבנו' אומרים את הפסוק: 'וידבר משה'. נעורים כל הלילה ולומדים בחבורה את סדר 'תיקון ליל שבועות'. ילדים גדולים משתתפים בלימוד זה. בני החבורה יושבים סביב שולחן ובראשם הרב. כל אחד מהנוכחים, לסירוגין לפי סדר הישיבה, קורא בקול רם קטע מהתיקון, ושאר בני החבורה אומרים עמו בלחש. כשגמר הראשון את הקטע שלו, מתחיל היושב לימינו בקריאת הקטע הבא. וכן הלאה עד הסוף. הואיל והקטעים מרובים הם, חוזר כל אחד לקרוא בהגיע תורו כמה פעמים. חלק התורה נקרא בטעמי המקרא, חלק הנביאים - בנגינת ההפטרה, חלק התהלים - בניגון אמירת תהלים בציבור, חלק המגילות - בניגון, שאר הכתובים - בנגינת ההפטרה (מלבד איוב ומשלי

שאינו לנו בהם מסורת נגינה), וחלק המשניות - בניגון לימוד תורה שבעל פה. באמירת עשרת הדברות נוהגים לעמוד, ויש המקדימים לעמוד כמה פסוקים לפני כן, שלא להבדיל בין דברי תורה. אבל אומר קדיש יתום בסיום התורה, וכן בנביאים וכן בכתובים. אחר גמר כל סדר משה סדרי משנה אומרים 'רבי חנניא בן עקשיא' וקדיש דרבנן, וכן אחר גמר כל חלק נוסף בסדר הלימוד, כפי שמצויין בספרי תיקון ליל שבועות. פסוקי מגילת איכה נאמרים בלחש. מזמורי התהלים נאמרים לסירוגין פסוק בפסוק. יש מרבתינו שנמנעו מלומר את התחינות הקבליות והתפילה על תיקון כרת שבסוף הלימוד. בכמה קהילות בגמר הלימוד נהגו לומר 'יגדל' ו'אדון עולם' בנגונים מיוחדים. במהלך הלימוד עומדים לרשות הלומדים מאכלים ומשקאות. יש העורכים הפסקה להגשתם בין לימוד תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

ו אחד המתפללים אשר ישן בלילה אומר את הברכות בקול רם מ'על נטילת ידיים' עד 'גומל חסדים טובים' וגם את ברכות התורה, ומכוין להוציא את המכוונים לצאת. אומרים יוצר 'אדון אמנני'; אופן 'ועתה בני'; נוסח 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אנכי שמעת'.

בחזרת הש"ץ אומרים קרובות 'אורח חיים'. (במחזורי פולין-ליטא הן הקרובות לשחרית יום ב' דשבועות). אומרים 'א' נא'. לפני הוצאת ספרי התורה קוראים מגילת 'רות' בברכה מתוך מגילה של קלף. אין מברכים 'שהחינו'. ובמקום בו נוהגים שהציבור כולו קורא את המגילה מתוך מחזורים מודפסים, אין מברכים עליה כלל. אחר הקריאה אומרים קדיש יתום. הוצאת ספרי התורה בניגוני יום טוב. 'אקדמות' אומרים אחר קריאת פסוק ראשון בתורה. בעת אמירת 'אקדמות' מכסים את ספר התורה. העולה לתורה אינו אומר 'אקדמות' כלל, לא את חרוזי הש"ץ ולא את חרוזי הציבור, משום הפסק ברכה שלו. לאחר ההפטרה מברכים עבור 'מתנת יד'. אחד מראשי הקהל אוהז ספר תורה בידו ומברך את הרב ב'מי שברך' של 'מתנת יד', ואחר כך אוהז הרב את ספר התורה ומברך ב'מי שברך' של 'מתנת יד' את כל הקהל. (המעוות שכל אחד קיבל על עצמו לתת כמתנת יד עבור לומדי תורה ועניי ארץ ישראל וירושלים, נאספות אחר החג ונשלחות ליעדן). אין אומרים 'יזכור' ברגלים, כי אסור לעורר עצב בימי חיוב דאורייתא של שמחה, כמבואר בראשונים. המורגלים לאומרו כמנהג פולין-ליטא, יכולים לאומרו בשעת אמירת 'מי שברך' של 'מתנת יד'. בחזרת הש"ץ אומרים אזהרות 'אתה הנחלת'. אחר האזהרות הש"ץ אומר 'אז שש מאות' בניגון 'בראש השנה יכתובן'.

יום	ראשון	א' של הגבלה	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ג	9	א' של הגבלה	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ד	10	ב' של הגבלה מברכיך הלכנה בערב	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ה	11	ערב שבועות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ו	12	שבועות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ז	13	אסרו חג	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ח	14	הדלקת נרות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה
ט	15	שבת	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה

נשא							
מפטי': ויהי איש אחד							
מוצאי שבת							
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים		
8:29	8:29	8:29	8:29	8:29	8:29		
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	
5:34:10	5:34:10	5:34:10	5:34:10	5:34:10	5:34:10	5:34:10	זריחה רמות

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ג « תענית במגנצא לזכר פרעות תתנו בעיר(ראה קינה מ), ראה קינה מ. ח ד « רבי בנימין וואלף המבורג, בעל "שער הזקנים", תרי. • רבי יוסף אברהם ב"ר פינחס וולף, מייסד סמינר וולף. ח ה « רבי אורי שרגא הלוי קלרמן מפרנקפורט, ראש ישיבת כנסת חזקיהו כפר חסידים. ח ט « רבי אביגדור ב"ר יצחק קרא מחבר "אחד יחיד".

קשר של תפילין - מרובע סתום

על פי הספר 'פרי אליעזר'

המרובע - כתבו שיוצא ממנו צורת ד'. ואם כן ברור שלא התכוונו לצורת ד' שהתחדשה בזמננו.

לפני שנת ת"ק אין באף ספר איזכור על שני מנהגים בקשר. ומוכח שהיה מנהג אחיד בכל ישראל. והרמב"ם וחינוך כתבו שהקשר ידוע בעם ישראל, ואם כן הוא הוא הקשר המרובע המפורט בראשונים.

הבית יוסף (או"ח סי' לב) מביא כמה ראשונים שמפרטים בצורה ברורה את הוראות עשיית הקשר ולהלן דבריו מלווים באיורי עזר:

וזה לשון הר"י אסקנדרני ז"ל: "ויעשנו כמין דלי"ת - כן כתוב בשימושא רבא: 'והיכי עביד

לה? דעייף לתרתי רישי דרצועה' וכו'. פירוש, שישים התפילין על ארכובתו, ויחזרו הרצועות כלפי פניו,

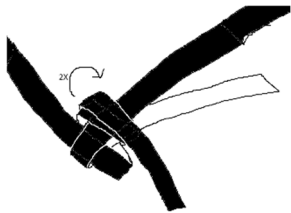
ויקה הרצועה שמצד שמאלו בהיות התפילין נגדו על ארכובתו ויעשנה כעניבה, ושל ימין יעשה בה כמו כן,

ומכניס העניבה השמאלית בשל ימין,

וכופל הרצועה מתחת העניבה שתי פעמים, כי בזה תהא מלמטה צורת דלי"ת ממש, מלבד הריבוע

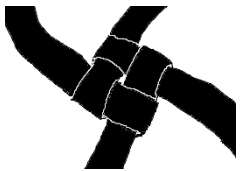

העליון. ואם יכפול הרצועה פעם אחת בלבד, תצא הקשירה מלמטה דמות שתי וערב, על כן יכפלוה שתי פעמים,

ואז יקה הרצועה שמצד השני ומכניס אותה לתוך העניבה ותחב-

ומהדק, ויצא לו ממנו צורת דלי"ת, עכ"ל

"קשר של תפילין הלכה למשה מסיני", לפי רוב הראשונים וכן נפסק בבית יוסף, אם שינה צורת הקשר - התפילין פסולות.

צורת הקשר - מרובע סתום. כך כתבו 20 גאונים וראשונים מכל תפוצות ישראל. וכן כתבו למעלה משישים אחרונים. וכך היה מנהג רוב ישראל עד הדורות האחרונים.

נראה שבסביבות שנת ת"ק התפשט הקשר החדש שצורתו כאות ד', הוא תפס תאוצה במהירות מכיון שהיה נראה משכנע, שהרי הוא דומה לאות ד'.

ומכאן התעוררה השאלה: הרי בקשר המרובע אין צורת ד'?

הפוסקים השיבו שתי תשובות לשאלה זו:

א. הרצועות היוצאות מן הקשר הן בצורת ד' ולא הקשר עצמו. (מהרי"ל, תוס' יו"ט, משנ"ב).

ב. בקשר עצמו יש ד' כשלוקחים שלושה מתוך ארבעת הריבועים של הקשר.

גם אלו שכתבו שהקשר צריך להיות בצורת ד', התכוונו לקשר המרובע, שהרי כל הגאונים והראשונים שפירטו איך מכינים את הקשר

י	ראשון	16	אומרים תחנון כרגיל	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:33 5:38 5:33 זריחה	5:29 7:52 7:51 7:49 7:52 שקיעה													
יא	שני	17	אומרים תחנון כרגיל	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:38 5:34 זריחה	5:29 7:52 7:51 7:49 7:52 שקיעה													
יב	שלישי	18	אומרים תחנון כרגיל	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:38 5:34 זריחה	5:29 7:52 7:51 7:49 7:52 שקיעה													
יג	רביעי	19	אומרים תחנון כרגיל	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:38 5:34 זריחה	5:30 7:52 7:51 7:49 7:52 שקיעה													
יד	חמישי	20	ס"ז קידוש לבנה כל הלילה	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:39 5:34 זריחה	5:30 7:53 7:52 7:50 7:53 שקיעה													
טו	שישי	21	הדלקת נרות	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:39 5:34 זריחה	5:30 7:53 7:52 7:50 7:53 שקיעה													
טז	שבת	22	בהעלותך	י-ם ב"ב ק"ס ח"פ	5:34 5:39 5:34 זריחה	5:30 7:53 7:52 7:50 7:53 שקיעה													
<p>מפטי': רני ושמחי</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>י-ם ב"ב ק"ס ח"פ</p> <p>8:31 8:31 8:31 8:31 8:31 8:31</p> <table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>5:34:30</td> <td>5:34:35</td> <td>5:34:30</td> <td>5:34:30</td> <td>5:34:30</td> <td>5:34:30</td> <td>5:34:30</td> </tr> </table> <p>זריחה רמות</p>				ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	5:34:30	5:34:35	5:34:30	5:34:30	5:34:30	5:34:30	5:34:30	<p>אבות ג' ד'. את פסוקי המסעות קוראים בניגון מיוחד. חמישי קורא עד 'ויסעו' שישי עד 'את רוחו עליהם'. מפטירים 'רני ושמחי בת ציון'.</p>	
				ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת									
5:34:30	5:34:35	5:34:30	5:34:30	5:34:30	5:34:30	5:34:30													
<p>ע"ש א' 3:43 3:43 3:43</p> <p>זריחה 5:34 5:39 5:34</p> <p>ק"ש א' 8:12 8:13 8:12</p> <p>ק"ש ב' 9:08 9:09 9:08</p> <p>תפילה ב' 10:19 10:20 10:20</p> <p>חצות 12:41 12:43 12:42</p> <p>שקיעה 7:53 7:50 7:52</p>																			

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: יג « פוגרום פרנקפורט שנת ה' א' , ראה פירוט בקינה מג. טו « רבי ר. יצחק עזריאל זעליג ב"ר אריה יהודא ליב קרא מגלוגא אב"ד הנובר, תקט"ו. רבי אברהם שמואל בנימין שפיצר אב"ד המבורג , תרצד. • תענית הצלה בהלברשטט.

בראשוני אשכנז אין עדות למנהג שבחור לא יתעטף בטלית, ואדרבה: רבים מהם העתיקו להלכה ולמעשה את לשון הגמ' שקטן היודע **להתעטף** חייב בציצית.

ועוד יתירה מזאת בספר חסידים [מבני ריינוס] מפורש שבחורים התעטפו בטלית, וכה דבריו בסימן תמו: מעשה באחד שאמר לו המת בחלום שימות, פעם אחת אמר לו "התוודה במהרה תמות, וכו'... הזכות שאתה בחור ואתה מתעטף בציצית שהתחלת מחדש והזהוב שנתת לת"ח עני, פדאוך מן המות ותחיה".

בשלב כלשהו בסוף תקופת הראשונים החל להתפשט המנהג בריינוס להמתין עד הנישואין.

באוסטרייך נשאר המנהג שגם בחורים מתעטפים בטלית, כפי שרושם תלמיד מהרי"ל, סוף הל' נישואין, שבני ריינוס סמכניהו על הדרשת סימוכין [דברים כב, יב] 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה [דברים שם, יג] 'כי יקח איש אשה'. ותלמיד מהרי"ל שהיה מבני אוסטרייך כן נהג להתעטף והוא עצמו קנה לכבוד חתונתו טלית חדשה.

כמנהג ריינוס המאוחר, כן כתב מחותנו של מהרי"ל ה"ה רבי זליגמן בינגא; אחרי הביאו דברי התוספתא הוסיף שבאשכנז אינם נוהגים כך וז"ל: ובאשכנז רגילין כשנשא אשה אז יתעטף בציצית, וילפינן מדכתיב 'גדילים תעשה לך' וסמך ליה 'כי יקח איש אשה' - מהר"ז בינגא עמוד קח. בכתבי מהר"ם מרוטנבורג, מצאנו שמועות סותרות:

בספר תשב"ץ של רבי שמשון ב"ר צדוק [מבית מדרשו של מהר"ם]. סימן תסד, הביא את האסמכתא הנ"ל לגבי מנהג חופה וסיים: "ונראה לי מכאן ומהאסמכתא] סמכו בזה המלכות של אשכנז שלא להתעטף בציצית עד לאחר הנישואין". [דבריו הובאו ע"י רבי משה מצוריק, בהגהותיו לסמ"ק - סמ"ק מצוריק, ח"ב עמוד צז].

לאידך בספר מנהגיו של מהר"ם כתוב לאמר: ביש מקומות נהגו החתנים הבחורים להתחיל עיטוף ראשן בטלית בחתונתם, וסמך לדבר וכו' - 'מנהגים דבי מהר"ם' עמוד 38. הרי דנקט שהבחורים מנעו מעיטוף ראשם, אולם עיטוף גופם מאן דכר שמיה. איברא כי יש לתרץ בדוחק שכונת

טלית לבחורים (מתוך 'מנהגי הקהילות')

ה'מנהגים' שהתעטפו בט"ק, וכל זה צריך לימוד. (אולי אפשר לנקד 'עיטוף ראשון'?).

על מנהג פפד"מ מעיד רבי זלמן גייגר: שאין מתעטפין בטלית עד שנושאים נשים, והנערים מברכים על בגד קטן שלובשים תחת לבושיהם 'על מצות ציצית'. וביו"ט כן מתעטפין בט"ג מבן יג' שנה ומעלה. והנה הטעם במהרי"ל אינו אלא סמך לדבר, אבל הטעם י"ל למען יהיו הפנויים נכרים בבית הכנסת ויבושו וימהרו ע"כ לקיים המצוה לקחת אשה. ועוד שעשו כן להחזיק המנהג הפשוט בכל ישראל ללבוש בגד ארבע כנפות תמיד, כי ע"י שאין לנערים טלית לא ימלטו מללבוש בגד ארבע כנפות להיות להם לציצית ולנשקם בעת ק"ש. - 'דברי קהלת' עמוד 46. היעב"ץ מעיד: המנהג עדיין בין האשכנזים שנערים אינם מתעטפים בט"ג. ומצדיק את המנהג "אין לתפוס עליהם כלל [דלא ככנה"ג שעירער] כי לא מצינו חיוב ט"ג מפורש, אפילו דמי שיש לו אשה וממון, כ"ש שאין להטיל חובה על הנערים, שאין להם עדיין מאומה משלהם, וקיי"ל ציצת חובת מנא". והרב כנ"ג דיבר כמנהג עירו שהנערים אינם לובשים ט"ק ולכן הציבור מנדב לכולם ט"ג, ומפני כבוד בעלמא הוא.

המנהג בדורות האחרונים

כאן הגענו למדרש פליאה, ואפרש שיחתי: כידוע שיסוד למנהג אוסטריה ופיהם הם מנהג אוסטריה הישן. ובסיס למנהג גרמניה הוא מנהג ריינוס, וכאן התהפכו היצירות; בארצות אוסטריה וגרמניה התעטפו הנערים בט"ג. ובפולין לא התעטפו.

מנהג פולין

הלבוש בהלכות ציצית אינו מזכיר כלל שפנוי אינו מתעטף, ואדרבה, אחרי ביארו דין ט"ק מסיים: מכל מקום מצוה מן המובחר הוא שיהא לכל אחד ט"ג מיוחד שיברך עליו בבית הכנסת, משום צניעות והכנעת הלב, - סימן ח סעיף ו.

כן לא מצאנו חילוק בין פנוי לנשוי אצל חכמי פולין: מהרש"ל רמ"א ותלמידיהם ב"ח מט"מ. ויתר על כך,

המג"א בסימן ח ס"ק ג, כותב: משמע בקדושין דף כט, שבחור לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח. הרי הגוף כן עיטפו בטלית, וכנראה שכן מנהג פולין בזמנו. וזה תואם את לשון מהר"ם הובא לעיל: הבחורים התחילו עיטוף ראשם מיום חתונתם. [נ"ל שדברי המ"א לקחים מהב"י סימן ח ד"ה ומכסה ראשו].

גם החוות יאיר כתב במקור חיים שבאשכנז אין בחורים מתעטפים ובפולין כן.

בבית מדרשו של בעל מנחת אלעזר ממונקאטש, לא היו הבחורים מתעטפים בטלית, אבל אם אירע שבאו בחורים מ'גליל העליון' (אויערלאנד) ואשכנז לא מיחה בהם לשנות מנהגם, - דחו"ש סעיף לז. וכן הורה גם בעל דברי יואל מסאטמר - קובץ פרי תמרים, גליון ז (כסלו תשמ"ב) עמוד סה.

מנהג אשכנז ואוסטרייך בדורות האחרונים

באוסטריה שמרו על המנהג הקדום, ופנוים וכן ילדים לפני בר-מצוה התעטפו בט"ג, עד דור אחרון.

באשכנז שינו את מנהגם בדורות האחרונים, והחלו להלביש גם ילדים בט"ג, כך שמעתי מעשרות יוצאי בני אשכנז וגליל העליון, וכך רשום בכמה מקורות, ונעלם ממני מתי החל שינוי זה, ומי הנהיגו, ונימוקם לכן? וכן השיב רבי נסים אברהם אשכנזי מאזמיר, כשנשאל מאנשי עירו היות שבאו כמה ת"ח מאשכנז העירה, והרווקים אינם לובשים ט"ג והדבר תמוה לרבים ובאו לשאול אמרי פיו.

וענה הרב: לכאורה מעיקר דינא דגמ' אין קפידא בכך. לאידך מדברי הרע"מ פרשת שלח, נראה דלאו שפיר עבדי שהרי מבואר שם שיש איסור לקרות ק"ש בלא ציצית.

...מיהו כמו זר נחשב שיהיה איש יושב ובטל ממצות ציצית בשביל שלא נשא אשה, וכבר ראתה עיני תמיהת בעל כנה"ג, ועוד יתירה מזאת הרי מדברי מג"א מבואר שבחור מתעטף בטלית, ורק את ראשו אינו מכסה.

<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:35 5:39 5:31 שקיעה 7:53 7:50 7:52</p>		ראשון 23	יז														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:35 5:40 5:31 שקיעה 7:53 7:50 7:52</p>		שני 24	יה														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:35 5:40 5:31 שקיעה 7:53 7:50 7:52</p>		שלישי 25	יט														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:36 5:40 5:31 שקיעה 7:54 7:51 7:53</p>		רביעי 26	ט														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:36 5:41 5:32 שקיעה 7:54 7:51 7:53</p>		חמישי 27	טא														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה זריחה 5:36 5:41 5:32 שקיעה 7:54 7:51 7:53 פלג המנחה 6:20 6:22 6:21</p>	<p>הדלקת נרות י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 7:14 7:29 7:23 7:24 7:14 7:22</p>	שישי 28	טב														
<p>י-ם ב"ב ק"ס חיפה עה"ש א' 3:46 3:46 3:45 3:41 זריחה 5:37 5:41 5:37 5:33 ק"ש א' 8:14 8:15 8:14 8:12 ק"ש ב' 9:10 9:11 9:10 9:09 תפילה ב' 10:21 10:22 10:21 10:21 חצות 12:43 12:44 12:43 12:44 שקיעה 7:54 7:51 7:53 7:54</p>	<p>אבות ה' ו' שלח לך מפטי': וישלח יהושע מוצאי שבת י-ם ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 8:31 8:31 8:31 8:31 8:31 8:31</p> <table border="1"> <tr> <td>ראשון</td> <td>שני</td> <td>שלישי</td> <td>רביעי</td> <td>חמישי</td> <td>שישי</td> <td>שבת</td> </tr> <tr> <td>5:35:50</td> <td>5:36:05</td> <td>5:35:50</td> <td>5:35:50</td> <td>5:35:50</td> <td>5:35:50</td> <td>5:35:50</td> </tr> </table>	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	5:35:50	5:36:05	5:35:50	5:35:50	5:35:50	5:35:50	5:35:50	<p>המולד יום שבת 13:09 10 חלק' שבת 29</p>	<p>טג</p>
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת											
5:35:50	5:36:05	5:35:50	5:35:50	5:35:50	5:35:50	5:35:50											

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כ « רבי מרדכי מאקלעס מליסא ב"ר אברהם אב"ד ברלין, תקנ"ו. רבי ר. משה סג"ל חריף ב"ר יעקב ברנדס אב"ד מגנצא, תקנ"ז. ח' כב « רבי דוד פרנקל אב"ד ברלין בעל "קרבן העדה" על הירושלמי (תקכב), תקכ"ב. רבי בנימין זאב יעקבזון אב"ד מחזיקי הדת קופנהגן (תשלג), תשלג. רבי ר. אברהם מאיר ב"ר ישכר בער הכהן אב"ד הנובר (תקי"ח), תקי"ח. רבי פינחס זליגמן ב"ר הירש פרום אב"ד באד-הומבורג (תרנח), תרנח. ח' כג « רבי אפרים פישל יואל אב"ד מויזלינג, תרי"א.

תפילין לפני בר מצוה

כתוב בגמ' [סוכה מב.] קטן היודע לשמור תפילין בטהרה [שלא יישן בהם ושלא יפיח בהם] חייב אביו לקנות לו תפילין, אולם כ' בעל העיטור דהקטן שמדובר כאן הוא בן י"ג שנה ויום אחד, וכן דעת רש"י עי' ביאור הגר"א.

והשו"ע [סי' ל"ז ס"ג] פסק כפשטות הגמ' דקטן חייב בתפילין, והרמ"א הביא את שיטת בעל העיטור וכ' 'וכן נהגו ואין לשנות' וכ"כ הלבוש,

אמנם הב"ח כ' שקטן בן י"ב שנה הלומד ת"ת ומבין יכול להניח תפילין דעליו נוכל לסמוך אם יודע לשמור את עצמו, וכ"כ המקו"ה, וכן מצדד הפמ"ג שיש לסמוך על הב"ח,

ובמג"א [שם סק"ד] כ' ועכשיו נוהגים להניח שנים או שלשה חדשים קודם הזמן, וכ"כ היעב"ץ [מגדל עוז י"ח ב'] והחיי אדם [כלל ס"ו ס"ה] והקיצור שו"ע [סי' י' סע' כ"ד]. והשו"ע הרב שם והערוה"ש [וראה להלן] והמשנ"ב שם.

ובמגן גיבורים שם סק"ד כ' שנהגו כמה חודשים וכ"כ השולחן שלמה והסולת בלולה [לרי"ל פוחוביצר המבורג תנ"ג] ובתורת חיים [שם סק"ו]

במנהגי וורמייזא [ח"ב עמ' קס"ד] כתב שנוהגים להניח חודש ימים או יותר, ובמנהגי ווירצבורג עמ' מ"ז כ' שנהגו ג' חודשים, וכ"כ ר"ש במברגר חנוך לנערים [מאינץ תרל"ב הל' תפילין פ"א ה"א], וכן כ' במנהגי אמסטרדם [פ"א ס"ו] וכן בתורת שבת [ווילן] סי' שמ"ג, ור"א אונא

ממנהגי יהדות אשכנז [ד' ג' 3] כתב חודש חודשיים ובערוך השולחן כ' ועכשיו מתחילין בחודש קודם, ויש שאין מתחילין כלל מקודם, והוא המנהג הנפוץ אצל בני ליטא ופולין בזמנינו שמתחילים חודש לפני הבר מצוה ויש גם שאין מקדימים כלל.

בעמידה של מוסף, בברכת 'אתה יצרת', בין פסוקי קרבן שבת לפסוקי קרבן ראש חודש, אומרים: **זֶה קֶרְבַּן שַׁבָּת וְקֶרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּאָמֹר.** במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

בסוף קדושה של מוסף אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט של שבת וראש חודש: 'אלהיכם יזריח'.

'לדור ודור' נאמר בניגון שבת, 'האל הקדוש' – בניגון יום טוב, עד 'כאמור', 'וביום השבת' – בניגון שבת, עד 'זה קרבן שבת', ומ'וקרבן ראש חודש כאמור, ובראשי חודשיכם בניגון יום טוב, 'ישמחו' – בניגון שבת, 'אלהינו' עד 'לטובה ולברכה' – בניגון יום טוב, 'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' – בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים, 'כי בעמך' עד סוף העמידה – בניגון שבת.

קדיש 'תתקבל' אחר מוסף נאמר בניגון נבחר. במנחה לוי קורא עד 'לחוקת עולם'.

אין אומרים 'צדקתך', ולפיכך הש"ץ אומר את הקדיש השלם בניגון מ'תתקבל' עד הסוף.

אחר מנחה שונים פרקים א'–ב' של אבות..

בליל שבת 'ברכו', 'מלכותך', 'ונאמר', 'השכיבנו' וחלקו השני של חצי קדיש נאמרים בניגונים המיוחדים לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

לפני תפילת העמידה של ערבית ליל שבת מכריזים: 'יעלה ויבא'.

בשחרית 'כפי ישרים' נאמר בניגון המיוחד לשבתות שקוראים בהן בשני ספרי תורה.

אומרים יוצר של שבת וראש חודש 'אלהינו אלהים אמת', אופן 'לך אלים' בניגון, נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, זולת 'אמונתך אמת'.

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'לכה דודי' של ימי בין המצרים.

שלישי קורא עד 'ביד משה לו'. חצי הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון שבת וראש חודש.

'מי שברך' לעולה האחרון בספר הראשון נאמר אחר הגבהתו. המגביה מוסר את הספר למכובד בהוצאת הספר השני.

מפטירים הפטרת שבת ראש חודש 'השמים כסאי'. אין מזכירים נשמות.

סיון ה'תשפ"ד

הזמנים לפי שעון קיץ

יוני 2024-יולי 2024

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נד
זריחה	5:37	5:42	5:33	30	
שקיעה	7:54	7:51	7:54		
זריחה	5:37	5:42	5:33	שני	נה
שקיעה	7:54	7:51	7:54	1	
זריחה	5:38	5:42	5:34	שלישי	נו
שקיעה	7:54	7:51	7:54	2	
זריחה	5:38	5:43	5:34	רביעי	נו
שקיעה	7:53	7:50	7:53	3	
זריחה	5:39	5:43	5:35	חמישי	נה
שקיעה	7:53	7:50	7:53	4	
זריחה	5:39	5:44	5:35	שישי	נט
שקיעה	7:53	7:50	7:53	5	
פלג המנחה	6:20	6:22	6:23		
זריחה	3:50	3:50	3:46	שבת	ז
זריחה	5:40	5:44	5:36	6	
ק"ש א'	8:17	8:18	8:15		
ק"ש ב'	9:12	9:13	9:11		
תפילה ב'	10:23	10:24	10:23		
חצות	12:44	12:46	12:45		
שקיעה	7:53	7:50	7:53		

הדלקת נרות						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	ערב ראש חודש
7:14	7:29	7:23	7:24	7:14	7:21	

מוצאי שבת						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	שבת
8:30	8:30	8:30	8:30	8:30	8:30	

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
5:38:05	5:38:30	5:38:05	5:38:05	5:38:05	5:38:05	5:38:05

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כז « רבי הילה וכסלר ממקובלי אשכנז , תרנד .

הרב ותלמידו – הערוך לנר ור"ע הילדסהיימר

נדפסו, ומאלו המצויות עדיין בכתובים. בשנת תר"ח, בהיות התלמיד בן כ"ח שנה, שלח אליו רבו תשובה הלכתית שכתב: "אחר הצעתי דברי הנ"ל לפני ידידי הרבנים מופלגים נ"י השיבו לי, ולמען ברר דבר הגדול הזה אעתיק דבריהם ומה שהשכתי עליהם, וזה יצא ראשונה מה שהשיב לי תלמידי הרבני היקר". נוסף לו נשלחה התשובה רק לאביו של ר' יעקב עטלינגר ולשני רבנים ידועים שכיהנו בקהילות.

דמותו פועלו ושיטתו של הרב שימשו נר לדרך של תלמידו. מרבו זה למד את דרך הפשט. בדומה לרב אשר הקים בקהילת אלטונא בית ספר ואף לימד בוב בעצמו, החרה אחריו התלמיד עם תחילת כהונתו כרבה של קהילת אייזנשטט ואחר כך בקהילת ברלין. גם בפעילותו הענפה למען ישוב ארץ ישראל הלך בעקבות רבו, וכמותו נכתר אף הוא בתואר "נשיא ארץ ישראל". במלחמתו התקיפה בתנועת הרפורמה על כל גילוייה, ראה דוגמא חיה במאבקו של רבו זה, אשר לא הסתגר בד' אמות של הלכה אלא השיב מלחמה שעה נגד תנועה זו. וכן בר' יצחק ברנייס אשר לחם בתקיפות רבה נגד ה"מתקנים". דוגמתם זו של רבותיו לימדה אותו שרב בישראל חייב גם לקחת חלק פעיל בשיפור המצב הדתי בכל תופעותיו, ובעקבות רבותיו אלו ששמעו הרצאות באוניברסיטה של וירצבורג פנה ללימודים כלליים.

אחרי פטירת רבו הסתמך רבי עזריאל במעשה רב של רבי יעקב עטלינגר שדרש בשפה הגרמנית ולכן דחה כל ניסיון לאסור דבר שראה אצל צדיקים וגאוני הדור.

בראשית שנת תקצ"ח עזב רבי עזריאל הילדסהיימר, והוא בן שבע עשרה שנה, את קהילת הולדתו הלבנשטט, בה למד עד אז תורה מפי רבה של הקהילה ואחרים, כדי לצקת מים על ידי הגאון רבי יעקב עטלינגר באלטונא.

בישיבה באלטונא למד בהתמדה רבה. בני הישיבה אמרו עליו שאילו היו עשרים וחמש שעות ביממה היה מוצא עוד שעה כדי ללמוד. על תקופת לימודיו זו כתב: "הנה אני כשלמדתי אצל אמ"ו באלטונא ולא הייתי רחוק כ"כ מבית אמי נ"ע, לא ביקרתי אמי ז"ל עד אחרי כלות ארבע שנים ומחצה, וגם לא בקשה אמי מורתי ז"ל זה קודם".

קשרים הדוקים נקשרו כבר בתקופה זו בינותם. הרב התיר לתלמידו לשמוע את דרשותיו הפילוסופיות של ה"חכם" ר' יצחק ברנייס, רבה של העיר המבורג הסמוכה לאלטונא. למרות נוהגו המקובל שלא לאפשר זאת לתלמידו, מחשש שהשכלתם התורנית אינה בשלה די הצורך.

ברבי יעקב עטלינגר ראה רבי עזריאל את רבו המובהק, לדוגמא: את פסקו באחת מתשובותיו ההלכתיות, בשנת תרכ"ב, הוא מתנה בהסכמת רבו זה, אותו הוא מכנה: "אמו"ר כבודי ומרים ראשי אבי אבי רבב ישראל ופרשיו", התנהלה בינותם חליפת אגרות ערה בדברי תורה. בשאלות אישיות ובצרכי הרבים. מתוך המכתבים שנשתמרו מתברר, שהתלמיד נהג להיוועץ ברבו לפני כל מעשה חשוב שהיה בדעתו לבצע.

מאיך, ראה גם הרב בתלמידו זה את תלמידו המובהק, ובאחת מתשובותיו להשגות רבנו כינהו "בני", יחסו הקרוב והלבבי לתלמידו ניכר מתשובותיו לר"ע שכבר

א	ראשון	ב' דראש חודש	יעלה ויבוא	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה
	7			זריחה	5:40	5:45	5:36
				שקיעה	7:53	7:50	7:53
ב	שני			זריחה	5:41	5:45	5:37
	8			שקיעה	7:53	7:50	7:53
ג	שלישי	מברכין הלבנה בערב		זריחה	5:41	5:46	5:37
	9			שקיעה	7:52	7:49	7:52
ד	רביעי			זריחה	5:42	5:46	5:38
	10			שקיעה	7:52	7:49	7:52
ה	חמישי			זריחה	5:42	5:46	5:38
	11			שקיעה	7:52	7:49	7:52
ו	שישי	הדלקת נרות		י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה
	12			זריחה	7:12	7:27	5:39
				שקיעה	7:20	7:12	7:51
				פלג המנחה	6:19	6:21	6:22
ז	שבת	חוקת	אבות ג' ד'	י-ם	ב"ב	ק"ס	חיפה
	13			זריחה	8:28	8:28	3:51
				שקיעה	8:28	8:28	7:51
				חצות	12:45	12:47	12:46
				שקיעה	7:51	7:48	7:51
				זריחה	5:41:10	5:41:10	5:41:10
				שקיעה	5:41:10	5:41:10	5:41:10
				חצות	12:45	12:47	12:46
				שקיעה	7:51	7:48	7:51

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ג « רבי יהושע ישעיה נויבירט בעל "שמירת שבת כהלכתה". רבי עזריאל הילדסהיימר, ,, תרנט. הרב פנחס הלוי הורוביץ בעל "ההפלאה". • תענית על שריפת הספרים בפרסי. • רבי ר. יהודה ב"ר שמעון אשכנזי טיקטין סופר פרנקפורט טרוויש מח"ס באר היטב, תקח. ח ו « רבי ר. מרדכי גומפיל ב"ר מנחם מנדלי בער (אופנהיים) דיין בפפד"ם, תקכב. ח ז « רבי פינחס קוהן אב"ד אנסבך ממנהיגי אגו"י, תשא.

חופת טלית

מקורות מתורה נביאים וכתובים

צורת החופה הקדומה ביותר שידועה לנו לדעת כמה ראשונים, היא עיטוף החתן והכלה בבגד אחד.

• **"ותקח הצעיף ותתכס"** דרבקה, היה לדעת כמה ראשונים, הכנסה לחופה. (ר"א מבונא, תשב"ץ מהר"ם מרוטנבורג, מהר"ם מינץ, סמ"ק מצורף, מהרי"ל ועוד)

מצינו בעוד כמה מקומות בתורה שהחופה היא על ידי פריסת בגד על חתן וכלה:

• **"ולא יגלה כנף אביו"** (דברים כג) אשת אביו נקראת "כנף אביו" בגלל שנישאה לו על ידי פריסת כנף בגדו. (רמב"ן על התורה, העמק דבר, הכתב והקבלה, בעל הטורים).

• **"בבגדו בה"** - רבי עקיבא אומר כיון שפירש טליתו עליה, שוב אין רשאי למכרה". פריסת הטלית היא משמעות נישואין. (המנהיג, כל בו, ארחות חיים, רבינו פרץ, תלמיד הרשב"א, משיב נפש (לבעל הב"ח) על רות, כנסת הגדולה).

• **"גדילים תעשה לך ... אשר תכסה בה"** וסמך ליה "כי יקח איש אשה" וזה מלמד שהאיש לוקח האשה על ידי עיטוף בטלית. (הרוקח, המנהיג, הדר זקנים (על התורה), רבינו אפרים על התורה, ר' חיים פלטיאל, מהרא"ט, כנסת הגדולה, ים של שלמה, (כתובות פא) מטה משה, ר' אברהם חילדיק, כל בו).

• **"ופרשת כנפיך (כנף בגדך) על אמתך"** (רות ג) רש"י מסביר שהוא לשון נישואין. (וכן מסבירים המנהיג, רוקח, ריא"ז (כתובות א' יא) רבינו בחיי (שמות כא), אבודרהם, דרישה (סא) רש"י (קידושין יח) מנהגים בידיש, משיב נפש (לבעל הב"ח) שו"ת

הלכות קטנות, שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' כג) מור וקציעה או"ח כב, הכתב והקבלה, העמק דבר, נהר מצרים).

• **"ואפרוש כנפי עליך ... ותהיי לי"**. (יחזקאל טז) דהיינו נישואין על ידי פריסת כנף הבגד. (רש"י המנהיג, אבודרהם, ועוד).

ביאור המילה חופה

המילה חופה היא מלשון כיסוי, בעיקר כיסוי הצמוד לעצם המכוסה. (לדוגמא: סנדל החופה את רוב הרגל, בשר החופה את רוב העטרה, ועוד כיו"ב) ובהתאם לזה החופה נקראת על שם שמחפים ומכסים את החתן והכלה בבגד צמוד. (המנהיג, ר"א מבונא, העיטור, אבודרהם, מעשה רוקח, תשב"ץ ארחות חיים, כל בו, מטה משה).

גם בזמן חז"ל החופה מתוארת על ידי פריסת בגד כמו שראינו לעיל מהגמ' בקידושין "כיון שפירש טליתו עליה - לשם אישות". וכן שם דף ג. "למעוטי חופה" מסביר תוס' רי"ד "אם פירש טליתו עליה לשם קידושין".

בזמן הגאונים מובא (תשובות ר' שר שלום גאון) שבישיבתו של ר' שר שלום גאון מכניסין החתן והכלה תחת הטלית ומברכין ז' ברכות. (תחת הטלית המובא כאן, אין הכוונה לטלית פרושה ומתוחה מעל ראשיהם אלא מונחת ממש עליהם, והראיה ממה שמובא שם בסוף "ונעשתה נדה, היא יוצאה מתחת הטלית" ואין שום סברא שתצא מתחת הטלית כשהיא נדה אם לא היה מדובר בבגד משותף שאסור משום הרחקה) גם העיטור כשדן על שיטת הגאונים בעיטוף הטלית הוא אומר "וכן חתנים מי היו מתעטפין בכך?" עיטוף

החתנים שאליו מתכוין בעל העיטור לדעת כמה פוסקים, הוא חופת הטלית.

וכן מובא בראשונים, (שהבאנו בסוגריים לעיל) וכן בזמן האחרונים נהגו בחופת טלית בכל העדות (למעט פולין ומזרח אירופה, וכן עדות ספרדיות בודדות).

צורת חופה זו המופיעה בששה מקומות במקרא, וכן בגמ' במס' קידושין (שפירש טליתו עליה), ובגאונים, נכתבה גם בספרי הראשונים (28 ראשונים), והאחרונים (59 אחרונים).

החיד"א מעיד שמנהג חופת טלית הוא "מנהג פשוט בארץ הצבי" ואחריו כתבו אחרונים נוספים שכן היה מנהג ארץ ישראל וירושלים עד לפני כמאה שנה. וכתבו הפוסקים שאחת המעלות בחופה זו היא הצניעות, מכיון שאסור לקדש 'בשוק' (דהיינו במקום שיש הרבה אנשים), ולכן מכסים אותם כדי להסתיר את הקידושין מעיני ההמון.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	14						
ב		15					
ג			16				
ד				17			
ה					18		
ו						19	
ז							20

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	5:40	5:44	5:48	5:44	5:41	5:44	5:49
ב	7:51	7:50	7:48	7:51	7:50	7:50	7:48
ג	5:41	5:45	5:49	5:45	5:42	5:46	5:50
ד	7:50	7:49	7:47	7:50	7:49	7:49	7:47
ה	5:42	5:46	5:51	5:46	5:42	5:46	5:51
ו	7:49	7:48	7:46	7:49	7:49	7:48	7:46
ז	5:43	5:47	5:51	5:47	5:43	5:47	5:51
ח	7:48	7:48	7:46	7:49	7:48	7:48	7:46
ט	6:19	6:18	6:19	6:17	6:19	6:18	6:19
י	3:58	4:01	4:01	4:01	3:58	4:01	4:01
יא	5:44	5:47	5:52	5:47	5:44	5:47	5:52
יב	8:22	8:24	8:24	8:23	8:22	8:24	8:24
יג	9:16	9:17	9:18	9:16	9:16	9:17	9:18
יד	10:26	10:27	10:28	10:26	10:26	10:27	10:28
טו	12:46	12:46	12:47	12:46	12:46	12:46	12:47
טז	7:48	7:47	7:45	7:48	7:48	7:47	7:45

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ח « בפפד"מ אמירת תהילים וקדיש לרגל השריפה הגדולה בשנת תקנו ובה נשרפו יותר מ120 בתים במהלך המלחמה מול צרפת. • יום הצלת ככהופן. ח י « בפפד"מ תענית חצי יום לזכר אסון השריפה בשנת ת"פ. ח יג « רבי מאיר לרנר אב"ד אלטונה, תרצ.

מנהגי השבוע

אולם במלה אחרונה של רצה ו'שים שלום' דהיינו 'לציון' ו'בשלום', הניגון שוב עולה. בשני וחמישי, אחר נפילת אפים באמירת ה' אלהי ישראל, את הקטעים הנאמרים בקול מסיימים בניגון יורד. לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ אל ארך אפים בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומרו אחריו. סוף חצי קדיש שאחר קריאת התורה מסתיים בניגון יורד. במנחה של ערב שבת וערב ראש חודש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה.

כא 'לכה דודי' נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל. הש"ץ אומר בנעימת עצב ידועה 'על הראשונים' עד 'זולתך', אומרים זולת 'אל אל חי ארנן', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. החרוז החוזר הוא 'אל תחרש אל' (ולא 'אל דמי לך') מפטירים 'דברי ירמיהו' (נדפס בפרשת מטות). משבת זו והלאה, אין שונים פרקי אבות אחר מנחה.

לפני הוצאת ספר התורה אומר הש"ץ אל ארך אפים בניגון הפזמון 'שעה נאסר', והקהל חוזר ואומרו אחריו. במנחה, קוראים לישראל לעלות לתורה, בלא הזכרת שמו, במילים: "יעמוד מפטיר". 'ענו'. 'שים שלום' במקום 'שלום רב'. רבון העולמים של תענית. בארץ ישראל: הכהנים עולים לדוכן. בחוץ לארץ: הש"ץ אומר 'או"א ברכנו'. אין אומרים 'אבינו מלכנו', ולא 'שומר ישראל'.

מנהגי בין המצרים

הש"ץ אומר 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי חול של בין המצרים, והניגון יורד במילים: 'ה' לי ולא אירא', וכן יורד הניגון במילים 'על נטילת ידיים', 'מלך מהולל בתשבחות', 'אמן ואמן'. את המילים 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' אומר בניגון טעמי איכה. בחזרת הש"ץ של שחרית ומנחה יורד הניגון במילים: 'מגן אברהם', 'מחיה המתים', 'וקרא זה אל זה ואמר', 'לעומתם ברוך יאמרו'. את ברכת 'ולירושלים עירך' כולה אומר בניגון ידוע של קינות, ואת חתימת הברכה – בניגון טעמי איכה. גם בסוף שלוש הברכות האחרונות יורד הניגון,

יז ביום זה מתחיל הש"ץ לנגן את ניגוני התפילה המיוחדים לימי בין המצרים (ראה להלן). עוטפים את ספר התורה כמעיל שחור עד אחרי קריאת התורה של מנחה, שאז מחזירים את המעיל הרגיל. אומרים סליחות בברכת 'סלח לנו' של חזרת הש"ץ אחר המילים 'כי פשענו'. סדר הסליחות הוא כמנהג אשכנז המובהק. את הפזמון 'שעה נאסר' אומר הש"ץ בנעימה מיוחדת. אחר אומרו את החרוז הראשון חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר החרוזים והקהל עמו בקול נמוך. בסופו חוזר הקהל לומר את הקטע הראשון בקול רם ובנעימה. לפני ברכת 'רפאנו' אומר הש"ץ ברכת 'ענו'. יש מקומות שהש"ץ מסיימו בניגון "שומע תפלה". 'אבינו מלכנו' ניתקן לאמירה בעשרת ימי תשובה בלבד, ואין אומרים אותו בתעניות ציבור בשאר ימות השנה. אחר נפילת אפים אומרים 'שומר ישראל', שהוא פיוט הנועד לימי תענית ציבור בלבד. הש"ץ אומר כל חרוז של 'שומר ישראל' בנעימת תענית ציבור, והציבור חוזר עליו באותה נעימה.

בעל 'שאגת אריה'

רבי אריה לייב בן רבי אשר גינצבורג, המפורסם בשם ספרו ה'שאגת אריה' (וספר 'טורי אבן'), נולד בסביבות שנת ת"ע, לאביו ר' אשר רבה של גליל מינסק. נודע כעילוי כבר בצעירותו, בגיל עשרים הקים ישיבה במינסק, שהיתה מפורסמת בשיטת הפלפול והחילוקים שהיו נהוגים בה. בשנת ה'תקיא עבר לוולאז'ין, שימש ברבנות העיר, ופתח בה ישיבה לתלמידים מובחרים. באותה תקופה חיבר את ספרו 'שאגת אריה'. לאחר מספר שנים שב לעיר מולדתו לתקופה קצרה ושוב חזר לוולאז'ין, שם למדו ממנו תורה בין השאר רבי חיים מוולאז'ין ואחיו רבי שמחה. משנת תקכ"ו ועד סוף ימיו שימש כרב בעיר מץ. בחג השבועות הראשון לבואו לקהילה דרש מבני העיר לשנות את מנהגם הקדום ולומר את האקדמות לפני קריאת התורה (ולא לאחר פסוק ראשון כמנהג כל אשכנז). הש"ץ סירב לשנות את המנהג ורבנו החליט לעזוב את העיר. אך לבקשת הפרנסים נשאר בעיר, אך לא היה מתפלל בבית הכנסת הגדול עד סוף ימיו מלבד בשבתות שבהן היה מחוייב לשאת דרשה. מסופר שסיים אלף פעמים את הש"ס, ובכל פעם שהיה לו ספק בסוגיא כלשהי, היה עובר על כל הש"ס במוחו כדי למצוא ראיות לאחד מן הצדדים. הוא נפטר בעיר מץ ונקבר בבית הקברות בעיר.

קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בניגון נבחר לכבוד סיום הספר ויש המתחילים בניגון רק מ'יתברך' שיש לו ניגון מיוחד לשבת ברכת החודש. הקריאה למפטיר מתחילה מ'כאשר'. מפטירים 'שמעו דבר ה' ומסיימים במילים: 'אלוף נעורי אתה'. אין מזכירים נשמות ואין אומרים מי שברך לקהל. מברכים החודש. הש"ץ נוטל ספר תורה בידו ומכריז: "ראש חודש אב יהיה ביום השני". הקהל אינו חוזר על הכרזה זו, אלא אומר תיכף את בקשת 'יחדשהו', בנוסח הקצר, והש"ץ חוזר עליה, והחל מהמילים 'לחיים ולשלום' אומרה בניגון 'אלי ציון', וממשיך בו בתחילת 'אשרי'.

כה לכה דודי נאמר בניגון מיוחד לשבתות בין המצרים. בשחרית אומרים את נוסח 'אמת ויציב' הרגיל. הש"ץ אומר בנעימת עצב ידועה 'על הראשונים' עד 'זולתך', אומרים זולת 'אריות הדיחו', תחילתה וסופה נאמרים בנעימה. כהן קורא עד 'בית אביה'. את פסוקי המסעות בפרשת מסעי קוראים בניגון מיוחד. בסיום הספר קורא הציבור כלפי המסיים את שתי המילים: חֲזַק וְנַתְחַזֵּק, כלשון המקרא ודקדוקו בשמואל ב י, יב (ולא שלוש מילים: "חזק חזק ונתחזק"), העולה שותק מפני הפסק לברכה אחרונה, ורק הקורא בתורה חוזר על קריאה זו.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	כב	
זריחה	5:52	5:58	5:49	28	כב	
שקיעה	7:43	7:40	7:42			
זריחה	5:53	5:59	5:50	29	כג	
שקיעה	7:42	7:39	7:41			
זריחה	5:54	6:00	5:50	30	כד	
שקיעה	7:42	7:39	7:41			
זריחה	5:54	6:01	5:51	31	כה	
שקיעה	7:41	7:38	7:40			
זריחה	5:55	6:01	5:52	1	כו	
שקיעה	7:40	7:37	7:39			
זריחה	5:56	6:02	5:52	2	כז	
שקיעה	7:39	7:36	7:38			
פלב המנחה	6:09	6:11	6:10			
זולת 'אריות הדיחו פזורה'. המעלות בשוב ה' בניגון 'לכה דודי' של בין המצרים.	מטות מסעי			שבת מברכיין. ב' דפורענותא		
זולת 'אריות הדיחו פזורה'. המעלות בשוב ה' בניגון 'לכה דודי' של בין המצרים.	מפטי': שמעו דבר ה' מוצאי שבת			המולד ליל שני 1:53 11 חלק'		
	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים
	8:14	8:14	8:14	8:14	8:14	8:14
	שבת	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	שני
	5:52:25	5:52:25	5:52:25	5:52:25	5:52:25	5:52:50
	זריחה רמות	5:52:25	5:52:25	5:52:25	5:52:25	5:52:25
זריחה	7:38	7:36	7:37			

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כב « רבי אלחנן גומפרץ מהמבורג (תרחצ), תרחצ. ח כג « הרב נפתלי כהן אב"ד מארבורג, תרצט. ח כד « רבי ר. יעקב ב"ר פנחס קצנלנבוגן אב"ד אטינגן, תקנ"ה. ח כה « רבי אריה לייב גינצבורג בעל "שאגת אריה" אב"ד מיץ, תקמה.

כט במנחה של ערב ראש חודש, בה אין אומרים תחנון, נעימת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה. בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה בכל התפילות. בעל 'ארצי'ט' עובר. בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבת, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'. כליל ראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'ראש חודש'.

כ נעימת התפילה בשחרית ומנחה היא כבכל ימות השנה, בלא ניגוני ימי בין המצרים. יש שנהגו לומר 'אדון עולם' בניגון ימים נוראים, עם ירידת הניגון בסוף כל חרוז שני. 'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים בניגון 'אלי ציון'. חצי קדיש אחרי קריאת התורה בניגון המיוחד לשבת חזון ולראש חודש אב. באותו ניגון אומר הש"ץ במוסף את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' ומשם ממשיך בניגון יום חול. אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף. במוסף של חודשי שנה מעוברת אין מוסיפים 'ולכפרת פשע' (מלבד בראש חודש אדר שני).

כ פרשת דברים - שבת חזון - 'שווארץ שבת' לובשים בגד חול בשבת חזון כדי לעשות היכר

לאבלות, והקפידו על כך גדולי הפוסקים רבותינו שבאשכנז.

אם בלבוש חליפה של חול כבר נעשה היכר, ניתן ללבוש את כל השאר - כובע, חולצה, געלים - של שבת. 'לכה דודי' נאמר בניגון 'אלי ציון', וממשיכים בו באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' ו'ה' מלך'. הפסוק האחרון, 'עדותיך נאמנו', נאמר בניגון שבת. יש נוהגים שש"ץ אומר 'מגן אבות' בניגון עצוב מיוחד.

בשחרית יש אומרים 'אדון עולם' בניגון ימים נוראים, עם ירידת הניגון בסוף כל חרוז שני.

'ברוך שאמר' נאמר בניגון פשוט. אין מאריכים ב'הכל יודוך' וב'אל אדון' אלא אומרים את הכל באמירת סירוגין. הש"ץ אומר את הקטע מ'לא אל אשר שבת' עד 'ביום שבת קודש' בניגון מיוחד של עצב, וב'שמך ה' אלהינו' חוזר לניגון שבת.

לפני חתימת ברכת 'אהבה רבה', אחר המילים 'וליחדך באהבה', אומרים את האהבה 'אותך כל היום' בנעימה ידועה, ואז אומרים את חתימת הברכה: 'בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה', בניגון שבת. הנוסח הנכון ללא שיבושי הצנזורה מופיע בתדפיס מיוחד וכן באוצר פיוטי שבתות השנה 'השיר והשבח'.

נוסח ברכת 'אמת ויציב' הרגיל, ובשבת זו אין הש"ץ משמיע 'על הראשונים' בנעימה אך מסיימו בניגון שבת, ומתחיל זולת 'אלהים באזנינו' בניגונה המיוחד. בקריאת התורה מתחילים לקרוא ללוי מהפסוק 'איכה אשא', בניגון הרגיל ולא בניגון איכה.

חצי קדיש אחר קריאת התורה נאמר בניגון מיוחד לראש חודש אב ולשבת חזון.

מפטירים 'חזון ישעיהו'. הרב קורא את ההפטרה בניגון 'איכה', ומהפסוק 'לכן נאם האדון' עד סוף ההפטרה אומר בניגון טעמי ההפטרה. את הפסוק האחרון של ההפטרה 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה' אומר הקהל בקול רם, ואחר כך המפטיר.

לאחר אמירת 'יקום פורקן', מזכירים נשמות בלחש מתוך ספר הזכרת נשמות המכונה 'ממורבוך'. תחילה קורא הש"ץ כנהוג בכל שבת את ההזכרה של שלושת הנפטרים האחרונים שהלכו לעולמם ושנרשמו בו, וכן את ההזכרה של שלושה נפטרים קודמים, לפי סדר הופעתם בספר. לאחר מכן מתחיל את ההזכרה המיוחדת לשבת זו, היינו את נשמות הרוגי הקהילות בגזירות תתנ"ו, גזירות ק"ט ושאר גזירות, וכן את נשמות גדולי החכמים הנזכרים בספר.

בגמר הזכרת נשמות אומר הש"ץ 'מי שברך' לקהל ולאחר מכן אומרים 'אשרי'.

אחרי 'אשרי' עומד הקהל על רגליו והש"ץ אומר בנעימה עצובה 'אב הרחמים' והקהל אומרו עמו בלחש.

הנוסח הנכון הוא: וַיִּנְקֹם בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדָיו הַשְּׂפוּךְ (הנוסח המודפס קוצר בידי הצנזורה). אחר כך הש"ץ נוטל את ספר התורה ואומר 'הללו' בניגון שבו מסיימין לומר 'אב הרחמים'.

בקדושת מוסף את המילים 'והוא ישמיענו' עד 'כתוב לאמר', אומר הש"ץ בניגון חצי קדיש שאחר קריאת התורה של שבת זו.

תמוז - מנחה אב ה'תשפ"ד

הזמנים לפי שעות קיץ

אוגוסט 2024

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ערב ר"ח, יום כיפור קטן	ראשון	נ"ט
זריחה	5:57	6:03	5:54	א"א תחנון במנחה. בערבית מכריזים 'ראש חודש'	4	
שקיעה	7:38	7:35	7:37			
זריחה	5:58	6:04	5:54	יעלה ויבוא. מהיום ממעטין בשמחה. אסורים בבשר ויין, כיבוס ותספורת ולבישת בגדים מכובסים.	5	
שקיעה	7:37	7:34	7:36			
זריחה	5:58	6:04	5:55		6	
שקיעה	7:36	7:33	7:35			
זריחה	5:59	6:05	5:56		7	
שקיעה	7:35	7:32	7:34			
זריחה	6:00	6:06	5:57		8	
שקיעה	7:34	7:31	7:33	דוחים ברכת הלבנה למוצ"ש נחמו		
זריחה	6:00	6:06	5:57	הדלקת נרות לכבוד שבת רוחצים במים קרים, ולובשים בגדי חול. (יש נהגו ללבוש חלק מבגדי השבת וחלק בגדי חול). 'לכה דודי בניגון 'אלי ציון'.	9	
שקיעה	7:33	7:30	7:32		יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 6:53 7:09 7:02 7:03 6:54 7:01	
פלג המנחה	6:04	6:06	6:06			
זריחה	4:22	4:22	4:19	דברים (שבת חזון) מופטי': חזון ישעיה מוצאי שבת יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים 8:07 8:07 8:07 8:07 8:07 8:07 שבת ראשון שני שלישי רביעי חמישי שישי שבת זריחה רמות 5:57:15 5:57:15 5:57:15 5:57:15 5:57:15 5:58:10 5:57:15	שווארץ שבת שבת 10	
זריחה	6:01	6:07	5:58			
ק"ש א'	8:33	8:34	8:32			
ק"ש ב'	9:23	9:24	9:23			
תפילה ב'	10:30	10:31	10:30			
חצות	12:44	12:46	12:45			
שקיעה	7:32	7:29	7:31			

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כט « רבי אליהו בעל שם לואנץ מוורמיישא, שצו. ח' א « רבי אהרן בר יצחק בנימין וואלף אב"ד ברלין, תפא. ח' ב « רבי אהרן תאומים רב בוורמיישא בעל "בגדי אהרן", תן. ח' ה « רבי יצחק ב"ר שלמה לוריא אשכנזי (האריו"ל). ח' ו « רבי נתן מז מפרנקפורט בעל "בניין שלמה", תקנ"ד. הגרש"ז בריוער חתן הרש"ר רב בפפד"מ.

ח במנחה של ערב תשעה באב, נעזמת חזרת הש"ץ היא כבכל ימות השנה.

מהפכים את הפרוכת, המפות והמכסאות (ואין מסירים אותם), ומסירים את החלק העליון והנפרד של הפרוכת (כפורת).

עוטפים במעיל שחור את ספר התורה שקוראים ממנו למחרת היום.

מכבים את הרוב המכריע של האורות לפני 'הוא רחום'. אין אומרים 'שיר המעלות' וחצי קדיש לפני ערבית אף כשמתפללים אחר צאת הכוכבים. ש"ץ מתפלל בלי עטיפת טלית.

מתפללים בקול נמוך דרך אבל, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאוד.

יש עומדים בתפילה עד קריאת 'איכה'.

אחר שמונה עשרה אומרים קדיש שלם בלא 'תתקבל'.

הש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש, והקהל על הקרקע או על מושבים נמוכים.

אם הש"ץ קורא מתוך מגילה של קלף מברך עליה לפני הקריאה. ככל פרק ופרק מרים הש"ץ קולו יותר מקודמו.

כשמגיע הש"ץ לפסוק 'השיבנו' מקדים הקהל ואומר בקול רם, והש"ץ חוזר עליו, ואומר 'כי אם' עד 'עד מאד', וחוזר הקהל לומר את הפסוק 'השיבנו' ואחריו הש"ץ.

ש"ץ אומר את הקינות בקול ובניגונהם, והציבור אומן עמו בקול נמוך. מדלגים את הקינה השניה, 'בליל זה יבכיון'.

אחר הקינות עומדים ואומרים 'אתה קדוש' בקול נמוך. קדיש שלם בלא 'תתקבל'. 'עלינו'. יוצאים מבית הכנסת בלי אמירת שלום.

ט שחרית - אחת מחמש ההשכמות. בשחרית אין מדליקים אור או נרות.

התפילה כולה נאמרת בקול נמוך דרך אבלות, וכל מה שהש"ץ אומר בקול יש לו ניגון ידוע מיוחד לתשעה באב, עצוב ונמוך מאוד. אין הש"ץ משמיע את ניגוני ימי בין המצרים.

סדר ברכות השחר הוא כבכל יום ואין משמיטים מהן את ברכות 'שעשה לי כל צרכי' ו'עוטר ישראל'. אף הש"ץ אינו מתעטף בטלית.

בחזרת הש"ץ אומרים את הקרובות 'אאבך', והש"ץ אומר 'עננו'. הש"ץ אומר 'או"א ברכנו' אבל אין הכהנים עולים לדוכן.

אחר חזרת הש"ץ, חצי קדיש. לפני הוצאת ספר התורה אומר

הש"ץ 'אל ארך אפים' בקול נמוך, והקהל חוזר ואומר אחריו. עולים לתורה בלא טלית, ומברכים את ברכת התורה בקול עצוב.

לפני ברכת התורה מברכים בלחש את ברכת: 'ברוך דיין האמת', ויש המברכים אותה בשם ומלכות. קוראים בתורה בקול נמוך ועצוב בלא טעמים. אין מברכים את העולים ב'מי שברך', ואין הם אומרים 'ישר כח' למכבדם לעלות. לישראל קוראים לעלות

לתורה בלא הזכרת שמו, במילים: 'עמוד מפטיר'. קדיש שאחר קריאת התורה נאמר בנעימת עצב.

את ההפטרה בשחרית אומרים בקול נמוך ועצוב בלא טעמים (אף לא בטעמי איכה), כמו בקריאת התורה.

יושבים על הקרקע ואומרים קינות, והש"ץ יושב על מדרגה שלפני ארון הקודש. כל קינה וקינה נאמרת בקול מתחילתה ועד סופה, בניגונים נבחרים עצובים, על ידי אנשי הקהל, בזה אחר זה, כל אחד בתורו קינה אחת או יותר. יש קינות שיש להן ניגון מיוחד, והשאר בניגוני קינה רגילים.

יש שהילות בהן הש"ץ מקונן את י"ז הקינות הראשונות. הקהל אומר כל קינה בקול נמוך יחד עם המקונן בקול רם.

מדלגים את הקינה 'ארזי הלבנון', ואומרים במקומה 'אלי ציון' בניגונה הידוע, בשיבה. אחר 'אלי ציון' מתחילים לומר את הצינונים. הצינון השני נאמר על ידי החשוב שבקהל. בסוף הקינות אומרים את החרוז 'עד אנה בכיה'. הקינה 'אז כתאנו' נאמרת בנגון

'אלי ציון'.

ש"ץ עומד ואומר 'אשרי' ו'ובא לציון' (בלא הפסוק 'ואני זאת בריתי'), קדיש שלם בלא 'תתקבל'. אומרים 'קרבו גויים'.

קדיש יתום. 'עלינו'. אין אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף'. אין קוראים 'איכה' בציבור.

אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית קברות, מסבכים אותו, ואין מתפללים בו. אחרי שחרית, השמש מעביר את המעיל השחור לספר תורה שקוראים בו במנחה.

במנחה מתעטפים בטלית ומניחים תפילין. הש"ץ וחשובי הקהל מברכים עליהם בקול רם. אומרים שיר של יום ו'שיר מזמור לאסף' שלא נאמרו בשחרית, ולאחריהם קדיש יתום, ופותרים באמירת 'אשרי'.

מעלים לתורה את שלושת עולי התורה של שחרית ומברכים אותם ב'מי שברך'. קוראים בתורה בטעמי המקרא הרגילים, והעולים לתורה מברכים את ברכתיה בניגון הרגיל של כל השנה.

לישראל קוראים לעלות לתורה, במילים: 'עמוד מפטיר'.

אחרי קריאת התורה עוטפים את ספר התורה במעיל של כל השנה. ויש שענה מחזירים את הכתרים והרימונים לספרי התורה.

אומרים 'נחם', 'עננו', 'שים שלום' במקום 'שלום רב', ו'רבון' של תענית. חזרת הש"ץ נאמרת בלי ניגוני ימי בין המצרים.

יש שנהגו שהש"ץ מסיים את ברכות 'עננו' ו'נחם' בניגון 'שומע תפלה'.

הכהנים עולים לדוכן. אחר מנחה אומרים קדיש 'תתקבל'. אם אין מתפללים ערבית מיד אחרי מנחה, אומרים 'עלינו'.

לאחר תפילת ערבית מחזירים את הפרוכת והמכסאות. המנהג הוא שאין מברכים ברכת הלכנה במוצאי תשעה באב, וממתניגים בכרכה לפחות עד לילה שאחריו.

י החל מליל שבת זו עד ליל יום הכפורים אומר הש"ץ את סוף

הקדיש לפני העמידה, בניגון המסולסל, המקובל בחצי הקדיש שלפני מוסף ימים נוראים.

בשחרית הש"ץ אומר את ברכת 'יוצר אור' עד סוף החרוז 'אור עולם' בניגון ימים נוראים. אומרים 'יוצר ארומך אלה', אופן 'שאו מנחה' בניגון ידוע, נוסח ברכת 'אמת ויציב' הקצר והחל מ'על הראשונים' אומרים אותו בניגון, וזולת 'אמת משל היה'.

כהן קורא עד 'לכלכם היום'.

רביעי נחשבת לעליה חשובה בגלל עשרת הדברות, ויש מקומות שהיא נמכרת בפני עצמה, ויש שמעלים בה את הרב.

נהגו לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות. יש המקדימים לקום כמה פסוקים לפני כן כדי שלא להבדיל בין דברי תורה, ולפיכך נהגו שאין עושים 'אנכי' תחלת פרשה.

עד 'לאמר' קוראים בניגנה רגילה ובמלה 'לאמר' מאריך בניגנה. פרשת 'אנכי' נקראת בקול רם. הקורא מאריך בניגנה בסימוני הפסוקים שלפני הדברות, חמישי קורא עד 'ובשעריך'.

מחציתו השניה של הקדיש אחר קריאת התורה נאמרת בניגון נבחר.

אין מזכירים נשמות. בסוף קדושה אחר עניית הקהל 'אני ה' אלהיכם', אומרים את הפיוט: 'אלהיכם יוסיף'.

משבת זו עד חודש מרחשון של השנה הבאה אומרים קדיש 'תתקבל' שלאחר מוסף בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

ז	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת	
ז	11	12	13	14	15	16	17	
ז	ערכ תשעה באב						זריחה רמות	זריחה רמות
ז	צאת הצום						זריחה רמות	זריחה רמות
ז	תשעה באב						זריחה רמות	זריחה רמות
ז	הדלקת נרות						זריחה רמות	זריחה רמות
ז	ואתחנן (שבת נחמו)						זריחה רמות	זריחה רמות
ז	שבת						זריחה רמות	זריחה רמות

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ז « רבי חיים יוסף יעקובוביץ ר"מ בשיבת פרנקפורט ורב בית הכנסת חורב י-ם. ח י « רבי מאיר הילדסהיימר, תרצד. ח יא « רבי פרעות "הפ הפ" נגד יהודי גרמניה, תקעט. ח יב « רבי מאיר ב"ר יקותיאל הכהן מרוטנבורג "הגהות מיימוניות". ח יג « הרב ד"ר יצחק ברויאר ממייסדי אגודת ישראל.

אריכות ניגון סוף קדיש בלילי שבת דשבעה דנחמתא

נהגו בקהילות אשכנז להאריך מאוד בניגון אחרי מילות "דאמירן בעלמא" בשבתות שבין תשעה באב ליום הכיפורים. ויש שהעירו שלכאורה מדברי המשנ"ב (קכד סקל"ה) קשה על המנהג, שכתב המשנ"ב: "אם הש"ץ מאריך בניגון של 'ואמרו אמן', יאמרו הקהל 'אמן' מיד, כי הניגון הוא הפסק".

ולפני שנביא את הישוב, יש לציין שזהו מנהג ותיקין שהיה מקובל במרכזי התורה הגדולים של ארץ אשכנז. ויסודתו בהררי קודש. חכמי אשכנז הראשונים הדגישו את החשיבות של אריכות התפילה ע"י ניגונים, וכן נהגו במשך הדורות להאריך בניגוני התפילה זמן רב. כמו שכתב ר' יהודה מילר "עיר ואם בישראל ק"ק פרנקפורט, עיר שהיא מלאה חכמים וסופרים... הולכים לבית הכנסת אחר קשקוש שבע, ומאריכים החזנים הרבה, ומנגנים הברכות והזמירות". וכן תיאר החיד"א את התפילה בבית הכנסת האשכנזי באמשטרדם "ליל שבת קודש התפללתי שם ערבית, והאריכו מאוד בניגוניהם".

האריכות בתפילה היתה כה רבה עד שר' יעקב הורוויץ (אחי השל"ה בעל "יש נוחלין") הזהיר מתופעה של ה"מושכין התיבות והאותיות הרבה עד אשר לא קרב זה אל זה ואין במשמעות התיבה כלום, לא יפה הם עושים... וגם יותר טוב להאריך בניגונם שלא במקום עצם הקדושת הגדולות... וגם אריכת הניגונים הם סיבה להפסיק ולשווח שיחה בטלה וזה אנו רואין בעינינו. ונמשך עוד מאריכת הניגונים שמאחרים זמן קריאת שמע".

בהקשר לזה כתבו הפוסקים (מג"א א"ר ומשנ"ב ב) "אם הש"ץ מאריך הרבה בניגון של 'ואמרו אמן' לא ימתינו עליו בעניית אמן והטעם כי הארכת הניגון הרבה הוא הפסק בין עיקר הקדיש ובין עניית אמן". ובמשנ"ב מוסיף: "ודווקא לעניין קדיש שכבר כלה עצם הבקשה אחר תיבת 'בזמן קריב' או אחר תיבת 'דאמירן בעלמא', אבל אם הש"ץ מאריך בשאר ברכה בסופה באיזה ניגון, לא יענה אמן כל זמן שלא סיים את עצם התיבה של הברכה".

וכתב ב'תרומת הדשן' שאריכות ניגון בסוף מילה אינו נחשב הפסק מכיון שהוא נחשב כהמשך של הברכה, אך במג"א מביא אותו ומסייג ש"מ"מ נ"ל דאם מאריך הרבה הוא הפסק".

מה נחשב "מאריך הרבה" לפי הסברו של המג"א בדברי התרומת הדשן? המג"א עצמו לא כתב כמה, אבל בתרומת הדשן כתוב מה לא נקרא ארוך מידי, מכיון שבתרומת הדשן מדובר על אריכות שמספיקה כדי לומר "רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו'" (סד תיבות, וי"ג קיח תיבות) וזה לא נחשב ארוך מידי לדעת הפוסקים.

וכן פסק בשו"ת בית יעקב, שאין לענות אמן כל זמן שהש"ץ לא סיים את אריכות הניגון של סיום הברכה, ואם ענה אמן באמצע הניגון הוא "אמן חטופה".

ויתרה מזו כתב בעל בית יעקב, שאין לנגן באמצע התיבה אלא דווקא בסופה, כדי לא להרוס את המילה לשתים.

בסידור הרוקח (עמ' רמו) כותב שבמילת "ונחמתא" אנו מנחמים לקב"ה שמתחרט על חורבן ביתו בכל פעם שישראל אומרים קדיש ויהש"ר, "על כן שליח ציבור צריך למשוך 'ונחמתא' ויחשב בלבו שיתנחם הקב"ה וינחמנו מהרה".

ועל כן תיקנו קדמוננו לנגן בימים אלו את הנחמה, כדי לחבר בין הנחמה על חורבן בית המקדש, לבין ההכנה וההתעוררות לקראת הימים הנוראים הקרבים ובאים.

עוד יש לציין שבכמה פוסקים מובא שמתענים ארבעים יום לפני ראש השנה, וכדי שלא להתענות בשבתות ור"ח מתחילים התעניות מלמחרת ט"ו באב, והיות ושבת נחמו תמיד תצא לפני תחילת תעניות אלו [כי ט"ו באב יחול לכל המוקדם בערב שבת נחמו והתעניות יחלו למחרת השבת]. על כן נהגו משבת זו לנגן בניגוני ימים נוראים להזכיר לציבור להתחיל לשוב בתשובה ולהתענות. וכן מסיבה זו נהגו בשבת זו לנגן יוצר אור ו'אור עולם' בניגון ימים נוראים, וכן הקדיש תתקבל משבת זו והלאה בניגון ימים נוראים. ויש קהילות שנהגו לנגן ניגונים אלו רק מר"ח אלול ואילך.

רבי יוסף שטיינהארט, בעל 'זכרון יוסף'

רבי יוסף נולד ב'שטיינהארט', ישוב כפרי קטן בבווריה שבדרום גרמניה, בו ישבו יהודים במשך מאות שנים. אביו היה החבר ר' מנחם מנדל, שאף לימדו תורה וגמרא.

כשרונותיו המיוחדים של הילד לא נעלמו מעיני אביו, שעד מהרה הגיע למסקנה שצריך להביאו למקום תורה מובהק. כאשר היה יוסף בן עשר, נשאה אותו אמו על גבה לפיורדא, שבה שכנה אז הישיבה החשובה בבוואריה. יוסף גדל לתלמיד המצטיין של הישיבה.

בהמשך עבר ללמוד בישיבת פרנקפורט, אצל רבו המובהק רבי יעקב הכהן פופרס בעל 'שב יעקב'.

הוא התנחם בהרבצת תורה, שהיתה משובש חייו. על תקופה זו כתב כי "אחרי עמדי על דעת, עמדה לי חכמתי, כי חנני ה' דעה ובינה, ופתח את לבבי על שרשי מי תבונה, משנה וגמרא בידי נכונה, אז למדתי עם חבירים דוברי מישרים, ואחרי זה עם תלמידים נכבדים חמודים, הטו אזנם לשמוע מפי למודים שנונים וחדודים".

בשנת תק"ט עלה על כס רבנות הגליל העליון של חבל עלזס, כשמושבו בקהילת ריקסהיים. בתקופה זו המשיך בהרבצת תורה, והעמיד תלמידים חשובים, וגם כעבור שנים המשיך לשמור על קשר תורני עם "תלמידי במדינת עלזוס". מספר תלמידיו גבר בהתמדה. "במדינת עלזוס... היה מרביץ תורה בחריפות, וקיבץ תלמידים למאות ולאלפים". הוא שיבח את יהודי עלזס שגילו אהבת תורה: "המקום מעפר דל ומאשפות ירים אביון, הושיבני עם נדיבים, על כסא הוראה בשער בת רבים, במדינות עלזוס שבתו אהובים, כי שם ימצאו חכמים, ועשירים עם

יראים ושלמים, מתנדבים בעם מהונם לכבוד קונם, ומתאמצים להחזיק את התורה ולהאדירה, ולהחזיק לומדיה בטהרה, ורוב המון עם שם שומעים לקול המורה ותורתו, סרים למשמעתו, ושומרים פקודתו, שוקדים על דבריו לעשותו".

בשנת תקי"ג נפטרה רעייתו הרבנית חיה, וכעבור שלוש שנים נשא לאשה את הרבנית המפורסמת, מרת קריינדל בת רבי לייב ברלין. עם אשתו השניה קריינדל, עקר ה'זכרון יוסף' לקהילת נידרנהיים כדי לכהן כרב של כל קהילות נסיכות שטרסבורג. מיד בתחילת בואו לכהן ברבנות אלזס נדרש לפעול בתקיפות מול פרצות בחומת היהדות כפי שמספר בעצמו:

"בתחילת בואי לק"ק נידרנהיים במדינות עלזוס, שהייתי אב"ד שם בשתי מדינות, נאמר לי במסיח לפי תומם, שמנהג הבחורים והנערים שם לשמוח ברגל בעשיית ריקודין ומחולות עם בתולות מחוללות במעשה הוללות. ותיכף בערב יום טוב היתה פקודתי, על ידי שמש בית דין, בקנס עשרה רייכסטהלר, חצי לשררה יר"ה וחצי לצדקה - לבלתי יעשו כן.

ושלחו אלי שהם השיגו כבר רשיון מן השררה יר"ה, ולא אוכל לבטל דבריו, יען כי על ידי זה ימכר בבית אושפיזא שמחוללין שם, יין הרבה, אשר שייך להשררה, מכל מדה ומדה שמוכר דבר קצוב. ושלחתי אליהם: "כל רוחות שבעולם לא יזיזו אותי ממקומי לבטל דברי! ואין השררה רשאי לבטל אותנו מן דת יהדות, כי תהלה לא-ל ברוך השם הקיסר יר"ה ושאר מלכי ארץ אשר אנחנו חוסים בצילם נתנו לנו בכל מקומות מושב ישראל

החירות להקים מצות תורתנו הקדושה לענוש הפוקרים והרוצה לבטל אפילו מצוה קלה".

סוף דבר הלכו אל השררה והלשינו עלי. והשררה שם שלח אלי בכבוד גדול ללכת אליו, וכן עשיתי. ושאלני: "מדוע ככה עשיתי?" ואמרתי לו: "מפני שהוא עוון פלילי ונגד דת יהדות, כמבואר בכמה מקומות בתלמוד שלנו ובפוסקים וספרי מוסר".

ומפני שהיה בקי בעשרים וארבע (תנ"ך) אמרתי לו: כתיב בספר שופטים "יצאו בנות שילה לחול במחולות" ומדלא כתב "עם בחורים" או "נערים" משמע שהמה הבתולות לבד חוללו יחד ולא עם בחורים. וכן כתיב בירמיה "אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו". ולא כתיב "אז תשמח בתולה עם בחורים במחול". וכן כתיב "וספדה הארץ משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד". ומזה נעשה ק"ו בשעת שמחה וריקוד בהסתת היצר הרע לעבירה. ולא לחינם אמר איוב "ברית כרתי לעיני, ומה אתבונן על בתולה". ועל פי דתנו אסור להסתכל אפילו בגדי צבעונין של אשה, מכל שכן להביט בפניה, הן בתולה והן נשואה.

והשררה הנ"ל אמר לי "קאלוס!" ראה כי דברינו טובים ונכוחים.

בעקבות זאת נקבע בתקנות המדינה כולה איסור חמור על ריקודים כלשהם הן לבחורים והן לבתולות מלבד בחתונות ושבת 'שענקוויין' שלאחר הנישואין, שאז עליהם לרקוד בהפרדה גמורה. תקנה זו לוותה בקנסי ממון גבוהים, הוכרזה בכל בתי הכנסת של המדינה, ונכנסה לספר הפרוטוקולים של המדינה עוד שנים רבות לאחר עזיבת ה'זכרון יוסף' את עלזס.

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נ"א
זריחה	6:11	6:16	6:08	25	
שקיעה	7:16	7:13	7:14		
זריחה	6:11	6:17	6:09	26	
שקיעה	7:14	7:12	7:13		
זריחה	6:12	6:17	6:09	27	
שקיעה	7:13	7:10	7:12		
זריחה	6:12	6:18	6:10	28	
שקיעה	7:12	7:09	7:11		
זריחה	6:13	6:18	6:11	29	
שקיעה	7:11	7:08	7:10		
זריחה	6:14	6:19	6:11	30	
שקיעה	7:10	7:07	7:08		
פלג המנחה	5:45	5:47	5:46		
זריחה	6:14	6:20	6:12	שבת מברכין המולד יום שלישי 14:37 12 חלק'	שבת
שקיעה	7:08	7:05	7:07		
זריחה	6:14	6:20	6:12	שבת מברכין המולד יום שלישי 14:37 12 חלק'	שבת
שקיעה	7:08	7:05	7:07		
זריחה	6:14	6:20	6:12	שבת מברכין המולד יום שלישי 14:37 12 חלק'	שבת
שקיעה	7:08	7:05	7:07		

הדלקת נרות
 יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים
 6:30 6:45 6:39 6:39 6:30 6:37

ראיה
 מפטי': עניה סוערה
 מוצאי שבת
 יום ב"ב ק"ס חיפה ביתר רכסים
 7:41 7:41 7:41 7:41 7:41 7:41

שבת	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	שני	ראשון	זריחה רמות
6:10:20	6:10:20	6:10:20	6:10:20	6:10:20	6:11:00	6:10:20	

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כא « הרב פנחס הלוי במברגר אב"ד המבורג, תרצו. • רבי פינחס זליג הלוי במברגר, רב בהמבורג, מתרגם המחזורים, תרצה. ח כב « רבי מרדכי ב"ר הלל בעל ה'מרדכי', ה' נח. • רבי יוסף ב"ר מנחם שטיינהארט מפיוורדא, בעל זכרון יוסף, תקלו. • רבי מתתיהו לוויזון אב"ד הלברשטט, תרכב. ח כה « רבי בנימין וואלף טרויב אב"ד וירצבורג ומגנצא, תעב.

בעל 'שאגת אריה'

החודש הזה חודש אלול, באשר הוא אחרית כל השנה, החי יתן אל לבו, לפשפש במעשיו ולתקנם. וטוב להתבודד בכל יום שעה אחת כדי לפשפש במעשיו ולעיין מתוך ספר תרי"ג מצוות, וימנע אחת לאחת למצוא חשבון אם עבר על אחת מהם. ואז יעיין תוך הוידוי של מהר"א שעפטלש ז"ל, אביו של הגאון מהור"ר ישעיה סגל שהיה אב"ד פה [וזקנו של הגאון מהר"ר שעפטל נר"ו אב"ד פה לעת הזאת] ואותו וידוי נדפס באותן תפילות הנדפסים בק"ק הענא, ובאותו וידוי נזכרים רוב העבירות שדשו בהו אינשי. [ומפני שבווידוי ההוא נשמטו הרבה שקצת נכשלים בו, לכן סידרתי בסוף החלק השלישי וידוי ארוך] וכשימצא עבירה או עבירות שעבר עליהן יעלה אותם על ספר למזכרת עד שילך אצל חכם לתקן לו דרך תשובה עליהן. ובכל חודש אלול יתפלל לעת כל אכילה בכל כוחו תפילת השב הנ"ל בסי' תקטז. וכל אחד ואחד יתקן לו דרכי תשובה לפי כוחו בחודש ההוא, הן בתענית, הן במיעוט אכילה מתבשילים שהוא רגיל בשכבר, הן במניעת בשר ויין ופירות וכיוצא. ותלמוד תורה באשמורת כנגד כולם.

אכן למי שיש לו הרבה בני בית בחורים גם בתולות או אורחים, צריך לעשות עניינים אלו ממיעוט אכילה כנ"ל במידה ובמשקל, באופן שלא יגרום הבעל בית שעל ידי שמעט אכילתו כנ"ל ימנעו גני ביתו גם המה לאכול...

'הודו' ו'אנא' שבהלל נאמרים באחד מניגוני ימים נוראים כגון 'אדר והוד' או 'אבינו מלכנו כתבנו'.

חצי הקדיש שלאחר קריאת התורה נאמר בניגון המיוחד לראש חודש אלול ושבת שובה, או באחד מניגוני ימים נוראים, ובאותו ניגון אומר הש"ץ במוסף את הקטע מ'לששון ולשמחה' עד 'ולסליחת עון' ומשם ממשיך בניגון יום חול.

אין הפסקה בין חצי קדיש למוסף. יש החולצים תפילין לפני הקדיש, ויש שחולצים אחר מוסף.

מתחילים לתקוע בשופר בבוקר יום א' דראש חודש אלול, אחר תפילת מוסף, ותוקעים שלוש פעמים תשר"ת.

ד בערבית אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. לפני העמידה סוף הקדיש נאמר בניגון המסולסל דמוי התקיעות.

מפטירים 'אנכי אנכי הוא מנחמכם'.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במוצאי שבת אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון אלול.

מנהגי חודש אלול ימי חול ושבתות

בכל יום חול תוקעים שלוש פעמים תשר"ת אחר תפילת שחרית (או מוסף) ושוב אחר תפילת ערבית (ולא אחרי מנחה), ומפסיקים לתקוע שלושה ימים לפני ראש השנה.

אין אומרים 'לדוד ה' אורי' אחרי התפילות. כלילי שבתות אומרים את ברכת 'השכיבנו' בניגון מיוחד. הש"ץ אומר את סוף הקדיש לפני העמידה בניגון הנהוג מאז שבת נחמו ועד שבת שובה.

קדיש 'תתקבל' אחרי מוסף נאמר בניגון נבחר, ויש בניגון ימים נוראים.

במוצאי שבתות אומרים 'והוא רחום' ו'ברכו' בניגון מיוחד לחודש אלול.

ה בראש חודש אין אָבֵל עובר לפני התיבה ככל התפילות. בעל 'יארציט' עובר.

בערבית ובשחרית מאריכים באמירת 'ברכו' בניגון מוצאי שבתות השנה, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון, אך לא מאריכים באמירת 'והוא רחום'.

כליל א' דראש חודש לפני שמונה עשרה מכריזים: 'יעלה ויבא'; כליל ב' דראש חודש מכריזים: 'ראש חודש'.

'אדון עולם' בניגון מיוחד.

מנחם אב - אלול ה'תשפ"ד

הזמנים לפי שעון קיץ

ספטמבר 2024

יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ראשון	נח
זריחה	6:15	6:13	6:13	1	נח
שקיעה	7:07	7:06	7:06		
זריחה	6:15	6:16	6:13	2	נט
שקיעה	7:06	7:05	7:04		
זריחה	6:16	6:16	6:14	3	ז
שקיעה	7:05	7:03	7:03		
זריחה	6:17	6:17	6:15	4	זא
שקיעה	7:03	7:02	7:02		
זריחה	6:17	6:17	6:15	5	זו
שקיעה	7:02	7:01	7:00		
זריחה	6:18	6:18	6:16	6	זי
שקיעה	7:01	7:00	6:59		
פלג המנחה	5:37	5:38	5:39		
זריחה	6:18	6:18	6:16	7	זי
שקיעה	7:01	7:00	6:59		
תפילה ב'	10:31	10:31	10:31		
חצות	12:37	12:38	12:38		
שקיעה	6:59	6:58	6:58		

שופטים						
במוצאי שבת מנגנים והוא רחום וברכו של אלול.						
מפטי': אנכי אנכי הוא						
מוצאי שבת						
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	
	6:36	6:30	6:30	6:21	6:28	6:21
יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	ביתר	רכסים	
	7:32	7:32	7:32	7:32	7:32	7:32
ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
6:14:45	6:15:20	6:14:45	6:14:45	6:14:45	6:14:45	6:14:45
זריחה רמות						

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: « כט » פורים דק"ק פלרסהיים. ח' ב « רבי מיכל שייצור אב"ד וורמיישא ומנהיים, תקסט. • רבי יעקב יהודה ב"ר זאב נחום וורשנר, תרצה. ח' ד « רבי פינחס וולף רב בקלן ורב קהילת מקור חיים פתח תקווה, תשכח.

תקיעת שופר לאחר תפילת ערבית

מנהגי ווירצבורג (26) יום ב' דר"ח מתחילין לתקוע ותוקעין שחרית ומנחה אחר התפילה, ואם מתפללין גם כן מעריב תוקעין אחר מעריב ומפסיקין ג' ימים קודם ראש השנה.

מנהגי אהבת תורה: "מא' אלול תוקעים תשר"ת שחרית ומנחה".

מנהגי מגנצא: "מתחילין לתקוע ביום ב' דר"ח אלול דהיינו ביום א' אחר מנחה".

מנהגי אמשטרדם: "תוקעים בשופר בתפילת שחרית ובתפילת מנחה".

נוהג כצאן יוסף "מנהג לתקוע בשופר מר"ח ערב ובוקר אחר התפילה".

כח יהודה: "בשחרית תוקעין לאחר שיר היחוד, ובערב בסיום התפילה".

מנהגים דק"ק וורמיישא: "בראש חודש אלול מתחילין לתקוע בליל שני של ר"ח ותוקעין כל ערבית ושחרית".

מנהגים דבי מהר"ם: "נהגו לתקוע שופר בכל בוקר וערב אחרי יציאות מבית הכנסת מראש חודש אלול עד ג' ימים קודם ר"ה כדי ללמד ולחנך במצות".

רא"ש מס' ר"ה פרק ד': "נהגו באשכנז לתקוע כל חודש אלול בוקר וערב אחר התפילה".

רבנו ירוחם: "נהגו בכמה מקומות לתקוע מראש חודש אלול בכל בוקר וכל ערב לעורר דרכי התשובה, וכן נהגו באשכנז אחר תפילה בכל בוקר וערב".

שבלי הלקט (ר"ה רפא) "יש מקומות שנוהגין לתקוע בשופר בלילי ראש חודש אלול".

טור או"ח תקפא: "וכן נוהגים באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפילה".

רמ"א שם: "מתחילין לתקוע אחר התפילה שחרית, ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית".

מג"א סקי"ד: "משמע שגם בלילה שלפניו אין לתקוע" (ונראה מדבריו שבלילות שלאחריו יש לתקוע).

מנהגים דקהלתנו (פיורדא) "בר"ח אלול ביום הראשון שחרית מתחילין לתקוע שופר, ותוקעין כל חודש אלול ערבית ושחרית אחר התפילה".

דברי קהלת: "וכן תוקע בכל יום חול שבחודש אלול שחרית וערבית, ובערב שבת שחרית".

אליה רבה "ויש מקומות שתוקעים גם בערב - וכן נוהגים פה פראג". ובאליה זוטא: "נראה לי דאפילו ערב שלפני ערב ראש השנה אין לתקוע, דלילה הולך אחר היום שלאחריו...".

פרי מגדים משבצות זהב: "ואף במקומות שנוהגים לתקוע ערבית אין תוקעים בערב ראש השנה, דהיינו ליל השייך לכ"ט אלול".

סידור מעגלי צדק: "אחר התפילה שחרית וערבית".

מנהגים ביידיש: "תוקעים ערב ובוקר אחרי התפילה".

ר"ן (ר"ה יב: בדפי הרי"ף) "לתקוע אחר התפילה בחודש אלול בוקר וערב".

חיי אדם חלק ב-ג כלל קלח סעי' א: "ויש מקומות שתוקעין גם במנחה".

מטה אפרים: "ויש שתוקעין גם כן אחר תפילת ערבית".

אלף למטה שם: "עייך בא"ר שכן נוהגים בפראג, ומשמע שתוקעים בתפילת ערבית גם במוצאי שבת מ"מ צריך לתקוע מי שכבר הבדיל בתפילה. ומ"מ נראה שאין להתחיל ולתקוע בליל ראש חודש, דהא עליית משה היה בהשכמה וכן כתב בליקוטי מהרי"ל שכן דרש מהרי"ל".

ערוך השולחן תקפא "ויש שתוקעין בבוקר ובערב".

ספר מנהגים משנת ר"ה: "ותוקעים בכל יום אחר תפילת שחרית ובערב קודם תפילת מנחה ואחר ערבית. ופוסקים שלושה ימים קודם ראש השנה, ואין תוקעים בשבת".

ספר מנהגים משנת ר"ה: "ותוקעים בכל יום אחר תפילת שחרית ובערב קודם תפילת מנחה ואחר ערבית. ופוסקים שלושה ימים קודם ראש השנה, ואין תוקעים בשבת".

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	8						
ב		9					
ג			10				
ד				11			
ה					12		
ו						13	
ז							14

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
א	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ב	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ג	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ד	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ה	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ו	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00
ז	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00	6:19:00

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: ו « רבי יום טוב ליפמן הלר מוואלרשטיין בעל תוספות יום טוב, תיד. ז « רבי ר. יצחק זעקיל ב"ר מנחם עטהויזן, תקכג. ח « רבי שלמה זלמן גייגר בעל "דברי קהילות", תרלח. ט « הרב קלמן כהנא, רב קיבוץ חפץ חיים, ומח"ס טהרת בת ישראל ועוד, תשנא.

מנהג סליחות

מספר מנהגים דק"ק וורמיישא

מנהג סליחות כך הוא: יום ראשון החזן קבוע הוא חזן של סליחות. וקודם שיוורדין פני התיבה לסליחות מתעטף החזן, או מיש אומר סליחות בציבור, בטלית בלא ברכה, ואחר כך יורד פני התיבה. ואחר כך כשמגיע זמן ציצית ביום ימשמש בו ויברך. ביציאתו מבית הכנסת, פרנס החודש מכבד לחזן סליחות של מחר וכן כל ימי סליחות. ופרנס החודש אומר לשמש: 'פלוני יהיה חזן סליחות מחר' ותיכף השמש מביא לו לביתו הסליחות של קהל, ואומר לו שיהיה חזן סליחות מחר. וכן כל ימי סליחות ותשובה. ורגילין לכבד יראי השם וידועי ספר. והמתפלל סליחות מתפלל כל היום כולו, שחרית מנחה ערבית. ומשכימין לקום לסליחות בעוד לילה, והשמש דופק לבוא לבית הכנסת קודם הסליחות, ואינו חוזר ודופק אחרי הסליחות. ומנהג שגבאי הצדקה מביא עמו רות של שעוה, ומחלקין לכל הבא אליו אל מקומו, ולכל

הפושט יד לנרות ההמה נותנין לו ולצרכו בבית הכנסת.

האוכלין קודם סליחות, יאכלו דווקא קודם סליחות, כי אז הוא ודאי עדיין לילה, ולא לאחר סליחות.

המתענין עשרה ימים בסליחה ותשובה, אינן מחוייבין להשלים, ואם ירצו יאכלו תיכף ביציאתם מבית הכנסת. וכן נוהגין. גם אין צריכים לקבל עליהם התענית מבעוד יום.

ביום ו' קודם שמתחילין לומר סליחות, סוגרין החלונות של בית הכנסת כדי שלא תכבה הרוח נרות של בית הכנסת, ויניח אותם סגורים עד ר"ח סיון ואז פותחים החלונות, כי אז ימי החמה ואין הרוח שולט כולי האי.

יום ראשון בסליחה פוסקין מלומר פסוקי דזמרה בשנים, רק היחיד אומרן, עד יום ראשון חול המועד של פסח.

ומדליקין כל הנרות לסליחות וכל ימי סליחה ותשובה מכבין הנרות בסיום הסליחות, וחוזרין ומדליקין קודם ברכו כנהוג בכל יום.

בערב ראש השנה משכימים לקום שעה

אחת יותר משאר ימי הסליחות, והאוכלין בערב ר"ה אוכלים קודם סליחות ולא לאחריהן. וחזן הסליחות יהיה זקן ורגיל ופרקו נאה.

אין אומרים 'עננו' בשחרית לא החזן ולא הקהל, אם הוא יום שני, אומרים 'אל ארך אפים', ואף אם בשחרית בסליחות אומרים תחינה, מ"מ בתפילה א"א תחינה ולא למנצח, ואחר כך הולכים לבית החיים ומקיפים אותו, ושמה בפתח בית החיים יושבים העניים, וכל אחד מחלק להן צדקה אחרי ההקפה. בעת ההגפה כשמגיע לקברי הקדושים אומר תחינות ובקשות. ונוהגים לספר בערב ראש השנה, ונוהגים לטבול בערב ראש השנה. ואין טובלין רק פעם אחת, ואין מברכים על הטבילה. השמש לובש מפות ופרוכת ומכסאות כולם לבנים - קודם מנחה.

למנחה היחיד אומר 'עננו' אבל לא החזן בחזרת י"ח ואין קורין ויחל לא בשחר ולא במנחה.

מילה ופדיון הבן בערב ראש השנה, סועדים כל הקרואים, אף אם רבים המה, כמו בכל מילה ופדיון הבן בשאר הימים.

מהרי"ל הלכות ימים נוראים

אלול לעולם ראש חודש שני ימים והוא ראש מניינו מן השני. לא חל רק באחד דימי אבד"ו, ודרש מהר"י סג"ל כתיב 'נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים', על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו, קודם יום הדין של ראש השנה. וירגיל את עצמו כל ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה. ואמר שכתב בא"ח דכל ימי אלול ישב כל אדם קודם סעודותיו וקודם שינתו וישתומם על עצמו ויפשפש במעשיו להתוודות עליהן בימי תשובה העולין לקראתו.

בכל שנה ושנה בסוף חודש אלול ימי סליחות של ימים הנוראים מתחילין ביום ראשון כדפי' לקמן. וביום ראשון של סליחות פוסקין מלומר פסוקי דזמרה במתון. וכן יוצר 'הכל יודוך' פוסקין מלומר במתון בשבת הראשון של סליחות. אך במגנצא אומר היוצר במתון עד שבת חולו של מועד דסוכות.

אמר מהר"ש משנכנס אלול כשכותב אדם

אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו להשיבו לטוב השנה העתידה לבוא. על דרך 'בשנה טובה תכתב ותחתם' או 'תולה ארץ על בלימה יטיב לך כתיבה וחתימה' וכה"ג. וכן נהג מהר"י סג"ל. ואגב גרר מורה מהר"ש שלא לכתוב תיבת 'שלום' שלם באיגרת, אך נקודה על הו' וכן הוא בתשב"ץ דהוא אחד מן שמות הקודש. מהרא"ק: כשמשכימין לסליחות בתחילה, מתעטף ש"ץ בציצית, אף על פי שאין זמן ציצית, כדאיתא התם הקב"ה נתעטף בציצית כש"ץ והרגיל למשה רבינו ע"ה י"ג מידות. אלמא כשאומר י"ג מידות יתעטף בציצית. ואמר מהר"א שיש לברך עליו. וכ"פ ר"ח פ' התכלת... אכן מהר"ם פסק להתעטף אז בלא ברכה, וכשיגיע זמן ציצית ביום ימשמש בו ויברך. וכן בליל יום כיפור יברך מבעוד יום וכן נהג מהר"י סג"ל.

מנהג הוא בכל תפוצות ישראל להתחיל בתקיעת שופר משנכנס אלול. מהרא"ק: מנהג כשר לתקוע מראש חודש אלול כדי לערבב השטן, ואין יודע מתי הדין ויקטרג. לכן אין תוקעין בערב ראש השנה כי אז יהיה סבור השטן שיום הדין עבר. מנהג הוא שפוסקים מלתקוע שלושה ימים קודם ראש השנה, וכן מה שמתחילין התורה בבראשית

בשמחת התורה מטעם זה שלא יכוין מתי תחילת השנה ולא ידע לקטרג. ומה שמשכימין לסליחות קודם עמוד השחר משום דאמרינן בפ"ק דע"ז אשר הקב"ה שט בי"ח עולמות בלילה ובשלוש שעות אחרונות בבוקר שט בעולם הזה שנאמר אליך ה' שיוועתי ובבוקר תפילתי תקדמך.

ודרש מהר"י סג"ל דאז אין מתחילין לתקוע בהכנסת ראש חודש בערב, אך בשחרית יום ראשון של ראש חודש משום דמאותו יום עד יום הכיפורים ארבעים יום, כנגד ארבעים יום ששהה משה רבנו ע"ה בהר לקבל לוחות אחרונות, ומשה רבינו ע"ה בהר בהשכמת הבוקר עלה, כמו שנאמר בסדר כי תשא 'ועלית בבוקר' והוא היה ראש חודש אלול, וכן פירש"י שם ג"כ. וירד ביום הכיפורים להודיע לישראל שנתכפר עוון העגל. ועל דרך זה בא"ח ודרש מהר"י סג"ל טעם התקיעה משנכנס אלול, כדאמרינן משנכנס אלול מרבין בתשובה, וסמך לדבר 'ומל' ה' את לבבך ואת לבב זרעך, ראשי תיבות אלול. ולכן תוקעין להזהיר ולהזריז העם לתשובה. משל למלך שבא לצור על עיר, וכן הצופה על המגדל כשרואה חיילות באים על עיר דרכם להריע לתקוע להזהיר העם שיהיו עומדים על משמרתם.

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
י"ט	22						
כ		23					
כ"א			24				
כ"ב				25			
כ"ג					26		
כ"ד						27	
כ"ה							28

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
י-ם	6:26	6:28	6:34	6:28			
זריחה	6:38	6:39	6:37	6:40			
שקיעה							
י-ם	6:27	6:28	6:34	6:28			
זריחה	6:36	6:37	6:35	6:38			
שקיעה							
י-ם	6:27	6:29	6:35	6:29			
זריחה	6:35	6:36	6:34	6:37			
שקיעה							
י-ם	6:28	6:30	6:35	6:29			
זריחה	6:34	6:35	6:33	6:36			
שקיעה							
י-ם	6:29	6:30	6:36	6:30			
זריחה	6:32	6:33	6:31	6:34			
שקיעה							
י-ם	6:29	6:31	6:37	6:31			
זריחה	6:31	6:32	6:30	6:33			
שקיעה	5:15	5:15	5:16	5:14			
פלג המנחה							

שבת סליחות							
המולד ליל חמישי 3:21 13 חלק'							
שבת							
28							

נצבים וילך							
מפטי': שוש אשיש							
מוצאי שבת							
י-ם	7:04	7:04	7:04	7:04	7:04	7:04	
זריחה							
שקיעה							
ביתר רכסים							
שבת	6:27:15	6:27:15	6:27:15	6:27:15	6:27:15	6:28:35	6:27:15
זריחה רמות							

יום	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
י-ם	5:02	5:02	5:03	5:02			
זריחה	6:30	6:32	6:37	6:31			
שקיעה	8:46	8:46	8:47	8:46			
זריחה	9:31	9:31	9:32	9:30			
שקיעה	10:31	10:31	10:32	10:30			
תפילה ב'	12:30	12:30	12:31	12:30			
חצות	6:29	6:31	6:29	6:32			
שקיעה							

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כ « רבי אליקים גצל ב"ר דוד שלזינגר אב"ד המבורג, תרס. ח' כא « רבי יונתן איבשיץ ב"ר נתן נטע בעל יערות דבש, רב במיץ ואה"ו, תקכד. ח' כב « מהרי"ל יעקב מולך ב"ר משה סג"ל, קפז. ח' כה « הרב יונה יוסף ארנטרוי רב קהל עדת ישורון ב"ב, תשמט.

כו הש"ץ של סליחות עובר לפני התיבה ערבית שלפניהן ושחרית שאחריהן, אך לא למנחה. אָבֵל ובעל 'ארציט' יכולים לעבור לפני התיבה בימי הסליחות שלפני ראש השנה, ברם אָבֵל אינו ש"ץ בעשרת ימי תשובה. סדר הסליחות הוא של מנהג אשכנז הגדול (פפד"מ ובנותיה). אין אומרים סליחות בלילה לפני השינה, אף לא בלילה הראשון שאומרים בו 'במוצאי מנוחה', אלא משכימים בבוקר לסליחות, ובמידת האפשר לפני עלות השחר. פותחים באמירת 'אדון עולם' בניגון מיוחד לימי הסליחות, וממשיכים באמירת 'לך ה' הצדקה'. חצי קדיש נאמר בניגון יום חול, בגמר 'אל ארך אפים' וי"ג מידות. מקפידים לומר את פסוקי ההקדמה של כל סליחה וסליחה, וש"ץ מסיים אמירתם בניגון מיוחד החל מ'כי לא על צדקתנו' עד 'ועל עמך'. לפזמונים יש ניגונים קבועים, הרבה מהם נאמרים בניגון של פזמון היום הראשון 'במוצאי מנוחה'. כל פזמון נאמר בקול רם על ידי הש"ץ בנעימתו. בגמר אמירת הבית הראשון, חוזר עליו הקהל באותה נעימה. הש"ץ ממשיך בניגון לומר את שאר הבתים, והקהל עמו בקול נמוך. לפי המנהג הישן בכל פזמון הנאמר בימי סליחות ותעניות מוסיפים אחר כל קטע את החרוז החוזר, שבדפוס רעדלהיים נדפס רק בבית הראשון ובבית האחרון, כגון בפזמון יום א' 'במוצאי מנוחה', מוסיפים בכל בית את החרוז החוזר: 'לשמוע אל הרנה ואל התפלה'. ויש שאינם מוסיפים

את החרוז הזה שנשמט על ידי המדפיסים. בסוף הפזמון חוזר הקהל לומר את כל הבית הראשון בקול רם ובנעימה. לפיטוי 'עקדה' ו'חטאנו' יש ניגונים קבועים מיוחדים. את נוסח 'או"א תבא לפניך' שבהקדמת הוידוי אומר הש"ץ כולו בניגון, והקהל עמו. בהמשך ההקדמה אומרים: 'שאינן אָנו (ולא אנחנו) עזי פנים'. הוידוי 'אשמנו בגדנו' נאמר בימי הסליחות שלוש פעמים ובלחש. החרוזים של 'עננו', לפחות בחלקם האחרון, נאמרים על ידי הש"ץ בניגון מיוחד, והקהל עונה: 'עננו' על כל אחד מהם, היינו הש"ץ אומר 'עננו השם', והקהל אומר: 'עננו', וכן בשאר החרוזים. יש הנוהגים כך גם בפיטוי 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה', שהקהל משיב: 'הוא יעננו'. אחר נפילת אפים הש"ץ והקהל ממשיכים לשבת עד 'ואנחנו לא נדע מה נעשה'. 'מְחִי וּמְסִי' נאמר בניגון מיוחד. 'מכניסי רחמים' נאמר כולו בניגון נבחר. 'מֶרֶן דְּבִשְׁמִיא' וכן 'שומר ישראל' נאמרים בניגון 'אדר והוד'. אם החלו הסליחות לפני עלות השחר, ונסתיימו אחר עלות השחר, הקהל הולך ליטול את ידיו בגמר הסליחות. כשמתחילים את הסליחות לפני זמן ציצית והש"ץ מעוטף בטלית שאולה, הריהו מסירה מעליו בין קדיש 'תתקבל' של סליחות לברכות השחר, ולפני 'ברוך שאמר' מתעטף בטלית שלו וכן מניח תפילין

ומברך את שלוש הברכות בקול כדרכו בכל ימות השנה. אחר קדיש 'תתקבל', אין הש"ץ אומר 'אדון עולם' שנית, אלא פותח מיד בברכת 'על נטילת ידי' בניגון ימים נוראים, וממשיך בניגון יום חול בברכות השחר, כולל ברכות התורה לפני הקרבנות. **כט** מתענים בערב ראש השנה, ואין נוהגים להשלים את התענית. יש שנהגו שאָבֵל אינו עובר לפני התיבה בערב ראש השנה, אף לא ל'אשרי' ול'ובא לציון', מפני שאין אומרים בו תחנון 'למנצח'. בפזמונים 'שופט כל הארץ' ו'זכור ברית', פותחים את ארון הקודש. לפזמון 'זכור ברית אברהם' יש ניגון משלו, וצורת אמירתו היא כמו של הפזמונים של שאר ימי הסליחות. אם האיר היום אין אומרים תחנון בסוף הסליחות. מאריכים באמירת 'ברכו' בשחרית בניגון מוצאי שבתות השנה, כנהוג בכל יום שאין בו תחנון. בשחרית אין אומרים תחנון ולא 'למנצח'. אחר תפילת שחרית ואחר תפילת מנחה (וכשמתפללים סמוך לשקיעה, לפני מנחה), מזכירים בהכרזה לעשות עירוב תבשילין. אחר התפילה עושים 'התרת נדרים' בבית הכנסת. אומרים בה 'אפילו נזירות שמשון'. אחר יציאת בית הכנסת הולכים לבית הקברות, אומרים שם תחינות לבית הקברות (ולא תהלים שנאסרה אמירתם ליד קברים מחמת 'לועג לרש') ונותנים צדקה לעניים.

יום	ראשון	א' דסליחות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה	
נו	29	א' דסליחות	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה זריחה 6:32 6:31 שקיעה 6:31 6:28	
נו	30	ב' דסליחות	מהיום והלאה מפסיקים לתקוע				חיפה זריחה 6:32 6:31 שקיעה 6:29 6:27
נה	שלישי 1	ג' דסליחות	בסליחות אומרים ב'חטאנו' את הפיוט 'אדון משפט בקרבך'.				חיפה זריחה 6:33 6:32 שקיעה 6:28 6:26
נט	רביעי 2	ערב ר"ה. עירוב תבשילין	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה זריחה 6:34 6:33 שקיעה 6:27 6:24	
א	חמישי 3	א' דראש השנה	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה זריחה 6:34 6:34 שקיעה 6:25 6:23	
א	שישי 4	ב' דראש השנה	יום	ב"ב	ק"ס	חיפה זריחה 6:35 6:34 שקיעה 6:24 6:22 פלג המנחה 5:06 5:07	
א	שבת 5	<p>האזינו (שבת שובה)</p> <p>מפטי': שובה ישראל תקעו שופר</p> <p>מוצאי שבת</p> <p>יום</p>					

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
6:32:00	6:32:25	6:32:00	6:32:00	6:32:00	6:32:00	6:32:00

תאריכי פטירת גדולי אשכנז ודברי הימים: כז « תענית גירוש פרנקפורט בשנת תע"א, נהגו בפ"פ להוסיף סליחה "רבת צרוני". • רבי צבי בנימין אוירבך ה"נחל אשכול", • רבי נתן אדלר מפפד"מ רבו של החת"ס (תקס), • רבי צבי הירש הורוביץ בן ההפלאה רב בפפד"מ בעל "מחנה לוי".

יום	ראשון	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
יא	ראשון 13	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
יב	שני 14	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
יג	שלישי 15	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
יד	רביעי 16	ערב סוכות	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
טו	חמישי 17	סוכות ס"ז קידוש לבנה 22:22	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
טז	שישי 18	א' דחווה"מ סוכות	יום	יום	יום	יום	יום	יום	יום
יז	שבת 19	שבת חווה"מ סוכות	שבת חווה"מ				יום	יום	יום

שבת	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	שני	ראשון	זריחה רמות

קהילות אשכנז בארץ ישראל

זכרון יעקב

רח' גאולה 3-הדר

חיפה

052-7671617

(ר' חיים לוי)

תרומות: נדרים פלוס << בית הכנסת
זכרון יעקב שע"י עמותת תפארת הכרמל
גאולה 3 חיפה

עדת ישראל - מעייני הישועה

רח' הרב פוברסקי 17

בני ברק

053-3161917

(ר' נחמן כץ)

בראשות מוה"ר ר' אליעזר הלוי
דינר שליט"א

ישורון

רח' בן יעקב 25

בני ברק

052-7634512

(ר' דוד יחיאל כהן)

לתרומות: נדרים פלוס << ישיבת
פרנקפורט << ישורון בני ברק

קהל עדת ישורון

רח' הרבי מנדבורנה 2 גבעה א'

ביתר עילית

052-7135863

(ר' אברהם אומן)

בראשות מוה"ר ר' אברהם
הורוויץ שליט"א

לתרומות: נדרים פלוס << קהל עדת
ישורון - ביתר

מנהג אשכנז

רח' השעורה 16

רכסים

058-3244946

(ר' ישראל שטרן)

תרומות: נדרים פלוס << בית הכנסת
כמנהג אשכנז מ.ש.ג.ב.

קהילת אשכנז

רח' חתם סופר 2 קרית ספר

מודיעין עילית

052-7672867

(ר' זאב יצחק דינר)

בראשות מוה"ר ר' דניאל
גולדשמידט שליט"א

תרומות: נדרים פלוס << קהילת אשכנז
קרית ספר

קהל עדת ישורון

רח' ולרשטיין 5 רמות ד'

ירושלים

052-7611890

(ר' מיכאל פרידמן)

בראשות מוה"ר ר' יהודה גנס
שליט"א

תרומות: נדרים פלוס << קהל עדת
ישורון ירושלים

אכסניא של תורה

רח' מר עוקבא מול 4 רמה ד'

בית שמש

058-3231241

(הרב מנדל)

058-4258357

(הרב אליהו שמחה הלמן)

קהילות אשכנז בחו"ל

אמשטרדם – הולנד
אוברכט שול

אמשטרדם – הולנד
לקסטרט שול

יוהנסבורג – דרום אפריקה
קהל עדת ישורון

שטראסבורג – צרפת (אלזס)
בית הכנסת עץ חיים
בראשות הרב שלזינגר

שטראסבורג – צרפת (אלזס)
בית הכנסת ברח' זילברמן

סנט לואי – צרפת (אלזס)
בית כנסת וישיבה קטנה
בראשות הרב ברייזכר

ווינגטון הייטס – מנהטן – ניו יורק – ארה"ב
קהל עדת ישורון
85-93 Bennett Ave
+1-212-923-3614

בואנוס איירס – ארגנטינה
אחדות ישראל
Moldes 2449
1428 Ciudad Autónoma de Buenos Aires
(+54 11) 4784-6719/4783-2831

מונסי – ניו יורק – ארה"ב
קהל עדת ישורון
2 Dover terrace 'רח'
+1-845-356-9050

טוטנהם – לונדון
קהל עדת ישורון

באזל – שווייץ
קהל עדת ישורון

אנטוורפן – בלגיה
אייזמן שול

לונדון - אנגליה
בית המדרש גולדרס גרין (מונקס)
רחוב The riding 9.
+44-208-455-2974

לונדון - אנגליה
עדת ישראל – סטמפורד היל
רחוב, Queen Elizabeth's Walk, 40
+44-20-8802-2554

מנצ'סטר - אנגליה
אוהל משה
King's Rd, Prestwich, Manchester 84
M25 0LQ, בריטניה
+44-7702-831-882
(דוד טורון)

ציריך – שווייץ
עדת ישורון IRG
פרייגוט שטראסה 37
+41-44-201-49-98

לייקווד, ניו ג'רזי, ארה"ב
מניין כמנהג אבותינו
625 Forest Avenue
+1-917-588-5601
(אבי כצנשטיין)

רשימת נותני שירות מחברי קהילות אשכנז

mfriedman@kayj.net

אולם שמחות

ר' דוד יחיאל כהן
רח' בן יעקב 25 בני ברק

052-7634118

davidcohn10@gmail.com

יעוץ משכנתאות

ר' יהודה קופר
רח' כף החיים ביתר עילית

054-8486233

אדריכלית

חווה מלכה קופר
רח' כף החיים ביתר עילית

5803207@gmail.com

תקשורת כשרה

חיבור קווי נטפרי וטלפונים קוויים
ר' שלמה ווייס

054-8596960

a6169449@gmail.com

הדרכת חתנים

לבחורי ישיבות ואברכים
הרב יעקב ישראל אומן

054-8597312

בניי ברויאר

050-5715001

binyaminbr@gmail.com

טוען רבני

ר' חיים שטרן
ביתר עילית

052-7670449

445446a@gmail.com

איפור לאירועים

הדסה גרהם
רח' נדבורנה 18 ביתר עילית

058-4498320

תומכת לידה, ומוסרת

קורסי הכנה ללידה

שינדי במברגר
רח' נדבורנה 10 ביתר עילית

054-8529640

דיסקים מסדרת 'מדור

לדור'

(ניגוני אשכנז מקהילת רמות)
ר' מיכאל פרידמן

052-7611890

ציור וימפלים

ר' שמעון שפירא
אחיסמך

052-7101361

s7101361@gmail.com

קלידן לאירועים

ר' אברהם אומן
הרבי מנדבורנה 32/4 ביתר

052-7135863

5804286@gmail.com

גמ"ח כוסות ברית מילה

ר' הלל הופנר
חיפה

054-8437999

o548437999@gmail.com

פיוטי וניגוני אשכנז

ר' אברהם אומן
הרבי מנדבורנה 32/4 ביתר

052-7135863

5804286@gmail.com

דיסקים מסדרת 'אור

פניך'

(ניגוני בית הכנסת חורב)

סופר סת"ם

ר' נח הופנר
רכסים

054-8404179

noach179@gmail.com

סופר סת"ם

ר' אברהם סולומון
בני ברק

052-7627860

solber@neto.bezeqint.net

סופר סת"ם

ר' דן אייסן
רמות, ירושלים

dison928@gmail.com

אולפן 'מירי מיוזיק'

מירי המבורגר
רמות, ירושלים

052-7679645

m0527679645@gmail.com

מלצרים לשמחות

יצחק כהן
הדף היומי 5 ביתר עילית

053-3185365